

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 27 верасня 1985 г. № 39 (3293) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

Рэпартаж аб Днях
літаратуры
горада-героя Ленінграда
ў Беларусі

Урывак з новага
рамана
Віктара Казько

ВЕРШЫ

Хведара ЖЫЧКІ
Уладзіміра
СІУЧЫКАВА

Пераклады
Лубок

XVII стагоддзя
Вітаўтаса
МАРЦІНКУСА

МАРШРУТЫ,
ЯКІЯ МЫ
ВЫБІРАЕМ

Інтэрв'ю з нагоды
Сусветнага дня
турызму

Сяргей ЯСЕНІН.

Матэрыялы да 90-годдзя з
дня нараджэння паэта чытайце
на стар. 10—11.

ДА 40-ГОДДЗЯ АРГАНІЗАЦЫ АБ'ЯДНАНЫХ НАЦЫЙ

Споўнілася 40 гадоў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый — міжнароднай арганізацыі, якой на сённяшнім этапе належыць важная роля ў барацьбе за мір на зямлі, захаванне бяспекі, прадухіленне ядзернай вайны. ААН адначасова з'яўляецца і выдаўцом — выпускае часопісы і бюлетэні, але асаблівае значэнне ўдзяляецца падрыхтоўцы кніг. Штогод з эгідай ААН выходзіць 500 назваў літаратуры па розных галінах ведаў, якая выпускаецца на розных мовах.

Частку гэтай літаратуры можна ўбачыць на выстаўцы, якая ў сераду адкрылася ў Мінску ў Доме кнігі. 200 кніг, што прадстаўлены ў экспазіцыі, даюць пэўнае ўяўленне аб дзейнасці ААН, шырыні яе інтарэсаў.

Супрацоўнік выдавецкага аддзела Сакратарыята Арганізацыі Аб'яднаных Нацый А. Брык, які выступіў на адкрыцці выстаўкі, адзначыў важнасць таго факта, што падобная экспазіцыя ўпершыню адкрыта ў Беларусі, якая з'яўляецца адной

з членаў-заснавальніц ААН, унесла важкі ўклад у разгром нямецкага фашызму, а цяпер настойліва і паслядоўна змагаецца за мір.

І. ПРУДНІК.

40-годдзю Арганізацыі Аб'яднаных Нацый прысвечана і брашура «Змагацца супраць вайны, пакуль яна не пачалася», выпушчаная выдавецтвам «Беларусь». Аўтар яе міністр замежных спраў БССР А. Е. Гурыновіч падрабязна расказвае пра намаганні Савецкага Саюза, у тым ліку і Беларускай ССР, ва ўмацаванні міру і дружбы паміж народамі, за прадухіленне ядзернай катастрофы, гаворыць пра мірныя ініцыятывы Савецкага Саюза апошніх гадоў. Разам з тым развенчваецца гегеманістычная палітыка капіталістычных дзяржаў, у першую чаргу Злучаных Штатаў Амерыкі, якія па-ранейшаму не адмаўляюцца ад сваіх імперскіх амбіцый.

Е. ДРОМІН.

ПРАЦАВАЦЬ ПА ўДАРНАМУ, ПА-СТАХАНАЎСКУ

З цікавасцю сустрэлі савецкія людзі матэрыялы, што расказваюць аб сустрэчы ў ЦК КПСС з ветэранамі стаханаўскага руху, перадавікамі і наватарамі вытворчасці, прамову Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова «Нягаснучыя традыцыі працоўнага подзвігу», у якой падкрэслена, што «стаханавец», «па-стаханаўску» — гэта сімвал ініцыятывы, сімвал барацьбы за ўсё перадавое, супраць устарэлага, аджыўшага. Стаханаўскі рух — не толькі сацыяльная, але і маральная з'ява, якая раскрасіла духоўную прыгажосць чалавека новага грамадства. Піянеры гэтага руху сталі сапраўднымі героямі краіны. На іх раўняліся, у іх вучыліся жыць, за імі ішлі рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя, моладзь».

Яркія старонкі гэтага патрыятычнага пачыну, па размаху і значнасці якому няма аналагаў у гісторыі, значэнне яго традыцый для сённяшняга дня, калі на першы план выходзяць задачы паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны,

навукова-тэхнічнага прагрэсу, узяты курс на неадступнае ўмацаванне дысцыпліны і парадку, раскрываюцца ў кнізе «Стаханаўскі рух і сучаснасць», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь». Кніга напісана калектывам аўтараў у складзе У. Вышынскага, В. Ісаева, Л. Лыча.

Выданне прыцягвае ўвагу тым, што гэта па сутнасці своеасаблівае гісторыя сацыялістычнага спаборніцтва ў нашай краіне ад першых дзён Савецкай улады.

Раздзелы «Ад стаханаўскіх брыгад да брыгад камуністычнай працы» і «Вярнасць стаханаўскім традыцыям» пабудаваны на матэрыяле сённяшняга дня, калі сацыялістычнае спаборніцтва, як падкрэслівалася ў час сустрэчы ў ЦК КПСС, стала «важнейшай сферай разгортвання творчасці працоўных, адным з асноўных спосабаў самасцвярджэння і ўзвышэння савецкага чалавека, выяўлення і грамадскага прызнання яго здольнасцей, талентаў, грамадзянскіх якасцей».

К. ЯРОМІЧ.

Есць самае жыватворнае, жаданае паветра — паветра дружбы і сяброўства. Дыхаць ім — набірацца моцы і сілы, упэўненасці і веры, адчуваць сябе патрэбнымі людзям, гэтаксама, як і яны неабходны табе. Паветра такое, што прыйшло з самой Нявы, з легендарнага і дарагога кожнаму савецкаму чалавеку горада Леніна, зрабіла гэтыя вольныя дні на Беларусі па-летняму шчодрымі і сонечнымі — прадпрыемства ж адно з перадавых у сваёй галіне. Карысна было даведацца, як серыйна выпускаюцца новыя, больш дасканалыя мадэлі славуных беларускіх самазвалаў, у прыватнасці, 180-тонныя гіганты.

Сардэчная атмасфера панавала ў час літаратурнага вечара, што адбылося на прадпрыемстве. Намеснік сакратара парткома БелАЗа Я. Шымановіч расказаў аб

З Ленінграда, з берагоў Нявы...

ДНІ ЛІТАРАТУРЫ ГОРАДА-ГЕРОЯ ЛЕНІНГРАДА У БЕЛАРУСІ

мі. Шчодрымі, бо прайшло нямаля цікавых сустрэч, адбылося шэраг гутарак, накіраваных на далейшае пашырэнне творчых кантактаў і ўзаемасувязей паміж літаратарамі Ленінграда і беларускімі пісьменнікамі. Сонечнымі, бо там, дзе сустракаюцца сябры, пануе асабліва цёплая і сардэчная атмасфера.

Пачалася яна адразу па прыездзе гасцей у горад-герой Мінск: з моцных подіскаў сяброўскіх рук, з прыгадваў таго, што ўжо зроблена на ніве ўзаемных літаратурных сувязей. Прадоўжылася, калі дэлегацыя ленінградцаў на чале з вядомым крытыкам і літаратуразнаўцам, сакратаром праўлення Ленінградскай пісьменніцкай арганізацыі Д. Хранковым знаёмілася з Мінскам. Гасці пабывалі ў Доме-музеі Із'езда РСДРП, адчулі тую асаблівую атмасферу, якую перажываеш, ступіўшы сюды, калі крапаешся саміх вытокаў ленинскіх партыі. Яна ж, атмасфера гэтая, дае аб сабе знаць на кожным кроку і ў Ленінградзе.

У Літаратурных музеях Янкі Купалы і Якуба Коласа ленінградцы таксама прыгадалі пэўныя старонкі з гісторыі свайго горада, бо жыццё і творчасць нашых народных песняроў самым цесным чынам звязана з ім. А наведанне Хатыні — гэта ўжо і вяртанне ў вайну, да самых балючых старонак яе, дзе падняты лёсы жыхароў беларускіх вёсак, спаленых фашысцкімі варварамі, і ленінградцаў, якія не скарыліся ворагу і загінулі ў блакаду.

Далейшы маршрут пралёг у горад Жодзіна. Знаёмства з Беларускай аўтамабільным заводам дало магчымасць і ленінградцам, і беларускім пісьменнікам назіраць уражанні аб развіцці сучаснага савецкага аўтамабілебудаван-

ня і працоўных сувязей паміж Ленінградом і Мінскам ляжаць у мінулых стагоддзях, але асабліва плённымі яны сталі на пачатку дваццатага стагоддзя, калі пасля рэвалюцыі 1905 года ў Пецярбурзе пачало дзейнічаць выдавецтва «Загляне сонца і ў наша ваконца», якое сістэматычна друкавала кнігі маладой тады беларускай літаратуры. Менавіта гэтае выдавецтва, надрукаваўшы першы зборнік вершаў «Жалейка», выправіла ў вялікую творчую дарогу Янку Купалу.

Пецярбургскі ўніверсітэт яшчэ раней гартаваў у сваіх сценах мужнага прадстаўніка рэвалюцыяна-дэмакратычных памкненняў працоўнага сялянства, аднаго з арганіза-

цямі. Змястоўнай была і праграма вечара, які прайшоў у

Мінскай вышэйшай партыйнай школе. Перад гэтым удзельнікі яго мелі гутарку з сакратаром парткома навукальнай установы Ф. Майсейшыным, а затым адбылося сапраўднае свята дзвюх братніх літаратур — рускай і беларускай. І вядучы вечара — сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Б. Сачанка, і ленінградцы, і беларускія паэты Н. Гілевіч, А. Грачанікаў, А. Вольскі, Г. Каржанеўская, А. Лойка, Я. Янішчыц адзначалі, што правядзенне падобных Дзён літаратуры заўсёды садзейнічае не толькі пашырэнню творчых кантактаў, але і дапамагае чытачам пазнаёміцца з усім лепшым, што створана ў братніх літаратурах. Сустрэчы на прадпрыемствах, у іншых налектывах падказваюць новыя тэмы твораў.

Апафеозам Дзён літаратуры стаў вечар, праведзены ў Доме літаратара. Сабраліся прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў, рабочыя сталічных прадпрыемстваў, пісьменнікі, шматлікія чытачы. Адкрыў і вёў вечар сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыгрынаў, які зазначыў, што выток літаратурных сувязей паміж Ленінградом і Мінскам ляжаць у мінулых стагоддзях, але асабліва плённымі яны сталі на пачатку дваццатага стагоддзя, калі пасля рэвалюцыі 1905 года ў Пецярбурзе пачало дзейнічаць выдавецтва «Загляне сонца і ў наша ваконца», якое сістэматычна друкавала кнігі маладой тады беларускай літаратуры. Менавіта гэтае выдавецтва, надрукаваўшы першы зборнік вершаў «Жалейка», выправіла ў вялікую творчую дарогу Янку Купалу.

Пецярбургскі ўніверсітэт яшчэ раней гартаваў у сваіх сценах мужнага прадстаўніка рэвалюцыяна-дэмакратычных памкненняў працоўнага сялянства, аднаго з арганіза-

Воль кожнага — Хатынь.

НАШЫ ГОСЦІ

У адпаведнасці з пагадненнем паміж Саюзам пісьменнікаў ССРС і пісьменніцкай арганізацыяй Сірыі ў Маскве і ў Мінску адбыўся савецка-сірыйскі літаратурны семінар на тэму «Праблема станаўчых герояў ў сучаснай вайнавай прозе ССРС і краін Арабскага Усходу». Для ўдзелу ў гэтым семінары прыбыла сірыйская пісьменніцкая дэлегацыя ў складзе крытыка, доктара філасофіі Ясера Шарафа (кіраўнік дэлегацыі), крытыка Махмуда Хашымі і паэта Рыда Раджаба.

Семінар пачаў сваю работу ў Мінску. Вёў яго першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч. У абмеркаванні прынялі ўдзел сакратары праўлення Б. Сачанка і Л. Гаўрылін, галоўны рэдактар штогодніка «Далёгаліды» А. Вярцінскі, удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны, старшыня Рэспубліканскага камітэта па сувязях з пісьменнікамі краін Азіі і Афрыкі А. Асіпенка, старшыня ваенна-шэфскай камісіі СП БССР Л. Пронша, А. Марціновіч, А. Махнач і літкансультант СП БССР А. Гардзіціц.

У рамках семінара гасці прагледзелі фільм «Ідзі і гля-

дзі» з удзелам аўтара сцэнарыя Алеся Адамовіча, азнаёміліся з экспазіцыяй Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, дзе сустрэліся з народным мастаком ССРС М. Савіцікім, які расказаў аб сваёй працы над цыклам націн «Лічы на сэрцы», зрабілі экскурсію ў мемарыяльны комплекс «Хатынь».

На развітанне Ясер Шараф сказаў:

— Знаёмства з вашай цудоўнай рэспублікай, з гісторыяй яе барацьбы супраць фашызму дало нам больш поўнае ўяўленне пра беларускую літаратуру, у якой жыве памяць мінулай вайны і якая змагаецца за мір. Нам стала зразумела, якімі цынімі стратамі, якой высокай цаной вы заплацілі за перамогу. Пасля гэтага візіту мы вельмі добра сабе ўявілі, чаму савецкія людзі заўсёды выступалі супраць вайны, супраць агрэсіі. Сустрэча з беларускімі пісьменнікамі — удзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны вельмі дапамагла нам зразумець ролю пісьменніка, якую ён адыгрывае ў барацьбе за мір.

ВІНШУЕМ!

За шматгадовую плённую літаратурную работу і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка КІСЛІКА Навума Зіноўевіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую плённую работу па камуністычным выхаванні працоўных, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў рэжысёра народнага тэатра Мазырскага гарадскога Дома культуры заслужанага работніка культуры Беларускай ССР КОЛАСА Міхаіла Яфімавіча Граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

«Радавыя» паехалі ў Кіев

Адна з самых цікавых апошніх работ Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — спектакль «Радавыя» па п'есе Аляксея Дударова. Пастаўлены за службам дзеячам мастацтваў БССР В. Раеўскім, ён карыстаецца нязменным поспехам у глядача, высокая ацэнка крытыкай.

Цяпер з работай купалаўцаў атрымалі магчымасць пазнаёміцца кіяўляне. Як паведамілі нам у тэатры, «Радавыя» вылаў гонар прадстаўляць беларускае сцэнічнае мастацтва на сцэне тэатра «Дружба». Дарэчы, аналагічныя тэатры, акрамя Кіева, ёсць толькі ў Ерэване і Тбілісі, і на падмошках іх паказваюцца лепшыя спектаклі, пастаўленыя ў тэатрах рэспублікі.

С. ПРАКОПЧЫК.

тараў паўстання 1863 года Кастуся Каліноўскага. Там, у горадзе на Няве, быў закладзен падмурак першага беларускага прафесійнага тэатра Ігнатам Буйніцкім. Там існавала даволі шматлюднае беларускае зямляцтва, на прадпрыемствах працавала шмат выхадцаў з Беларусі, якія разам з беларусамі — матросамі, што служылі на Балтыйскім флоце, прымалі самы актыўны ўдзел у штурме Зімяня. Сярод іх былі і пісьменнікі Аляксандр Гурло, Мікалай Аляксееў...

Іван Чыгрынаў нагадаў, што падзвіг чырвонага Піцера — калыскі Вялікай сацыялістычнай рэвалюцыі — знаходзіць сваё належнае адлюстраванне ў беларускай літаратуры, пачынаючы з першых паслярэвалюцыйных гадоў і да нашых дзён. Назавём хоць бы шырока вядомы раман І. Шамякіна «Петраград — Брэст». Ужо ў савецкі час Ленінград стаў тым духоўным асяроддзем, куды ехала на вучобу рэвалюцыйная працоўная моладзь нашай рэспублікі, тут былі закладзены асновы нацыянальнага кіно Беларусі. Дружба ж беларускіх і ленинградскіх пісьменнікаў з асаблівай сілай развівалася пасля вайны. Канкрэтным выяўленнем яе стала творчае супрацоўніцтва — узаемныя выданні твораў у перакладах, якімі займаліся лепшыя творцы абодвух бакоў, абмен дэлегацыямі ў Дні літаратуры Ленінграда ў Беларусі, беларускай — у Ленінградзе, якія заўсёды ператвараліся ў яркую інтэрнацыянальную ўрачыстасць, дзе панавалі шчырая дружба і ўзаемаразуменне.

І сёлетнія Дні літаратуры горада-героя Ленінграда, хоць і праходзяць увосень, засведчылі прамоўца, сагрэты цяплом нашых сэрцаў і тым гарачым прыёмам, які робяць працоўныя тэатральнага Мінска і яго вакол нашым гасцям.

Нашы сустрэчыносяць не толькі ўрачысты, але і творчы, руплівы характар, бо яны маюць на мэце ўзмацніць нашы ўзаемакантакты ў плане абмену лепшымі здабыткамі нашых літаратур.

Першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Н. Пільвіч падкрэсліў, што гэты вечар — адна з цэнтральных падзей добрага свята на беларускай зямлі — свята братэрства, дружбы беларускага і рускага народаў. Ён уручыў членам ленинградскай пісьменніцкай арганізацыі ганаровыя граматы Саюза пісьменнікаў БССР, якімі госці ўзнагароджаны за прапаганду беларускай савецкай літаратуры, умацаванне дружбы паміж народамі.

З хваляваннем гаварыў аб дружбе, творчых кантактах пісьменнікаў Ленінграда з беларускімі літаратарамі Д. Хранкоў, які заўважыў, што ленинградцы даўно ўжо прыязджаюць сюды, як у родны дом. І на тое ёсць свае падставы, бо шмат зроблена з абодвух бакоў па пашырэнні сувязей. Ленинградцы былі першымі, хто пазнаёміў рускамоўнага чытача з творчасцю беларускіх пісьменнікаў. Працуючы над перакладамі, яны атрымалі для сябе і пэўныя ўрокі майстэрства, бо, бадай, ні ў адной літаратуры так не гучыць тема любові да роднай зямлі, як у беларускай. Хацелася б працягнуць сваю думку Д. Хранкоў, каб гэтыя сувязі прадаўжаліся, а супрацоўніцтва папаўнялася новымі аспектамі. Прамоўца падарыў Саюзу пісьменнікаў Беларусі шэраг калектыўных кніг, якія ў апошні час выйшлі ў Ленінградзе — «Ленінград і ленинградцы», «Былы фронт, была блокада», «Молодой Ленинград», «Преемственность», заўважыўшы, што было б няблага, каб вопыт выдання падобных зборнікаў знайшоў прадаўжэнне і ў Беларусі.

Вечар вядзе Іван Чыгрынаў.

Уся наша літаратура жыве вобразам Уладзіміра Ільіча Леніна, а разам з ім і вобразам горада Ленінграда, ленинская праблематыка цэнтральная і ў паэзіі, і ў прозе, і ў драматургіі, сказаў народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, прыгадаў шмат якіх са сваіх сустрэч з горадам на Няве, ленинградскімі пісьменнікамі, раскажаў аб працы над раманам «Петраград — Брэст» і над новым творам, прысвечаным падзеям Вялікай Айчыннай вайны. Удзела ў творчым працэсе ўзялі і арыгінале, так і ў перакла-

дах з рускай мовы на беларускую, згадваўся многія эпізоды з гісторыі творчых кантактаў і ўзаемасувязей. Засяроджвалася ўвага на неабходнасці і надалей працаваць плённа на ніве сяброўства і дружбы. Перад прысутнымі выступілі Л. Гаўрылаў, Максім Лужанін, В. Цехановіч, Г. Бураўкін, А. Цакуноў, П. Макаль, В. Максімаў, С. Грахоўскі, Я. Янішчыц, Г. Пашкоў.

На вечары прысутнічалі сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і намеснік Старшыні Са-

вета Міністраў БССР Н. М. Мазай.

...З Ленінграда, з берагоў Нявы прыйшло на беларускую зямлю гэтае цудоўнае свята — літаратур, дружбы. Дні горада-героя Ленінграда ў Беларусі праведзены ў час усенароднай падрыхтоўкі да XXVII з'езда КПСС і XXX з'езда Кампартыі Беларусі. І гэта значнальна, бо адбываліся яны ў атмасферы не толькі святочнасці, а і вызначэння новых творчых дзялягядаў.

Наш кар.

Хлеб-соль ад аўтамабілебудаўнікоў прымае Д. Хранкоў.

Знаёмства з сучаснымі аўтамабілямі.

Фота Ул. КРУКА.

ЦВЯРОЗАСЦЬ — НОРМА ЖЫЦЦА

«Алкагалізм і барацьба з ім» — так называецца выстаўна, якая аформлена ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна. Аб'яднаная ў раздзелы «Алкаголь — вораг чалавецтва», «Барацьба супраць п'янства і алкагалізму — важная задача ўсяго савецкага народа», «Арганізацыя і метады супрацьалкагольнай прапаганды» кнігі, часопісныя публікацыі, плакаты — усяго 160 экспанатаў — раскажваюць аб страшным сацыяльным зле, яго трагічных для чалавека выніках, знаёмляць з барацьбой з ім.

М. АЛЕСІЧ.

НАРОДНАМУ ОПЕРНАМУ — ЧВЭРЦЬ СТАГОДДЗЯ

Трыццаць народных тэатраў дэманстравалі сваё выканаўчае майстэрства на аглядзе-конкурсе, прысвечаным 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Высокую ацэнку тады атрымала выступленне народнага опернага тэатра Палаца культуры Белсаўпрофа, які паказаў музыкальную форму ў дзвюх дзях «Нізіна» А. Гімера. Дарэчы, гэта адны з такіх калектыў у рэспубліцы.

У наступным месяцы самадзейны оперны тэатр запрасіць слухачоў на сваю юбілейную прэм'еру — «Запарожца за Дунаем» і адзначыць 25-годдзе з дня заснавання.

Многіх людзей ён далучыў да мастацтва. На яго рэпетыцыях можна сустрэць рабочага і нас-

таўніка, урача і кандыдата наву, работніка гандлю і інжынера.

Опернаму народнаму тэатру аказваюць вялікую дапамогу прафесійныя майстры мастацтваў — народная артыстка БССР, прафесар Т. Ніжнікава, народны артыст рэспублікі Л. Бражнін, дацэнт Белдзяржкансерваторыі Л. Івашкоў і іншыя.

За 25 гадоў калектыў падрыхтаваў 18 прэм'ер, сярод якіх «Джэні Скілі» і «Плэшч». Дж. Пучыні, «Слова гонару» С. Манюшкі, «Патайны шлюб» Д. Чымароза, «Чаравічкі» П. Чайкоўскага і іншыя.

З першага дня кіруе народным оперным тэатрам народны артыст БССР М. Сярдобаў.

У. ДУБРОВЕНСкі.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 4

Да пачатку новага сезона гледачы атрымалі свежы нумар гэтага змястоўнага і цікавага выдання БТА. З 1961 года выйшла ў свет 119 такіх шыткаў-альбомаў, што складае сваеасаблівы летапіс сцэнічнага мастацтва — як сталіцы нашай рэспублікі, так і абласных тэатраў. Чацвёрты нумар сёлета тансэма багата ілюстраваны і знаёміць аматараў сцэны з найбольш яркімі падзеямі і фактамі. Галоўны рэдактар рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР В. Валадзько ў артыкуле «З пазіцыі сучаснасці» аналізуе якасныя завабы беларускага тэатра ў рэпертуары, падрыхтаваным калектывамі ў сярэднясці з драматургамі да 40-годдзя Вялікай Перамогі, і спыняе ўвагу на творчых выдатках. Далей аўтар знаёміць чытача з перспектывамі новага

сезона, галоўныя спектаклі якога будучы прадстаўлены на рэспубліканскім аглядзе-конкурсе «Наш сучаснік». Пра творчыя адкрыцці народнага артыста БССР А. Трусы і заслужанага артыста БССР У. Знайдзівава раскажваюць народная артыстка БССР Г. Марціна і журналістка С. Клімковіч. Крытык В. Каратай дае высокую ацэнку калектыўнай працы вядучых тэатразнаўцаў рэспублікі, якія падрыхтавалі і выдалі два тамы «Гісторыі беларускага тэатра» (артыкул «Вяртанне да вытокаў»). Пра збор артыкулаў і рэцэнзій вядомай у пасляваенны час журналісткі Т. Бушы «Святло незабыўных імгненняў» раскажае В. Рамічкі. Творчасць папулярнага эстраднага артыста В. Сівайскага — прадмет разважанняў І. Недабельскай.

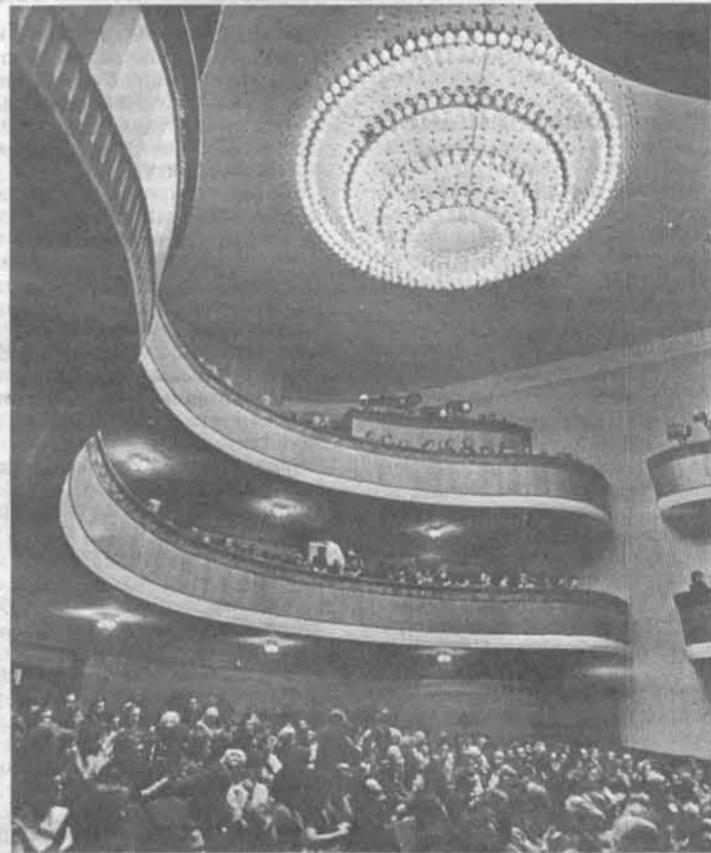
К. ТУР.

19 верасня, Віцебск. Знаёмы будынак над Дзвіной: зусім, здаецца, гэтакі ж, якім бачыў яго я два гады назад. Але крочкі пераз парог — і не пазнаў тэатр. У старых сценах пасля капітальнай рэканструкцыі ўсё выглядае па-новаму...

А дзень у коласаўцаў быў адметны. Зранку рыхтаваліся да ўрачыстага адкрыцця юбілейнага, 60-га сезона. У 10 гадзін адбылася традыцыйная

толькі сцены. Рэканструкцыя і рэстаўрацыя праводзіліся па праекце, распрацаваным заслужаным архітэктарам БССР Аляксандрам Ткачук сумесна з Віцебскім інстытутам «Гражданпроект». У ажыццяўленні праекта ўдзельнічалі мастакі і адміністратара тэатра. Спецыялісты лічаць, атрымаўся адзіны ансамбль глядзельнай залы, фая, гардэроба, кафэ, кулуараў, арт-фая.

най аснове. У выніку мы маем электронную светлатэхніку, сучасную студию гуказапісу з найноўшай радыёапаратурай, сучасную сістэму аўтаматычнага пажаратушэння. Дзякуючы скарыстанню высака якасных будаўнічых матэрыялаў і зменам канфігурацыі залы, тут дасягнута выключная акустыка. І, нарэшце, — усе крэслы ў глядзельнай зале радыёфікаваныя. Ганарымся, што менавіта Ві-

У глядзельнай зале.

ШАСЦІДЗЕСЯТЫ— У РОДНЫХ СЦЕНАХ!

ДЗЯРЖАЎНЫ АКАДЭМІЧНЫ ТЭАТР
ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА АДКРЫЎ 60 СЕЗОН

Адкрыў сезон «Сымон-музыка».

сустрэча калектыву з партыйнымі і савецкімі кіраўнікамі горада. Пра планы сацыяльна-эканамічнага і культурнага развіцця Віцебшчыны, пра тое значэнне, якое надае партыйнае кіраўніцтва буйному культурнаму асяродку, тэатру, з прысутнымі пагутарыў першы сакратар Віцебскага гаркома партыі В. В. Міхельсон. Дырэктар тэатра заслужаны работнік культуры БССР Г. Б. Асвяцінскі падзякаваў кіраўнікам горада за дзелавыя захады, якія спрыялі аператыўнаму капітальнаму рамонту і рэканструкцыі старога тэатральнага будынка.

Потым пачалася падрыхтоўка да ввечэрняга спектакля, і мы з Геральдам Баляслававічам Асвяцінскім змаглі ў гэты час пагаварыць пра сёлетні сезон.

— Пачынаем яго, можна сказаць, з наваселля. Хоць і ў старых сценах, — расказаў мой субяседнік. — Тэатр атрымаў, па сутнасці, новы дом: пасля рэканструкцыі ў так званай глядацкай частцы ад старога будынка захаваліся, бадай,

Сапраўды, тэатр, прынамсі, зала, аздоблены не проста багата, шыкоўна, а і, галоўнае, — з густам. Разьба па дрэве — работа мастака майстэрня Мастацкага фонду БССР Юрыя Гапака. Спецыялісты з гэтых майстэрняў выканалі і афарміцельскія работы ў метале. Інтэр'еры ўпрыгожаны свяцільнікамі, вырабленымі на Латвійскім мастацка-вытворчым камбінаце «Максла». Гонар тэатра — два габелены А. Кішчанкі, вытканя ў Бабруйску. Матывы гэтых работ выдмага майстра перагукваюцца з тэматыкай беларускай гісторыі, нацыянальнай культуры, што вельмі пасуе да творчай атмасферы, духу традыцый коласаўскага тэатра.

— Капітальна адрамантаваныя таксама закулісныя частка, службовыя памяшканні, — дадае Г. Асвяцінскі, — павялічана колькасць рэпетыцыйных памяшканняў, палепшана іх акустыка. Заменена мэбля. Вельмі важна, што будынак рэканструюваны на новай тэхналагі-

цэбск мае пакуль што адзіную ў рэспубліцы залу, абсталяваную апаратурай для сінхроннага перакладу адначасова на дзве мовы. Цяпер можам запрашаць любых іншамовных гастралёраў: ці то знакаміты тэатр з Дзюсельдорфа, ці то славетны драматычны калектыў імя Ш. Руставелі з Грузіі. Дарэчы, наступны фестываль «Прыбалтыйская вясна» з удзелам нацыянальных тэатраў Літвы, Латвіі, Эстоніі мае адбыцца ў Беларусі. Так што мы гатовы прыняць гасцей...

Як бачыце, аб'ём работ праведзены вялікі. Працавалі ў нас Віцебскі будтрэст № 9 са сваімі падрадныхі арганізацыямі. Дзякуючы пільнаму клопату партыйных органаў горада і вобласці рэканструкцыя праведзена ў выключна кароткі тэрмін — каля двух з паловай год. А што сказаць пра творчыя справы тэатра?

Гастрольнае лета коласаўцаў прайшло ў Полашкі і Наваполашкі, артысты выступілі перад працаўнікамі 170 калгасаў і

саўгасаў. Да юбілейнага сезона падрыхтаваны прэм'еры: «Без віны вінаватыя» А. Астроўскага (рэжысёр - пастаноўшчык Б. Эрын) і вечар старадаўніх рускіх вадэвіляў «Ах, які пасаж!» (пастаноўка І. Баярынцава). Да XXVII з'езда Камуністычнай партыі рыхтуецца спектакль «Зінуля» А. Гельмана ў пастаноўцы В. Мазынскага. Рэжысёр І. Баярынцаў працуе над «Беласнежкай і сямю гномамі» — казкай для дзяцей.

— Дарэчы, — заўважыў Г. Асвяцінскі, — у новым сезоне мы прадоўжым работу свайго ўніверсітэта тэатральнага мастацтва, мяркуюем праводзіць у сярэдніх школах Віцебска ўрокі эстэтыкі з удзелам нашых артыстаў, стварыць там літаратурна-драматычны клубы. Дбаем пра свайго заўтрашняга глядача, таму вырашылі да канца года арганізаваць пры тэатры труп артыстаў-ялечнікаў, якія тройчы на тыдзень ігралі б спектаклі для самых маленькіх. З часам яны атрымалі б самастойную базу...

Размову пра творчыя планы тэатра падтрымаў яго галоўны рэжысёр лаўрэат прэміі ЛКСМБ заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Валерый Мазынскі:

— Больш і адказнасць за справу, якой ты займаешся, грамадзянская адказнасць за сваё — няхай знешне і сціплае — месца ў жыцці. Гэта тэма, на маю думку, надзённая і публіцыстычна востра гучыць у п'есе «Зінуля», пастаноўку якой мы рыхтуем да з'езда партыі. У спектаклі заняты ў асноўным моладзь [дарэчы, за апошнія два гады коласаўцаў атрымалі папаўненне — шэсць выпускнікоў Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстыту-

та]. І адрасаваны ён, перш за ўсё, маладзейшым нашым глядачам. Думаю, сучасна гучыць і класічная п'еса, над якой мы будзем працаваць у хуткім часе, — «Рамэа і Джульета» В. Шэкспіра. У планах малаераўскі «Тарцюф», пераклад якога мы з нецярпліваасцю чакаем ад нашага земляка Р. Барадуліна. У планах і новая сцэнічная рэдакцыя «Несцеркі» В. Вольскага. На аснове гэтай пастаноўкі я маю намер ажыццявіць сваю даўнюю задуму: стварыць пры тэатры фальклорны ансамбль, які будзе ўдзельнічаць у відовішчы і тут, і ў іншых пастаноўках. У нацыянальным тэатры мае быць самабытны музычны калектыў.

На шостым паверсе нашага тэатра ёсць памяшканне, дзе можна будзе ставіць і іграць камерныя спектаклі для невялікай аўдыторыі. Так што ёсць магчымасць эксперыментавання, працуючы над сучасным, надзённым матэрыялам, запрашаць глядачоў да роздуму. Тут спадзяёмся і на творчую дапамогу нашых беларускіх працаўнікаў, на іх цікавасць да тэатра, на іх жаданне паспрабаваць сябе ў драматургічным жанры.

...Тым часам набліжаўся вечар. Па-святочнаму зазіхацелі інтэр'еры тэатра. Шматлікія глядачы запоўнілі абноўленую залу. Па традыцыі коласаўцаў адкрылі сезон спектаклем «Сымон-музыка». Гэта адна з лепшых работ калектыву, творчая гісторыя якой пачалася ўвосень 1926 года.

Новы сезон Акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа, які пройдзе пад знакам 60-годдзя з часу яго стварэння, — пачаўся.

А. ДЗМІТРЫЕУ.
Фоты аўтар.

Тэатральныя інтэр'еры ўвечары.

Ад рэчкі Ушачкі— Дунаю

Мне пашанцавала — Браціслава сустрапа прэзрыстай золкай смугой, што спаўзала долу са шматлікіх касцельных вежаў, і лянотным, цяруслівым дажджом. Такое надвор'е супакойвае, дае мажлівасць засяродзіцца на асноўным і даводзіць да яскасці раптоўнае хваляванне. Я выйшаў з вагона ўпэўнены, што ў гэтым горадзе не буду адзін, што праз якое імгненне сустрэнуся з Тэадорам. Тэадор мяне чакаў каля суседняга вагона і, мусіць, яму было крыўдна, што першы ўбачыў яго я. Не, ён чакаў як мае быць, каля пазначанага ў маёй тэлеграме вагона, але да Браціславы мне давалося ехаць не на сваім месцы з прычыны нейкай там білетнай памылкі. Усё ж адчуваю сябе ніякавата, таму, дастаўшыся да гасціннага дома на вуліцы Сасінкова, распакоўваю першай справай свой чамадан — трэба адмовіцца падарункамі. А сярод іх кніга Рыгора Барадулліна «Амплітуда смеласці» з пажаданнем братаў Славакіі і яе паэту Тэадору Крыжку вінаграднага сонца і спакою на зямлі.

Пасля абеда дождж пацішэў, на небе пакінуліся адно нетаропкія хмаркі, і Тэадор запрасіў мяне на праходку ў Медыцкі сад, балазе ісці туды з вуліцы Сасінкова даве хвіліны.

Ручаёк нашай гаворкі маюць чуючы блізкасць памаркоўнага Дунаю і радасць нібы абноўленай пасля доўгага дажджу Браціславы, а над усімі гукамі ўзвышаўся голас майго сябра. Ён расказаў пра свайго любімага паэта Янко Сілана, чытаў яго элегічныя санеты, дзе чалавечая журба рухалася ў бяскожнай плыні быцця да чысціні нябесаў. Да гэтых узнёсла-малітоўных вобразаў суладна стасавалася густа-зялёная вежа касцёла святой Альжбеты і, пэўна ж, зусім не падыходзіла ўшачка «...хата і двор, пазарастаны маркоўнікам». Але ж пачуццё сваёй мясцовай дастасаванасці пакладзе на ў аснову таленту беларускага паэта. Яно ўжо з першых кніг давала, што толькі свайго змест, высветлены лесам і радзімай, можа надаць старой класічнай форме залатыя рысы неспазналага яшчэ характава. Так нарадзіўся санет з нечаканай назвай «Загнет», у пэўнай ступені дэмакратызаваны кананічную форму сваім канкрэтным побытава-сялянскім вобразным ладам:

Шануеш дух, з якога хлеб надзённы,
Чысцей і пенка полымя —
Ты ў неба круціш дыму загнет.
З цаглін радкоў кладу табе верацёны,
Дзікоў галовы, пёўневы санет.
Як на алтар, клаў на цябе кароны,
Трывалых страў разгалістыя абед,
Свой радаслоўны панідалі следы кронны
Ты, чорнай засланный іронны
Будзённых дзён разлучаныя званы
Злучаў і добрых свят трымаў сакрат.
І воблік мамы над табой — бласонны —
Днеў маладым правобразам іконы,
Каб хатнім стаў неспасціжымым свят.

Я прачытаў яго Тэадору. — Гэта не падобна на Сілана, — адказаў мой сябар. — Адчуваецца, што паэт выхоўваўся ў сялянскай сям'і, адсюль ідзе дакладнасць і выразнасць інтанацыі. А сімвалічная атрыбутыка Янко Сілана ад таго, што ён быў ксяндзом. Сілан любіў санеты за існую ас-

кетычную форму. У Барадулліна санеты, пэўна ж, гасці радкія? — Мусіць, што так, — прамовіў я.

І закалыхана-прызвычайна, уяўна-класічны лад верша таксама радкі гасці ў Барадулліна. Паэт задыхаецца ў бросні аднастайнасці, і таму, каб творча выжыць, вядзе нястомны пошук новых рытмічных пабудов...

Мы апынуліся на могілках Славін, дзе ў 1945 годзе былі пахаваны савецкія воіны. Могілкі на высокай гары, і ў хмарнае надвор'е здаецца, што яны плывуць па-над горадам, нібы карабель вечнага смутку. Вакол гэтага карабля хвалі

віну, але й гэтай шматвяковай забудове.

Праз колькі дзён, гартуючы «Амплітуда смеласці», Тэадор напайкаў страфу:

Ружаньчыкі камянёў
Рачулка перабірае,
Ці ў памяці паўтарае
Малітвы вякоў наоў?

Ён з хваляваннем пачаў тлумачыць, што гэта спадабалася б Янко Сілану, і, увогуле, такой выявы пантэізм роднасны класічнай славацкай паэзіі. На пытанне «У каго Барадуллі вучыўся?» я коратка адказаў: «У Купалы». Вядома, што адказ вельмі агульны, але Тэадо-

рожнаму падатны. І тут адбываюцца чуды. Лук паэзіі, які цяжэйшы за лук Адыеся, скараецца беларускай дзяўчынай, яе таленту, характаву і пляшчоце. Залатая страла — гонкая метафара шчасця — набывае вышыню і паэтычнае гучанне. Лук — гэта зброя, і сэнс тут такі, што зброя павінна знаходзіцца ў руках паэзіі. З гэтым суладна народнае, купалаўскае ўяўленне аб шчасці. Суладна больш пачуццёва, чым святома. Дзіцячае, наўнае ўяўленне. Яно скіравана да цяпершчыны са шчырым спадзяваннем, што водгудле ягонае пачуе будучыня.

Купалаўскія вобразы міфала-

вага верша «Сын і маці», «...мамка, мамка, нам сягоння гаманілі ў школе аб якойсьці Беларусі, што жыве на волі. Хоць я слухаў вельмі шчыра (не люблю іначай), ды ніяк не мог уцяміць, што ўсё гэта знача».

Мусіць, ісціна ў тым, што на пачатку духоўнага сталення перад вывучэннем чужога свету трэба самавызначыцца эмацыянальна і нацыянальна. Убачыць радзіму, адчуць межы яе. Шлях духоўнага развіцця ад свайго да чужога не выключае адваротнага. Добра вядома, што М. Багдановіч прыйшоў да радзімы праз спасціжэнне пластоў агульначалавечай культуры.

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

УБАЧЫЦЬ АДІЮІЧЫ

нашай агульнай славянскай памяці. Хвалі маюць велічаскрушлівае гучанне і тое ж гучанне чуецца ў барадулінскіх радках пра вайну і незлічоныя ахвяры. Гэта подых аднаго з сусветных рытмаў, і паэт свядома падпарадкаваў яго сваёй сістэме, свайму эмацыянальнаму ладу. Барадулліна выпрацаваў тое шчаслівае спалучэнне рытмаў, па-за межамі якога засталася абцяжараная традыцыйная зычлівасць, а з глыбіні радка да сонечнай паверхні ўзышлі нязмушаныя вобразы, пазначаныя святлом майстэрства і грамадзянскасці.

На Славіне завязваюцца ў велізарныя блакітныя вузлы вятры з усёй Еўропы. Безліч гранітных пліт, як безліч жалобных вокан у нетры спакутаванае славяншчыны. Не, паэт мовіў па-другому. Мусіць, параўнанне жалобных пліт з вокнамі трохі легкаважнае і заснавана на вонкава турыцкім успрыманні. Таму прапанаваныя нам «нерухомыя» вокны іначай, згодна з больш высокім уяўленнем пра паэзію, на плыты болю. Паслухаем радкі беларускага паэта:

...Зугалеў алфавіт
Ад жудасці анямелых пліт.
Пліты,
Нібята плыты
На крываваых тваіх вірах,
Вайны апраметная...
Зноў на мяне наганяе страх
Арыфметыка!
Лічыць не бяруся.
Бо ў скрусе
Баюся зблытаць
Учарнелыя пліты
Па ўсёй маёй Беларусі...

Манера паэтычнага «кубізму», дзякуючы Барадулліну, зрабілася выразным стыльвым здабыткам нашай паэзіі. Улічым тое, што фармальны пошук не будзе мець пэўнасці, калі творцам авалодае студыйнае пачуццё: коначна свет, але зрабіць нешта новае. Толькі вялікая патрэба душы шчасліва адшуквае неабходнае спалучэнне рытмаў, надае залатую вагу вобразу...

Мы пакінулі могілкі і па вуліцы Мудранёва выйшлі да Браціслаўскага граду. Зусім не звяжалі на камарыны дождж, які старанна вымываў мур яшчэ раманскай забудовы. Прачытаная радкі ўяўляліся амаль што матэрыяльным увасабленнем нашай агульнай памяці. Можна было спыніцца, вывучаць шчыліны на стараветных камянях і зноў вяртацца да барадулінскіх вобразаў, як ні дзіва, сугучных не толькі Сла-

ру, адчувалася, пажадана было пачуць імя найгалоўнага настаўніка беларускіх паэтаў. Імя Купалы згадалася не выпадкова. Есць яшчэ й такі момант. Прыйшла на памяць чужая думка, што на паэтычнай сцэне Барадулліна заўсёды выконвае ролю тонкага тактыка быццам забываецца пра мажлівасці стратэга. І гэта вельмі адчувальна, калі паэт свядома ідзе ў троп Купалавай інтанацыі:

Ад сівых гадоў,
ад дзядоў
Для мяне ашчаджона спадчына:
Песні жніўнай смутак удоў,
Мох зялёлым,
гняздо курапатчына...

Вандроўкі па Браціславе працягваліся, і я быў удзячны свайму сябру за ўвагу і пашану да маёй радзімы, да барадулінскіх вершаў, што прыносяць душы пачуццё характава і трываласці, на якой зямлі ты б ні знаходзіўся.

Мы перастойвалі пад аркай Міхальскай вежы паласу нечаканай залевы, а гатычныя мур старой Браціславы вялі бяскожнай падлікі дажджам, зорам і шчылінам на сваіх камянях. «Ведасць, — прамовіў Тэадор, — Янко Сілан мне ўяўляецца вартаўніком старога горада».

А зусім побач, за мурамі, за паласой нечаканай залевы чуўся Дунай. І ці паверыць у тое, што гэта і ён пранёс свой непаўторны блакіт па нашых народных песнях? На беразе штодзённага пошуку, нібы на беразе шырокага Дунаю, як заклапочаны вясляр, трымае залатое вясло паэзіі Рыгор Барадулліна.

Каля хутара Загасцінец

Есць выразы, якія, здаецца, страцілі свой першапачатковы сэнс з прычыны празмернага ўжывання. І ўсё-ткі, калі мы ўваўляем «матчына мова» або «купалаўская мова», кожнага разу абуджаецца звонкі ланцюжок успамінаў, і ён падобны пачуццю гонару за сваю зямлю, за сваіх людзей. Той, хто хацеў «людзкім звацца», захаваў сваю мову, і перш за ўсё дзякуючы паэзіі. І, пэўна ж, праз паэзію наша мова дойдзе да нашчадкаў.

Паэзія — найбольш таемнасць жыцця, невытлумачальная стыхія духу. Лук паэзіі не

гінныя, узгадаваныя на ўзмежку беларускага лесу і поля, побліз роднай хаты і сям'і:

На купалле на святое
Рві, матуля, зелле тое,
Што ў нас папараць завецца!
І шчаслівым быць здаецца!
Як нарвеш яго даволі
У цёмным лесе, ў чыстым полі —
Палажы за абразамі,
Пасвянці сваімі слязамі...
Двойчы, тройчы —
а крапліста —
Злі слязою брыльянцістай
і чайнай з яго прыпладу
Ад усходу да заходу...
Як уздыць з зеляна кветкі —
Будуць шчасце меці дзеткі,
Будзеш, маці, меці ў хаце
Долю, згоду і багацце...

Імклівая страла не страчвае вышыню, і перад намі разгортваецца новы далягляд. Аблачынка цікавасці ляціць па шляху, пазначаным залатой стралой. Апоўначы яна адпачывае на разбураных мурах Лідскага замка, ранішай імкнецца да вежы радзімай Гародні, бачыць сябе ў Нёмне і ападае чыстай расой каля хутара Загасцінец. Хвалі Нёмна ахвяраюць таму шчасліваму далягляду і шчодрую сваю быстрыню, і шчырую сваю лагоду. У схілы перабольшыць, што менавіта ў Нёмне была ахрышчана беларуская самасвядомасць. Тысячы беларускіх сялянскіх, безыменных паэтаў, славілі Нёман у сваіх песнях. І нарэшце, часу было заўгодна, каб з'явіліся імёны, каб яны ажылі на вуснах самой паэзіі — Адэля, Алаіза, Ларыса, Данута...

Шчочку да вуснаў туліць,
наб талміцу спытаць:
— Белая Русь, матуля,
гэта дзяўчына?
Так?
Як называецца дзіўна...
Ты пра яе раскажы.
— Белая Русь — Радзіма.
Перад табой ляжыць.
Крынікі — яна адгунецца
звонам гарачых кос.
Кропля з ліста сарвецца,
уснальхнецца плёс.
Даль захлынецца громам —
Белая Русь запне.
І азарыцца Нёман —
чыстае вока яе.

Скразное да ўсёй творчасці Дануты Бічэль-Загнетавай, амаль што стыхійнае прамаўленне мае перш за ўсё купалаўскія вытокі. Можна нагадаць першыя радкі Купала-

Бічэль-Загнетава даверана стыхійнаму ўспрымання жыцця, і агульначалавечае для паэты толькі тады набывае значнасць, калі яно не адмаўляе яе эстэтычных і маральных набыткаў, залежных у першую чаргу ад моцнай нацыянальнай усвядомленасці.

Вершы Бічэль-Загнетавай рытмізаваны дыханнем слаўтай беларускай ракі. Калі ўважліва іх чытаць, можна адчуць, што рытм гэты няроўны, як няроўная Нёмнава плынь. Вобразы непадуладна матэматычнаму ўспрымання, як непадуладна розуму з'яўленне і красаванне кветак. У кнігах паэты выпрацавана эстэтыка, на якой адбіліся чароўныя цені паганскага светапогляду. Згодна з ёй, пярэн, які знішчае дрэва, уяўляе сабой не толькі разбуральную сілу, але й сілу характава.

Узоры аскетычнай формы, матывы эмацыянальнай цнатлівасці, што былі запамычаны еўрапейскай літаратурай у паэтычных традыцый старажытных Кітая і Японіі, вельмі арганічныя для Бічэль-Загнетавай...

Перасыпаю сонечныя пласкі,
вучуся прастай шчырасці
У Купалы.
На кросенцах,
дзе гуні не ступалі,
Снуо, не дыхаючы,
пансон.

Вопыт усходняй удакладнёнасці дадаўся да паганскага светапогляду ўзбагачэння, а каб выразна высветліць асноўны эмацыянальны кірунак, на фас пакланення — богу Нёману, роднай прыродзе, а ў асобе Купалы — роднай культуры.

У наш дзень прасцей уявіць палёт крылатай ракеты з ядзерным астрыёном, чымся казачную паэтычную стралу. Страла паэзіі — гэта наша мара, і каб яна заўсёды мела надзежную вышыню, патрэбна здатнасць на творчае ахвяраванне. Неўладкаваны побыт, або ненадрукаваныя вершы з прычыны рэдактарскага кансерватызму — толькі дробныя кропелькі часовага нешанцу. Ахвяраванне ж — у наўнаснасці шчыльнага і чуйнага таленту, у здольнасці працаваць кожны дзень да болю ў сэрцы. Такі талент падараны беларускай зямлёй адной са сваіх лепшых паэтаў Дануце Бічэль-Загнетавай.

А. БЕРГМАН. Беларускія справы ў 11 Рэчы Паспалітай. На польскай мове. Варшава, Дзяржаўнае навуковае выдавецтва, 1984.

Усім тым, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі, добра вядома імя польскай даследчыцы Аляксандры Бергман, аўтаркі манаграфіі «Рэч пра Браніслава Тарашкевіча», якая выйшла ў 1977 годзе ў варшавскім выдавецтве «Ксёнжка і вєдза».

Новая кніга А. Бергман, як відаць з назвы, прысьвечана беларускаму пытанню ў міжваеннай буржуазна-памешчыцкай Польшчы (1921—1939 гг.). У кнігу ўвайшлі пасабныя артыкулы, якія з 1962 па 1983 год друкаваліся ў «Рочніку Беларастоцкім», у часопісах «Пішэглэнд Гістарычны», «3 поля валькі», а таксама ў беластоцкім «Беларускім календары». Сабраныя разам, гэтыя артыкулы ўяўляюць сабою адно цэлае. Як ішла ў прадмове вядомы даследчык беларускай гісторыі Ежы Тамашэўскі, зводзі А. Бергман «дазволілі паномаму зірнуць на некаторыя важныя этапы развіцця беларускай палітычнай думкі».

Акрамя прадмовы Е. Тамашэўскага і аўтарскага ўступу, кніга мае дзве часткі: «Гісторыя рэвалюцыйнага руху (двадцатая гады)» і «Біяграфіі дзеячаў беларускага нацыянальна-вызваленчага руху».

У артыкуле «Камуністычная партыя Заходняй Беларусі» аўтарка разглядае ўмовы дзейнасці гэтай палітычнай арганізацыі, яе арганізацыйны стан, адносіны да нацыянальна-вызваленчага руху. Асобныя параграфы прысьвечаны і з'езду КПЗБ і яе масавай дзейнасці. Як арганічны працяг гэтага артыкула — «Заўвагі да гісторыі Беларускай рэвалюцыйнай арганізацыі» і «Беларускае пытанне ў Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі». Завяршае першую частку кнігі артыкул «Беларуская сялянска-рабочая грамада».

У другой частцы кнігі змешчаны біяграфіі Браніслава Тарашкевіча, Леапольда Родзевіча, Ігната Дварчаніна, Сымона Рака-Міхайлоўскага, Максіма Бурсевіча і Паўла Валашына.

А. Бергман шырока выкарыстоўвае матэрыялы Цэнтральнага архіву ЦК Польскай аб'яднанай рабочай партыі, савецкіх архіваў, публікацыі ў беларускім і польскім друку, даследаванні савецкіх і польскіх гісторыкаў. У кнізе дадзены бібліяграфія і паказальнікі скарачэнняў і імянаў.

«Беларускія справы ў 11 Рэчы Паспалітай» выйшлі пад грыфам Беларастоцкага навуковага таварыства. У серыі прац гэтага таварыства кніга, выдадзеная тыражом тры тысячы экзэмпляраў, мае парадкавы нумар-28.

А. ЗАБЯРЭЗСКИ.

ВАСІЛЮ Гігевічу не даводзіцца наракаць на свой літаратурны лёс. Крытыка з самага пачатку не абмянае яго ўвагай, чатачы з прыхільнасцю сустракаюць кнігі пісьменніка. Нестандартны погляд на многія жыццёвыя падзеі і з'явы, значна пастаўленых праблем, імкненне зазірнуць у самыя запаветныя таямніцы быцця — рысы, найбольш характэрныя для творчага по-

лены нават намёку на апантанасць. Яны знаходзяцца пад няспынай уладай рацыяналізму аўтара, жывуць і рухаюцца па дакладна вызначаным шляху, каб аўтар у рэшце рэшт мог даць апісаным падзеям пэўнае лагічнае вытлумачэнне, сцвердзіць адпаведную формулу жыцця.

У аповесці «Астравы на далёкіх азёрах» група турыстаў, у якую ўваходзяць людзі

У ПОШУКАХ СТРАЧАНАГА СПАКОЮ

чырку В. Гігевіча. Ён не ганяецца за знешняй эфектнасцю, напісанае ім — не ўсплэск імгненнага ўражання, пачуцця, а вынік роздуму, назіранняў. Усё гэта прынесла яму вядомасць, паставіла ў шэраг пісьменнікаў, якія актыўна распрацоўваюць сучасную тэму ў беларускай літаратуры. Зразумела, што і новы зборнік прозы пісьменніка «Астравы на далёкіх азёрах» выклікае цікавасць.

Па прафесіі В. Гігевіч фізік. А фізіка, як вядома, сумяшчае ў сабе смелую фантазію, эксперыментальнасць, строгую лагічную аргументаванасць. Няцяжка заўважыць, што гэтыя якасці ў значнай меры ўласцівы і Гігевічу-пісьменніку. Стыль яго сухавата-акадэмічны, а творчы нечым нагадваюць спробу даць непарушны матэматычны доказ. Героі апавяданняў і аповесцей В. Гігевіча ў самых складаных сітуацыях пазбаў-

В. Гігевіч. Астравы на далёкіх азёрах. Аповесці, апавяданні. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1984.

рознага веку, мужчыны і жанчыны, прыехала на далёкі, дзікі востраў адпачыць. І здаецца, канца не будзе іх агульнай радасці, душэўнай аднасці. Але нядоўга цягнецца гэтае суладдзе. У першыя ўжо гадзіны старэйшыя групы Валера жорстка і подла абыходзіцца з даверлівай і наіўнай дзяўчынай Алёнай. Пра гэта ведаюць усе на востраве, але ніхто і словам не папракне Валеру, нікому не хочацца ўзвальваць на свае плечы цяжар змагацца за чалавечнасць, разбураць ружовую ілюзію гармоніі і бязвоблачнага шчасця. Гульня ў дабрачыннасць, уменне не заўважаць зло стала для многіх паўсядзённым выратавальным прыёмам, дзякуючы якому можна захаваць уласны спакой, псіхалагічны камфорт. Дзе ўжо, напрыклад, ваяваць з Валерам Малечкаму, калі ён, дазнаўшыся, што ўласная жонка здраджае яму, робіць выгляд, што нічога не ведае. І ўсё ў імя камфорту, у імя сытага і цёплага існавання.

Надрукавана ў «Польмі»

НОЧ ТРЫВОГІ І ПАКУТ

Калі шчыра, дык я не асмелваўся ўзяцца за гэты твор: думаў, што Зіновій Прыгодзіч, аўтар кніжкі «Журавы на далёкай пойме», якая летась выйшла ў выдавецтве «Юнацтва», не пераадолеў у сабе начытанага белетрыста...

І зноў бабуля. Нават прабаба. Ляжыць яна, хворая і зняважаная дачкою, у выставілай хаце пад кажухом яе нябожчыка Кандрата і ўспамінае сваё жыццё, жыццё сваіх дзяцей, унукаў. Гэтая ноч — адзіная, калі яна можа азірнуцца на пражытае і перажытае, а то аднае начы гушкае дзіця, другое — памагае выбрацца са студні п'янаму сыну, трэцяе — сядзіць ля нябожчыка даччынога зяця... Яе равесніцы Ганна (героіня В. Распуціна) і Анэта (з «Халоднае птушкі» А. Жука), калі можна так сказаць, больш метафізічныя, прыўзнятыя над побытам, над сямейнымі, хатнімі клопатамі сваіх блізкіх, а яна, Марыля, аніяк не можа вылузацца са штодзённых турбот і перажыванняў то за дзяцей, то за ўнукаў, то за праўнука. Старая Ганна мае час для развітання, нават вучыць дачку, як «обвыць» яе, Анэта цвёрда ведае, што паедзе ў Мінск да сына, а ў яе, Марылі, развітанне і неспакойнае, і не доўгае, і не наважылася яна паехаць у Мінск да меншага. Дый

З. Прыгодзіч. Ноч перад нядзелью. Аповесць. «Польмя», 1985, № 7.

не развітваецца яна, бо застаўся адна, сам-насам са сваёй трывогай. Няма тае супакоенасці, калі чалавек перад апошняй дарогай усвядоміў, што «в земном пределе он все земное совершил» (Я. Баратынскі).

Аднаго разу ўжо даводзілася пісаць, што «ідэялізм вясковага жыцця» ў наш час трансфармаваўся ў мяшчанства. Рассялянванне мае сваім выдаткам абмяшчаньванне. І неабавязкова дзеля гэтага ехаць у горад, неабавязкова станавіцца няробам. Праца, працавітасць, узвядзення ў абсалют, ператвараюць чалавека цэласнага ў чалавека частковага, бо сэнс гэтае працы — грошы і рэчы. І ўжо не рэчы для чалавека, а чалавек для рэчаў, і ўжо не чалавек як мэта, а рэчы; чалавек жа ператвараецца ў сродак для дасягнення мэты.

Не можа зразумець Марыля, навошта Сані і Віктару, дачцэ і зяцю, гэтулькі крыштало і талерак. Начальства прыняць? Дык гэтага добра «не на адно начальства хопіць». Нельга ад людзей адставіць. Вось прыцып. Вочы разбегваюцца. У людзей ёсць тое і тое, а чым мы горшыя за іншых? «Саёт пайшоў! Век звекавала, а такога ў вёсцы не бачыла: каб чалавек вакол шафы якой бегаві і дагдажваў, нібы пані». Знервавалася Саня ў пагоні за рэчамі, сама затузаная і маці сваю тузае, ледзь не за парыванку мае. Не, не толькі пра свата, а Са-

раўнадушным у гэтай сітуацыі застаецца і Пётр Хведаравіч, пісьменнік, вобраз якога пададзены ў аповесці не толькі сатырычна, але янсе і пэўную сівалічную нагрукку. Міжволі ўзнікае думка, ці не таму існуюць Валеры, падобныя да іх тыпы, якія хочучь быць свабоднымі за кошт іншых, што рупарам гуманістычных ідэй часта становяцца абмежаваныя, самазадаволеныя людзі накшталт Пятра Хведаравіча. А нахабнасць баіцца пачуць пра сябе праўду. І б'е Валера Сідарэвіча не за абразу, а за тое, што той зрывае з яго маску, выстаўляе перад усімі яго дэградацыю, духоўнае падзенне.

Эгаізм, раўнадушша, ханжаства — галоўная прычына дысгармоніі чалавечых адносін, аснова зла, якое творыцца на зямлі. Гэтая думка чырвонаю ніткаю праходзіць праз увесь твор, і хоць аўтар даводзіць яе да чытача праз падзеі і з'явы, аднак у аповесці ўсё ж адчуваецца і прысмак сентэнцыйнасці. Прычынай таму — празмернае «ахарненне» адмоўных герояў, асабліва Валеры, які нагадвае хутчэй нейкую пачвару, чым чалавека. У сваіх эратычных жаданнях гэта нахрыпсты жарабок, у душэўных якасцях — цынчына-разважлівы рабат. Ён нават любых перамог дабіваецца не пры дапамозе пяшчотных слоў і прызнанняў, а прадуманым уздзеяннем сваёй эрудыцыі на псіхіку абранай ахвяры. А дабіўшыся свайго, ён у тую ж хвіліну пакідае яе, кідаецца да іншых, цынчыных і шматвольных, як ён сам, жанчын. Трафарэтнасць, псіхалагічная недасканаласць гэтага вобраза відавочныя. Відавочнае таксама і жаданне пісьменніка настроіць чытачоў супраць Валеры, а значыць, і супраць яго філасофіі. А такая прадуманасць заўсёды дысаніруе з мастацкасцю, надае твору прапаведніцкі, павучальніцкі характар.

Самы ўдалы ў аповесці вобраз Сідарэвіча, чалавека нялёгкай долі, выключнай дабрыві, які супрацьстаіць хітрасці і бяздушнасці Валеры. Нават цяжка паверыць, што вобразы Валеры і Сідарэвіча напісаны адным і тым самым творцам: настолькі яны розныя, супрацьлеглыя сваімі мастацкімі вартасцямі. Многа гора давалася перажывіць Сідарэвічу за свой век, жорстка, бязлітасна абышоўся з ім лёс. Ён адзінокі, глыбока няшчасны, але не зломлены. Наадварот, у цяжкія моманты менавіта ён становіцца для ўсіх апорай, менавіта вакол яго групуюцца людзі, слухаюцца яго парад, шукаюць у ім духоўнай падтрымкі.

Ужо не раз пісалася, што амаль у кожным творы В. Гігевіча ёсць нешчаслівыя, незадаволеныя сабой людзі, якія самі не ведаюць, чаго хочучь, да чаго імкнучыся. Іх наскрозь пранізвае хваравітая разгубленасць, туга, яны бясконца наракаюць невядома на каго і на што. Душэўны надрыў Кармілава з «Забытай дарогі» разросся аж да прастрашні, зрабіў яго жыццё невыносна пакутным, і ўзнік гэты надрыў, здавалася б, без ніякіх на тое прычын. Работа, сям'я і ўсё, чым ён жыў раней, раптам перасталі яго цікавіць. Апатыя, прыступы вострай дэпрэсіі даводзяць Кармілава ледзь не да вар'яцтва. У пошуках страчанага спакою ён носіцца з аднаго кутка ў другі, кідае работу, паступае вучыцца. Ды ўсё марна. Ён не можа зразумець, чаго маці з яе цяжкім жыццём сялянкі, многія былія аднаўскоўцы і нават Сідэпа, з якога ўсё пасміхаюцца, як з недаразвітага, задаволены сваім існаваннем на гэтай зямлі, а ён... «І было так, быццам ён блукаў ля чорнай, высокай сцяны, за якой хавалася другое. Загадкавае жыццё».

Пісьменнік так і пакінуў Кармілава ў разгубленасці, з крыўдай на самога сябе за тое, што

ніага свёкра, можна сказаць: бойся сабакі галоднага, а чалавека багатага. Гэта і пра Саню. Не за чалавека — за багацце аддала сваю дачку, Валю: там жа, у Пінкавічах, у сватоў — парнікі, што даюць за лета па сем-восем тысяч, «сад, што дае да тысячы рублёў», карацей — «шчасце... само ў рукі плыве». Не ведае Саня, што Валін жаніх у роднага бацькі за парабка, што праз гэтую садавіну-гародніну ён свету белага не бачыць, што праз яе і смерць сваю знойдзе, пакіне Саніну дачку ўдавою, а ўнука —сіратою. Папытае старая Марыля ва ўнуцкі, у Валі: «Як жа хоць жывеш там? І пачуе: «Усё...». І скажа старая: «Усё жыве і сабака. А чалавек на тое і чалавек, каб жыць добра».

Загіне Валін Саша ад рук няробы і п'яніцы, свайго, пінкавіцкага, хлопца, якому кінутыся ў вочы чужыя грошы. Загіне тады, калі вырашыць парваць са сваім бацькам.

Загіне ад рук апівохаў і Косцік, любімы Марылін унук, «яе чубаты памочнік». Гіне ад гарэзлікі Косцікаў бацька, Марылін большы сын Янак. «Благая тая дамова, дзе вала бадае карова». Хто б гэта падумаў, што суседава Зося стане паганю жонкаю для Янака і ліхою нявесткаю для Марылі? Уратавала ж старая Зося ад ганьбы, сына траха не сілком ажаніла — каб не назвалі Янакава ды Зосяна дзіця байструком. Ажаніла...

«У нас да твайго сына ніякіх прэтэнзій няма, — кажа Марылі старшыня калгаса Жамойда. — З работай спраўляецца. П'яным яго я не бачыў. А што дома ці пасля работы — гэта ўжо не мая справа».

Меншы Янакаў сын, Міша, таксама да чаркі прыязны. Смарквач, шаснаццаць год, а напіваецца, бацьку б'е да крыў...

Як яны жыць будучы: Саня, Янак, Зося, Міша? Куды прывядзе іх гэткае жыццё? І за гэтым

клопатам, за гэтай трывогай Марылі бачыцца трывога за тое, што называецца быццём роду, народа. Ці ж на тое чалавек родзіцца, каб стаць рабам рэчаў і гарэзлі? У старой кнізе напісана: уважаецца сябе вольнымі, а самі рабы тленія і заган. Да якой жа ступені трэба стаць рабам, ачарсцаецца душою дачцэ, каб, пабачышы непрытомную маці, не галасіць, не рукі заломваць, а зларадна, з адчуваннем уласнае рацыі кінуць: «От яны, вашы капрызны! Бокам выходзяць...». Як жа ў яе, у Сані, будзе жыць Валін сын, Марылін праўнучак Паўлік? Што яна дасць дзіцячай душы? Вунь жа панесла малага ў халодную залу на паказ начальства і прастудзіла хлапчынку. Ці не выстудзіць і душу ягоную?

У бальніцу разам з Марыляй паехаў Віктар, зяць. «Янак і Саня вярнуліся ў хату». У матчыну, у тую самую хату, якую Саня падгаворвала прадаць, бо не хапала грошай на машыну. Віктар, зяць, яшчэ не развучыўся спагадаць і спечуваць. Гэта дзякуючы яму Марыля не падалася на Саніны ўгазоры. Гэта ён абарае сваю жонку: «Ціхо ты! Давай хутчэй ляркство».

У гаворцы пра вясковага і гарадскога чалавек, якая вядзецца зараз на старонках літаратурнага друку, нешта не чытаю я пра тое, як мізэрнее душою вясковы чалавек, апанаваны хваробай рэвалюцыі, пошасцю мяшчанства. А ён, чалавек, гэты, у літаратуры ёсць. І спісаны, трэба думаць, з рэальных прататыпаў. Зіновій Прыгодзіч паказвае, як адзін скалечаны чалавек, Саня, калечыць жыццё сваёй дачцэ. Уцёкамі ў горад Валя выраваецца з гнязлівай атмасферы матчынага дому, не кажучы пра свёкраў. Для яе горад — збаўненне.

Гэтае адступленне — дзеля палемікі з тымі, хто лічыць, быццам у вёсцы ўсё здаравейшае, быццам вёска ачышчае.

некалі паехаў з вёскі, адарваў душу ад родных каранёў, якія жылі яе. У гэтым Кармілаў бачыць асноўную прычыну страчанага радасці быцця.

Толькі ці так яно? Адказ на гэта дае аповесць «Варыянт», якая з'яўляецца нібы працягам «Забытай дарогі».

Мікалай Макаравіч з «Варыянта» намнога старэйшы за Кармілава, жыве ў яшчэ большым дастатку, узгадаваў і аддаў замуж дачку, дасягнуў саўвядомага службовага становішча. Па натуре ён аптыміст, практык. Яго дэвіз — жыві, паліпайдай дабрабыт і заважуйвай павягу сярод іншых. Гэтаму ён прысвяціў лепшыя гады свайго жыцця і лічыць, што выбраў удалы варыянт, што жыццё атрымалася. Але вось памірае яго даўні асабісты Іванікі, перад гэтым здаровы энергічны чалавек. Як на тое і Мікалай Макаравіч раптоўна захварэў. Абвостраная смерцю Іванікі і ўласнай хваробай свядомасць Мікалая Макаравіча робіць самакрытычную ацэнку пражытым годам, больш праініфікавана зазірае ў будучае. Вывад атрымаўся невясёлы. Смерць, ужо не аддаленая, не прысманеная будзённымі клопатамі, а як рэальнасць і непазбежнасць паўстае перад ім. Душа яго напаяецца адчаем. Навошта тады была яго штодзённая напружаная праца, калі фінал такі няўмольна жорсткі? І што такое тады жыццё? Бясцэннасць? Марнасць над марнасцю? Панылае, кружальніне між работай і домам?

Несумненна, што тута Кармілава мае тая ж самая карані. І хоць «трагедыя празарэння» яшчэ не ў поўнай меры кранула яго, інтэлект Кармілава ўжо пратэстуе, уздымае бунт, прадчуваючы, што наперадзе яго чакае сітуацыя, ідэнтычная сітуацыі Мікалая Макаравіча. І як бы ні мяняў ён сваё жыццё, якія б варыянты ні пражываў, страх перад непаз-

бежнасцю не пакіне яго. Бо як і Мікалай Макаравіч, ён хварэе на адсутнасць веры. У бесмяротнасць душы ён не верыць, усякія ж іншыя аргументы, якія даказваюць, што варта жыць, хоць жыццё і закончыцца смерцю, для яго пусты гук. Апусціцца ж да інтэлектуальнага ўзроўню Сіёны, амаль механічна займацца клопатамі пра хлеб надзённы і бачыць у гэтым нейкі сэнс ён ужо не зможа, каб і хацеў. У гэтым яго трагедыя, і жыццё яго — паражэнне.

Аповесць напісана ў аблюбаваным пісьменнікам паныла-меланхалічным ключы і пакідае змрачнаты адбят на душы. Пастаянны аналіз псіхічных перападаў Кармілава ў рэшце рэшт пачынае стамляць, выклікае неадчэпную думку, што гэты чалавек хварэе на вострую неўрастанію. Па сутнасці так яно і ёсць, бо адчуванне бесцэннасці, разгубленасці і алчаю прыходзіць, як правіла, тады, калі чалавек выматаны і фізічна і духоўна. І калі на мастацкі бок партрэта Кармілава глядзець менавіта з гэтага пункту, то напісаны ён бездакорна. І тыпы, падобныя да яго, даволі часта сустракаюцца ў жыцці. Бяда толькі ў тым, што міжволі ўзнікае ўражанне, быццам з Кармілавым мы сустракаліся і раней, быццам ён перабягае з твора ў твор, празаіка і толькі мяняе прозвішча і пашпарт. Здаецца, пісьменнік такога таленту і такой назіральнасці, як В. Гігевіч, даўно павінен быў заўважыць гэта. Але не заўважае...

Як і большасць празаікаў, овай літаратурны шлях В. Гігевіч пачынаў з апавядання, жанр, якому ён не здрадзіў і да гэтага часу. У зборнік, пра які ідзе гаворка, увайшлі чатыры апавядання — глыбока псіхалагічныя, з філасофскім ухілам, сімвалічным падтэкстам. Асабліва ярка і ўражальна вылучаецца з іх «Ва-

лянціна з Бярозава» — твор, які робіць гонар Гігевічу-апавядальніку і які смела можна паставіць у лік лепшых апавяданняў нашай літаратуры. Героіна апавядання Валянціна, уражлівая, схільная да экзальтаванасці і пастаяннага самааналізу натура, жыве ў свеце сваіх эмоцый і няспынных асацыяцый. Асацыяцыі гэтыя звязаны ў асноўным з момантам, які яна перажыла ў далёкім маленстве. «Ішла яна па пыльнай дарозе, сярод высокага-высокага жыта... Зверху, з чыстага блакіту, грэла бялюткае сонца. І кветкі ў жыцце, і зямля шэрая, пахкая прыдарожная трава, і нагрэты пясок, і тое блакітнае неба, дзе плавілася бязважкае сонца — усё яна бачыла і адчувала, як праз павеліцальнае шкло... усё бачнае і адчутае было вялікім, бясконым нават, без пачатку і канца, але яно было адзіным, суцэльным, усім целам яна адчувала суладдзе з гэтым жытам, пяском, сонцам. Якой яна была тады шчаслівай!»

Менавіта гэтыя хвіліны прывялі Валянціну праз многа год да трагічнага фіналу. Адаўтыся паўнасцю ўладзе эмоцый і мрояў, Валянціна парывае з мужам, і ў канцы аповесці мы бачым яе беспрывольнай, адзінокай жанчынай.

У заключэнне хочацца сказаць некалькі слоў аб празмерным захваленні Гігевіча моўнымі запазычваннямі пры стварэнні дыялогаў, хоць ніякай «тэхнічнай» неабходнасці ў гэтым няма. Спробу растлумачыць іх ужыванне жаданнем пісьменніка наблізіць мову герояў да рэальнай наўрад ці можна лічыць істотнай. Бо калі прытрымлівацца такога прыняцця, то і ўнутраны маналогі трапіць пад гэты ўплыў. І мова аўтара. А навошта тады літаратурная мова?

Іван КЛІМЯНКОУ

Вёска Валю не ачысціла. І горад сам па сабе не ачысціць. Ачышчэнне пачынаецца з працэсу супраць пошасца і гнію, дасягаецца ж праз барацьбу. Валя не змагаецца — яна ўцякае, каб пачаць усё нанова. Але нанова пачаць нельга: мінулае так лёгка не пускае. Засталася ж і жывая памятка мінулага — сын. Рабіць шчасце, забываючыся на дзіця, мусіць, не ўдасца. Пакуль што яна шчаслівае хаче бы таму, што вырвалася. У яе спадзяванне, што дзядзька Аляксандр, як атрымае новую і большую кватэру, прытуліць яе.

Меншы Марылін сын Аляксандр сам станаўіцца на ногі, сам рабіць з сябе чалавека. Нясытае жыццё навучэнца падарвала яго здароўе. Марыля печуваецца вінаватаю за фізічную хваробу свайго меншага. Яна ведае, што ў Аляксандра ў малодшай нявесткі, якую спачатку была не прыняла радня, ёй будзе ўтульнай і цяплей, чым у прасторнай Санінай хаце. Недарма кажучы, што малыя дзеці не даюць спаць, а вялікія — жыць: клопат пра духоўна, маральна нездаровых Яна і Саню не пускае Марылю з вёскі. Аляксандр не запярэе, каб маці прадала хату — не такі ён чалавек. Затое Саня і тут хоча ўрываць сваё — прыстроіць дачку на кватэру да брата. А тая большая кватэра можа вылізнуць з рук: Аляксандр публічна пакрытыкаваў начальства... І цяпер ён як вінаваты за сваю прынцыповасць.

Нельга весці гаворку пра абстрактнага гарадскога і пра абстрактнага вясковага чалавека. Аповесць З. Прыгодзіча, як і апавяданні В. Карамазова «Дзяльба кабанчыка», А. Жука «У прочкі», «Міш», як і некаторыя іншыя творы, дае дастаткова канкрэтнага матэрыялу для канкрэтнай гаворкі, бо творы гэтыя напісаны «з жыцця», без жадання прыхарошваць яго, абыходзіць вострыя вуглы, ствараць вясковую ідылію.

Вядома ж, у аповесці З. Прыгодзіча можна знайсці мастацкія пралікі. Думаецца, не трэба было, як у нарысе, апісваць жыццё да вайны і адразу ж пасля вайны, гісторыю калгаса. Тут хапіла б і кароткіх згадак, спасылка. Але важна адзначыць і тое, што жыццёвая праўда ў творы пададзена не натуралістычна.

Аповесць З. Прыгодзіча цікавая не толькі жыццёвым матэрыялам, але і моваю. Яна тут падзяляецца на мову аўтара і герояў. Што да аўтарскай, дык заўваж няшмат. Штучнымі ўжываюцца словы «ўспляснучы», «невіноўны», «злітцівіцца». А слова ўспых замест уголас стала ледзь не эпідэмічнай з'явай у нашай літаратуры. Вядома, што выпетраць можна на трэску, а не ў трэску, што атрымаць нешта можна ў спадчыну, а не па спадчыне. Калодзежны журавель складаецца з рала, (бабы), вагі і вочапа (пачала). У З. Прыгодзіча пачап (вочап) стаў шастом жураўля. Цяжкавата канструкцыя.

Што датычыць мовы герояў, дык тут, мусіць, трэба сказаць, якім адкрыццём для нашага пакалення былі «Людзі на балоце» і Мележа. Аказалася, што і палішук можа загаварыць сваёю гаворкаю на старонках мастацкага твора. Аўтар аповесці «Ноч перад нядзелю» з другога куточка Палесся — з колішняй Дабраслаўскай воласці (гміны). Цяпер гэта поўнач Пінскага і частка Ганцавіцкага раёнаў. І калі я чытаю «знаці», «звачці», дык гэта тыпова для тых мясцін, які «е» замест «ёсць» або «коб» замест «каб». Або вазаміце пракаветнае жалызняк, якое ў іншых рэгіёнах наступіла месца ці не польскаму рыдлёўка. Ці слова набаўляць у значэнні настрайваць на нешта, супраць каго-небудзь. Ці выраз на цырлах бегаць — аднаведнік «на дыбачках» хадзіць (успомнім ужыванне ў рускай мове цырліх-манірліх).

Аўтар, трэба сказаць, не паслядоўны ў выяўленні моўнай спецыфікі рэгіёна, ідзе на кампраміс з магчымымі апанентамі. Непаслядоўна праведзена саканне герояў. Калі пішацца кепскага, дык, паводле логікі, трэба пісаць і добрага, лішняга, калі можа, дык і порэ, а не пара. Балота, гэта, кепска замест балоты, гэты, кепска — таксама ад кампрамісу. Толькі кампрамісам можна растлумачыць чаргаванне е з ёсць. Для таго, хто ведае тамтэйшую гаворку, нейкія непрывычныя гучаць словы няблага, сорамно, палыхаць, здэкавацца, далёка, навошто, дзяўчына, хорашо, холадно, паказалася, бо там, адпаведна, кажучы: непаганю (някепсно), брыдцо, пукаці, збыткавацца, далёка, нашчо (нашто), дзеўчына, харашэ, халадно, здалоса. Не кажучы там наб'ём — наб'ём. Не наказанне гасподняе, а наказанне гасподне. За маёй памяццю не было там слоў «усё» і «маё». Казалі: усё маё дабро. Дарчым, усё ў сэнсе ўсё колькі разоў праскочыла ў творах А. Жука, а мае, твае ў значэнні маё, тваё я сустракаў толькі ў А. Абуховіча-Бандыні (у гаворцы ёсць ружніца між маёю і Тваёй...) і ў заходнебеларускай літаратуры. Літара «е» ў гэтых словах і гукі, якія ёю перадаюцца, сведчыць аб тым, што на Піншчыне і нават на Случчыне захаваліся рэшткі старажытнай славяншчыны: як вядома, ётавага «о» ў страшаванскай мове не было. Такая цікавая асаблівасць гаворкі дае наасобным яе элементам такое ж права на грамадзянства ў літаратуры, як і элементам іншых гаворак. Хацелася б, каб З. Прыгодзіч, пішучы дыялогі і маналогі сваіх персанажаў, захаваў паслядоўнасць і меру

Анатоль СІДАРЭВІЧ.

У Саюзе пісьменнікаў БССР

Пасяджэнне сакратарыята адкрыў і веў першы сакратар праўлення Ніл Гігевіч. З аглядам творчасці Міколы Маляўкі выступіў літкансультант СІ Яўген Міклашэўскі. Ён адзначыў, што першыя вершы паэта ўбачылі свет у 1957 годзе на старонках часопіса «Малодосць». Яны вылучаліся добрай паэтычнай культурай, назіральнасцю, акрэсленасцю зместу. Яго першы зборнік «Едуць маразы» напісаны пад уражан-

Маляўкі, якія складуць новы паэтычны зборнік. Гэта верш-роздум: «Хачу пабыць адзін...», верш «Голуб міру» пра амерыканскую дзяўчынку Саманту Сміт, якая хацела міру на планеце і так рана трагічна загінула. Тэма міру гучыць і ў вершы «Дзіцячая асамблея»; пра любоў да Радзімы, пра мужнасць і гераізм савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны — верш «Я твой баец, Радзіма!».

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА ПАЭТА

У Саюзе пісьменнікаў БССР адбылося пашыранае пасяджэнне сакратарыята, на якім была абмеркавана творчасць паэта Міколы Маляўкі, аўтара зборнікаў вершаў і пазэм «Едуць маразы», «Жалеза», «Лотаць», «Круг», «Эстакада», «Дар», паэтычнай кнігі для дзяцей «Дзед і ўнучка». Працуе паэт-старшым літсупрацоўнікам у рэдакцыі часопіса «Вясёлка». З 1970 года з'яўляецца членам Саюза пісьменнікаў СССР.

Забілі цела, не забілі дух,
Я твой баец і ў магіле...

Прачытаў паэт і сатырычныя вершы, вершы для дзяцей.

На пасяджэнні выступілі Я. Сіпакоў, У. Юрэвіч, В. Зуёнак, І. Чыгрынаў, Б. Сачанка, Л. Гаўрылькін, А. Кудравец, У. Ліпскі. Усе яны далі высокую ацэнку творчасці Міколы Маляўкі. Паэт ён працавіты, сумленны, чуйны да з'яў сучаснасці. Яго вершам уласціва глыбіня думкі, філасофскі роздум пра час і пра сябе, пра свайго сучасніка.

Услед за першай кнігай выходзіць зборнік «Жалеза», «Лотаць», «Круг», «Эстакада». Ад верша да верша паэт вядзе ўсхваляваную размову з сучаснікам пра месца ў жыцці, пра вернасць заповітам бацькоў, пра шчырае сяброўства і каханне, пра «людзей франтавога пакалення, людзей легендарных перамог...»

Апошні паэтычны зборнік «Дар» адкрываецца вершам «Дарога, вецер, любоў», якія, як піша паэт, ён «атрымаў, як дар у спадчыну». Паэт заверліва расказвае чытачу, што яго хвалюе, чым ён жыве, піша пра сваё пакаленне, пра пасляваенныя цяжкія гады, пра аднаўскаўцаў, што вярнуліся з вайны пакалечанымі. Нельга без хвалявання чытаць верш «Максім» (год 1947). У героя гэтага верша вайна забрала рукі.

І да кульцў яму
Жонка прывязвае
касавільна.
Часта наса спатыкаецца
Там, дзе куп'ё,
Над раўнамі,
Чыста насіць стараецца,
Як і мужчыны з рукамі.

Максім ведае, што жонцы цяжка з ім, і нібы апраўдваючыся, «ноччу п'яшчотна скажа»:

Цяжка са мною... Даруй! —
Тан,
Як ты,
Касавільна да рук
Мне нішто не прывяжа.

Вершы Міколы Маляўкі глыбока па думцы, філасофскія, афарыстычныя. Есць у іх народная мудрасць, каларытны сляянскі гумар.

М. Маляўка аўтар трох пазэм: «Эстакада» пра брыгаду лесарубаў, якая працуе на поўначы, «Блакітная рота» прысвечана юнакам-навабрацям і «Радзіны» — пра жахлівыя часы вайны.

Паэт, добра ведаючы дзіцячую псіхалогію, піша і для дзяцей — піша цікава і займальна, пра што сведчыць яго зборнік вершаў для дзяцей дашкольнага ўзросту «Дзед і ўнучка».

З вялікай цікавасцю прысутныя слухалі вершы Міколы

Былі выказаны і некаторыя крытычныя заўвагі: гаварылася пра паўторы, невыразнасць думкі ў асобных вершах; раілі быць больш дакладным у выбары слова, пазбягаць іншамуных запазычванняў.

Вынікі размовы падвёў Ніл Гігевіч. Ён сказаў, што ў асобе Міколы Маляўкі мы маем самабытнага паэта, актыўнага ў пошуках формы і зместу. Вершы яго трымаюцца на жывой інтанацыі слова, ідуць ад сэрца.

Прамоўца прывёў лічбы, якія характарызуюць плённую працу паэта.

Гэта шэсць кніг лірыкі, тры пазэмы, дзве новыя кнігі: адна з іх рытуецца да друку ў выдавецтве «Юнацтва», другая — у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Былі зроблены закіды ў адрас нашай крытыкі, якая да гэтага часу не заўважыла такога цікавага, таленавітага паэта.

Многія вершы М. Маляўкі, сказаў Ніл Гігевіч, хочацца чытаць уголас, перачытваць. Той жа верш «Максім». У адным малюнку — трагічны лёс соцень тысяч жанчын. Мікола Маляўка не навучыўся глядзець на свет праз ружовыя акуллары. Прыемна, што паэт нібыта набыў другое дыханне, пра што сведчаць кнігі «Дар» і пазэма «Эстакада».

Творчасць Міколы Маляўкі вярта самай сур'ёзнай увагі. Н. Гігевіч падтрымаў прапанову, выказаную на пасяджэнні сакратарыята, што наспела пара выдаць асобным зборнікам лепшыя вершы паэта ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» і прасіць выдавецтва «Савецкі пісьменьнік» выдаць кнігу вершаў Міколы Маляўкі ў перакладзе на рускую мову.

Т. МАРТЫНЕНКА.

Хведар ЖЫЧКА

Іх застаецца

менш і менш...

Іх застаецца менш і менш са мной, з табою, тых, хто пісаў свой звонкі верш на полі бою, хто на дарогах франтавых быў запявалам, каму б яшчэ сярод жывых быць не прыстала. Зноў сцяг брыгады Куляшоў не ўздыме ў высі, ў сваю дывізію пайшоў гвардзеец Пысін; аблюбавалі вечны сцоў і Броўка з Глебкам, Бачыла, Корбан, Гарулёў, і Сабаленка.

Іх застаецца менш і менш са мной, з табою, хто гартваў свой звонкі верш у горне бою, хто словы клаў не для прыўкрас— як тол пад рэйкі. Няма Бялевіча між нас, няма Астрэйкі; сцяжынкі Віцебскіх верот яшчэ іх помняць, браў вершы з іхніх рук Шмыроў зарукай помсты; пайшлі, нібы ў вячэрні змрок, пад елак засені, блакітнавокі Васілёк, Мікола Засім...

Ці ж можна іх злічыць усіх, паэтаў мужных, хто полымем радкоў сваіх байцам грэў душы!

Іх застаецца менш і менш на белым свеце...

Набатам хай грыміць іх верш па ўсёй планеце!

Сябру — філолагу

Цяпер табе, напэўна, лёгка з любоўю вёску ўспамінаць, калі яна ўжо так далёка: на дах залезеш—не відаць; калі травой-муравой сцяжынка ў школу зарасла, што залатою раніцою цябе ў вялікі свет вяла; калі забыў, як пахне грэчка, як лён цвіце, як хлеб расце, на золку сын—не твой, а нечы— бяжыць за статкам па расе; калі ўжо ў апусцелай хаце штодня з цямна і да цямна цябе не выглядае маці праз шыбку потнага акна; калі ўжо на магілах продкаў згнілі дубовыя крыжы...

Цяпер табе, напэўна ж, лёгка па вёсцы плакаць і тужыць, шукаць адценні ў родным слове, любіць быццё аднасяльчан...

..Ды вёсцы ад тваёй любові няма карысці ні на гран.

Першая навальніца

У хмарах сонца стала патухаць— спалохана трава прыціхла і прыгнулася.

Маланка мільганула галышом, красою асляпіла ўсіх і знікла.

На друзачкі, як шкло пад малатком, разбіўся гром аб востры грэбень лесу.

І лінуў дождж знянацку, бы з вядра, каб напайць дасхочу ўсё жывое.

Па роснай траве басаноў я ступаю, на роснай траве я сляды пакідаю,

Ды сонца засвеціць—і тыя сляды з прасохлых лугоў прападуць назаўжды.

Такі на зямлі і наш лёс чалавечы: пакуль ты жывы, дык і дбаеш аб нечым;

пакуль ты ідзеш, маеш сілу ў нагах, патуль цябе вабіць і радуе шлях.

Пра славу

Што мне слава?—ліслівыя словы, звон парожні і хлеб дармавы.

Хлапчуком, калі пасвіў каровы там, дзе пахнуць расой паплавы, не лаўровы вянок—васільковы прымяраў да сваёй галавы.

Трыялеты

Ці ж гэта мала: сонца свеціць, а ты—здоровы і жывы? У садзе вецер грае веццем. Ці ж гэта мала: сонца свеціць?

Суседка ўсмешкаю прывеціць і здыме хустку з галавы. Ці ж гэта мала: сонца свеціць, а ты—здоровы і жывы?

Лаўлю вачамі зор мігценне, а сэрцам слухаю зямлю. Сівагаловы летуценнік, лаўлю вачамі зор мігценне.

Я пра зямное прыцягненне размоў залішніх не люблю— лаўлю вачамі зор мігценне, а сэрцам слухаю зямлю.

Я думаў, што яшчэ далёка і лістапад, і снегапад, бяспечна па гаях галёкаў... Я думаў, што яшчэ далёка...

Ішоў няспешным ціхім крокам і не аглядаўся назад, бо думаў, што яшчэ далёка і лістапад, і снегапад.

СЛАЛАСЯ, курэла белая замець. Вецер дзьмуў больш ад вёскі, усе пахі не давалі ваўкам спакою. Яны выстругваліся на могілках, падахвочваючы адзін аднаго намётам кінупца ў вёску, выпараць усё, што там ёсць спажывае і жывое. Ваўкі чакалі, мусіць, ночы, свайго часу, каб з надыходам цемры пагаспадарыць у вёсцы.

А ў той час да вёскі падыходзіў салдат. Ён разлічваў быць ужо ў цяпле, але лютаўскія мяцеліцы перамялі дарогу, і апошнія дзесяць кіламетраў ён ішоў амаль што па цаліку. Дарога бы-

Віктар КАЗЬКО

Закончыў працу над новым творам. Ужоўная назва «Хроніка дзедоўскага сада». Гаворна ў ім ідзе пра тое, што больш за ўсё хвалюе мяне, чым я займаўся апошнія пятнаццаць гадоў свайго жыцця: гэта наш сённяшні дзень, нашы карані, нашы вытокі, зямля, яе людзі і звыры, іх лёс і жыццё. Аб усім гэтым мой пісьменніцкі і грамадзянскі роздум, і не толькі роздум, але і імкненне нешта перайначыць у жыцці. І сам твор пачаўся і ўзнік непасрэдна з таго, з чым я сутыкнуўся ў жыцці, што ў свой час узрадавала і абурала мяне. Такім чынам гэта мо і не зусім раман у тым выглядзе, да якога мы прывыклі ўжо, але таксама і не дакументальная проза. Хутчэй — гэта мая споведзь перад чытачом, часам і самім сабой. І ў гэтай споведзі і імкнуўся да адзінага: быць шчырым і верным праўдзе, данесці да чытача тое, што прайшло праз маё сэрца.

Твор прыняты да друку ў часопісе «Дружба народаў», здадзены ў часопіс «Полымя».

УПЕРШЫНЮ ў «ЛІМЕ»

Уладзімір СІУЧЫКАЎ

Уладзімір Сіучыкаў нарадзіўся ў 1958 годзе ў г. Жодзіна Мінскай вобласці.

У 1977 г. скончыў Мінскае мастацкае вучылішча імя А. К. Глебава. Настаўнічаў на Барысаўшчыне, служыў у радах Савецкай Арміі, працаваў мастаком-афарміцелем у мінскім Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў.

Зараз — студэнт філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна. Адначасова стажыруецца пры Тбілісімскім універсітэце, дзе вывучае грузінскую мову і літаратуру.

На беразе Мтквары

И оброну перо и сердцем просветлею, и разом подымусь над участью своею. А. ЧУХОНЦАЎ.

Гранітным фаліантам горад лёг, з імклівай мэтаю да спасціжэння Чытаю ў падрадкоўніках пралог З'яўлення, і пакут, і узнясення.

З адвечнай прагай пошукаў і змен Гляджу ў апалавую строму Мтквары І думаю: чым здолею ўзамен Аددзячыць за цяпло і крэўнасць мары?

Мо стане попелена-жамчужны край Другім прытулкам і дарункам лёсу, Што ўспомню я часоў маленства рай: Бягу ў бацькоўскім садзе золкам росным...

Я ўсміхнуся, сэрцам прасвятлею: Тут многа дадзена мне... шмат

Мтквары (груз.) — р. Кура.

Так хочацца дамоў

Аб падаконнік мерны кропель звон... Скрозь ноч і праз малочна-сіняваты ранак прагоні сьвятлістых, цёплых дзён І слоту зябкую нясе світанак. Палахі шэрыя на піках гор,

Пабляклі фарбы слыннага Тбілісі, Ды непагадзі ўсёй наперакор, Бы з малахіту, ззяюць кіпарысы.

На поўнач думкі хмарамі плывуць У мокрым, стомленым дашчэнту небе, Дадому клёны Міншчыны завуць, Калі платаны бачу пад Багебі.

— Нічым не дапаможаш, дружа Гія... Так, хочацца дадому: настальгія.

Пад шэпт дажджу

Знямог засмяглы горад—спёка і сухмень, Аднак чырвоны круг схаваўся за абрысы Суседняга квартала, і гусцее цень Гадзіны шарай. Наляцеў здалёк вятрыска, Таполі скалануў, слупом пагнаў пясок. Растушавала сілуэты гмахаў хмары,— Упалі першыя буйныя кроплі—намок Асфальт самлелы, патыхнуў духмянай парай.

У шырых поцемках уздрыгваюць, трымцяць Струменьчыкі, бы мірыяды тонкіх лёсак, А ліхтары аэрапорта мігацяць Прызыўна і спагадна ў мокрых нябёсы. Расчынена акно. Задумліва гляджу.

Мне шмат падчас гаворыць шэпт дажджу!

З дзівосаў, радасных адкрыццяў Пабудаваны мой палац прынадны, І я штодня па ім вандрую. Прыадчыняю дзверы ў залы

незнаёмых моў— Іскрыстыя слупы святла ліюцца. Па-новаму ўспрымаю ў іх трымценні Сваіх уласных дыямантаў фарбы: Зіхцяць-ільсняцца словы роднай мовы.

Развагі ў шэрых танах

Напэўна, ноч пакінула свой цень Над горадам. З нявыкручанай хмары Халодны дождж цярушыць цэлы дзень, І дзень падобны да гадзіны шарай.

Віхор грыміць па даху на вуглу І бляху адарваную матляе. Кудысь варона цягне праз імглу, Няпэўна, цяжка крыламі махае.

Гляджу няўважліва і крэслю скрозь Па шыбіне слязістай, запацелай: Бясконцы час, а кожны—толькі госьць... Як часам адзінока ў свеце цэлым!

Запісная кніжка

Скураны пераплёт даўняй кніжкі, Праглядаюць ледзь-ледзь нумары... Супрацоўнік газеты А. Ніжнік— 42-27-33.

Тэлефоны, што не адгукнуцца, Ці адкажуць—Дом мод, магазін... Святаслаў Літвіновіч са Слуцка— 50-32-01.

Як імёны губляюцца проста, Што запісаны спешна ў метро!.. 46-23-90— Ленінградзец Мікола Вятроў.

Вандраванні, сустрэчы, размовы... Хіба ездзіў я ў Слуцк ці Мсціслаў? Забыццё, нестрыманыя словы... Хто яны—Мікалай, Святаслаў?

Ды й маё імя ў нейчых бланках Засталося, як даўні білет. І, напэўна, у вечных турботах, Забываецца нумара след.

ла чыстаю, толькі ў лясным зацішкі і на ўзлюбках, а ў нізінах бясконцыя сумёты і снежныя застругі. Хадзьба па перамяжаванай намётам і застругамі дарозе ўтамляла яшчэ больш, чым па цаліку, хоць салдат і прывык да бездарожжа. Без дарог ён прайшоў ад Палесся да Берліна. І цяпер вяртаўся дамоў, на печ. І больш за ўсё праг ён да сваёй печы. З печы яго ссадзілі тры з лішнім гады назад, кінуты ў мясарэзку, якая называлася вайной. Ён прайшоў між яе нажамі. Ніхто не асмеліцца цяпер паказаць на яго пальцам, што было, то быллём парасло. Ён сплаціў Радзіме ўсё, што яна страбавала: літр ці два крывы, сотні літраў поту, тры скуры змяніў і цяпер чысты перад ёю. Можна не баючыся залазіць на печ. Праўда, печ у яго не вельмі хвацкая, але гэта не бяда, рукі, ногі цэлыя, складзе яшчэ не адну добрую печ, не адну хату адбудуе. Прыгледжана ўжо ж і месца пад новую хату. Стаяць бы ёй там, дзе стаяла яна, яго родная хата, спакоў веку, ды ўсё вайна, а праўдзівей кажучы, вайны вінаваты, тыя, што ідуць не паміж краінамі, а між сваімі людзьмі. Але сёння, здаецца, слава богу, усё ўжо цяха, усе нававаліся, хто хацеў і не хацеў, нават ён. Думаў адлежача, не далі, адарвалі ад жончынага боку, пагналі на край свету. Але гэта мо і не так блага, як гаворыцца, што ўсім, то і бабінаму ўнучку. Пабыў на вайне і ён, перамог разам з усімі і будзе ў яго печ, як двухспальны нямецкі ложкак. Мяжжа, улежжа яму будзе, як на нямецкай пуховай пырыне.

Думкі гэтыя трохі сагрэлі яго. То вецер прабіраў наскрозь, а тут як і не ў шынялі ішоў. Ён ужо выбавіўся з ляснога падманлівага зацішкі і параўнаўся з могілкамі. Вецер закідаў вочы і твар снегам. Але ён не ўхіляўся і не аббіваў яго, адно толькі часта

міргаў і прымружваў вочы і радаваўся, што апошнія пяцьсот метраў можна і бежкі прабежчы, і бокам пракаціцца. Дарога наперадзе чыстая, як знак падмёў хто.

І невядома, хто каго раней прыкмеціў, ваўкі салдата, ці салдат іх, хутчэй за ўсё, ваўкі пачулі яго. А салдат адчуў, што нехта слухае, цікуе за ім у гэтай завірусе, і замёр на месцы, сляхам і вокам імкнучыся зразумець, дзе сталася небяспека. Знямелі, бы пераўтварыліся ў помнікі, і ваўкі. Нерухама, не выказваючы сябе, зграя і чалавек стаялі добрую мінуту, салдату тая мінула сцягнулася, як год.

перамовіўся са Знаўцам, прапанаваў таму ўдзяць. Мінуць пераезд, там пойдучы кусты, будзе рэчка, чорта лысага хто за ім і ўгоніцца. Знавец ледзь не прыдушыў яго, каб не ўмяшаўся канваір, хто ведае, як яны б разышліся і ці разышліся б. Сідар адстаў, памяняўся месцам з другімі вязнямі, выдыбаў да краю калоны, адкуль лацвей было скочыць у кусты, не нарываючыся на кулю канваіра. І тут яму дапамаглі нямецкія самалёты. Яны наляцелі на райцэнтр, адным захадам пакрышылі і калону, пэўна, палічылі іх салдатамі. Не выратавала і тое, што амаль усе яны ў калоне скінулі

злавіць кожную, што ляцела з неба, кулю, і кулі, здавалася, набліжаючыся да яго, мянялі кірунак, пазбягалі яго. Інакш немагчыма было і вытлумачыць, чаму ён яшчэ ідзе, чаму ён такі вялізны, груваці, высокі і шырокі сярод гэтай панылай, паніклай да зямлі шэрай масы, у якой даўно ўжо перамяшаліся і канваіры, і вязні. І падалі разам канваіры і вязні, і паміралі разам. Але трапіць у Знаўца было немагчыма, у адрозненне ад іншых зняволеных яго не стрыжанага, а брытага галава, здаецца, павінна была прывабліваць, прыцягваць кулі, ды толькі нікілі галавамі ў шэры палескі пясоч тэя, што былі побач з ім. А побач быў і ён, Сідар Місцюк, і ў сваёй пахіленасці адчуваў, што куля васьмь сустрэнецца з ім, сустрэнецца іменна таму, што ён побач са Знаўцам. І Місцюк паспяшаўся адсунуцца, адмежавацца ад яго. А калі адсунуўся, трапіў у людскі кацёл, варыва, што кіпела ад перапуду і прагі выратавацца. Акунуўшыся ў гэты кацёл, Місцюк паверыў, што хто-хто, а ён застаецца жывым, выжыве, няма яшчэ на свеце такога катла, у якім можна было б уварыць яго, няма яшчэ і чалавека, які здольны зрабіць такі кацёл. Наканавана яму выпльваць з людскіх віроў, вылузтвацца, выкручтвацца з чарады асуджаных, смерць яго чакае, калі ён будзе адзін. Канечне, яна дагоніць яго, але не зараз, не ў натоўпе, яна ўшануе яго, калі ён застаецца з ёю сам-насам, яму ж так хочацца сказаць і нешта сваё смерці, сказаць пра тое воўчае жыццё, якое выпала на яго долю. Выпала не па яго віне. Ці ж ён вінаваты, што яго сагналі з роднага кубла, заперлі ў камеру, паставілі ў калону арыштантаў? І тады ён выратаваўся, уцёк ад смерці, а цяпер яна стрэлася з ім зноў, глядзела на яго застылымі нямымі воўчымі вачамі. Каму вяселле, а каму хаўтуры, смерць. І Сідар адчуваў гэту смерць. Яна жыла ва ўзвядзенай ужо напружанасці воўчых целаў, у іх падрыхтаваных да скачка кіпцюрыстых лапах, якія без натугі дзяржэць шкуру вала. Гэтыя кіпцюры ўжо драпалі ў прадчаканні яго цела снег. Ён чуў лёгкае парыванне магільнага снегу пад іх кіпцюрамі. І ўласнае горла здалося яму такім нетрывалым, безабаронным, што ён мімаволі закрыў яго рукою, уцягнуў галаву ў плечы. І так хацелася азірнуцца, але тут ён ведаў, што гэтага якраз не трэба рабіць. І Місцюк, не міргаючы, з пільнасцю, невядомай яму раней прыглядаўся да зграі, нібыта імкнуўся працяць позіркам кожнага воўка, выглядзець, што там, у іх, ці ёсць хоць нейкая надзея, шчылінка, пралазінка, імкнуўся пазнаць важака ці ваўчыцу, па загаду якой воўчае вяселле кінецца на яго. Але ні важака, ні ваўчыцы ён не прызнаў, пакуль зграя не прыйшла ў рух. І загадаў ёй рушыць нягэлы воўчык, якога Сідар не паспеў як трэба разгледзець. Стаў ён наводшыбе і ні ростам, ні складам не вылучаўся, ці быў ён самы стары тут, ці самы малады і цяпер апраўдваў, адрабляў за гэтую сваю старасць ці маладосць. Місцюк не прыкмеціў. Ён убачыў яго ўжо ў скачку, у палёце, калюў вочы ўздыблены яго загрывак, кожная паўцінка сама да сабе, паасобку, і ў кожнай смерць, шэрая, са сталёвым водсветам, смерць у бела-ружовых, завіслах у паветры іклах. Місцюк засяродзіўся на гэтым белым, ружовым і шэра-сталёвым — што было на тую хвіліну і ў вачах ужо ў воўка. Засяродзіўся і прапусціў імгненне, як разам з ваўчыцай прыйшла ў рух уся зграя. Ён толькі-толькі прымераўся, злаўчыўся ўхапіць за горла гэтага нецярплівага, лядашчага воўчыка, калі наблізіцца да яго, высока завясне ў паветры каля яго, Місцюка, галавы. Вось тады, у паветры, у палёце, ён і перахопіць воўка, замкне рукі на шыі зверра.

Але тут адбылося нешта незразумелае. Воўчык набраў ужо вышыні, неабходнай ім абодвум, як аднекуль збоку выхапіўся другі такі ж шэра-

сталёвы цень, засланіў ад Місцюка яго воўчыка, збіў яго ў паветры, пакаціў на снег амаль пад ногі Місцюку, перакліў на спіну і сам сеў на дарогу каля Місцюка, прызямліўся на ўсе чатыры лапы, мякка, плаўна, як кот. То была ваўчыца, не раўня лядашчама воўчыку, які пакорліва адпаўзаў, ціснуўся ўбок. Мацёрая, сытая, задаволеная. Яна па-сабачы стала перад Місцюком, прагнуўшы храбіну, трохі ўгнула галаву, схіліла да ярэдніх лап і знізу ўверх зірнула на Місцюка, зірнула без воўчай змрочнасці і пагрозы, з нейкім нават уласцівым свойскім катуту ці сабаку заклікам, запрашэннем пазабавляцца з ёю, дакрануцца, паглядзіць яе. Яна не баялася чалавека, была бясконца добрая ў сваёй упэўненасці, перакананасці, што яе сёння можна і трэба толькі песціць і любіць. Усім толькі любіць. І Місцюк ужо нахіліўся, каб прылашчыць яе. Ваўкі, што стаялі цяпер справа і злева ад яго, хоць і прыкмецілі, як ён абачліва варухнуўся, не выказалі, здавалася, незадавальнення, не ўстрыжваліся, яны проста чакалі. Чаго, падумаў Місцюк, адвёўшы ад іх позірк, адвёўшы позірк і ад вачэй ваўчыцы, і толькі на адно імгненне. Але гэтага імгнення хапіла, каб забыцца пра ўсё на свеце, прыхлынуў такі звярыны нястрымны страх, што яго аж скаланула. І калі ён поўнымі страху вачамі зноў паглядзеў на ваўчыцу, зазірнуў ёй у вочы, то ўжо больш не ўбачыў ні жадання, ні запрашэння прылашчыць яе. Цяпер вочы ваўчыцы былі змрочнымі і стомленымі, і яшчэ там было нешта няпэўнае, неакрэсленае, што Місцюк не мог зразумець. Але ўсё яшчэ падпарадкаваны яе першаму загаду, камандзе, якая моўчкі прагучала імгненне назад, не маючы сілы пазбавіцца той каманды, таму што нічога ўжо не цяміў, Місцюк нагнуўся і панёс да яе руку, засланіў ёй вочы. Ваўчыца перасцерагальна заскавытала. А гэтага было дастаткова, каб ён, зняможаны, апусціўся на снег, абыякавы да ўсяго на свеце, што не тычылася таго, што тут адбудзецца праз хвіліну, другую. Яго ўжо, можна сказаць, не было, не існавала нідзе і ніколі.

Місцюк сеў, ваўчыца ўстала, падышла да яго так блізняк, што яны адчулі дыханне адно аднаго. Місцюк ужо амаль што ў беспрытомнасці загарадзіўся ад гэтага яе дыхання, салодкага псінага паху рукою, стаіў дыханне. Зграя варухнулася, гатовая кінуцца на яго. Ваўчыца зноў коротка заскавытала, ваўкі замерлі. А ваўчыца павярнулася да яго задам і задрала нагу. Місцюк адчуў, як нешта цёплае палілося яму на руку. Ваўчыца махалася няспешна і доўга. Няспешна, пастукваючы лапамі па намерзлай дарозе, адышла ад Місцюка, села перад ім, пазяхнула, аблізнула і зноў ціхенька заскуголіла. І, нібы падпарадкоўваючыся гэтам у скутоленню, да яго адзін за адным, захоўваючы нейкую сваю воўчую чаргу, пачалі падыходзіць ваўкі. Гэтаксама, як толькі што і ваўчыца, зазіралі заднюю нагу. А потым усе гукі зніклі. Рукі Місцюка самі адпалі ад твару. Ваўкі былі побач, сядзелі ўкруга яго. Наперадзе сядзела ваўчыца, як не мела ніякага дачынення да таго, што тут толькі што адбылося. Пасна маркотнымі былі морды і яе кавалераў. А яго, Місцюка, здаецца, і не існавала зусім, ці быў ён на штат пільна ім, прыдатнага да адной толькі вась такой патрэбы.

Ваўчыца ўстала першай, слізганула невідучым позіркам па Місцюку, скося зірнула на ваўкоў. І ваўкі адразу ж падхапіліся. Ваўчыца ўзняла галаву, утаропілася ў неба і завывла, тое ж самае зрабілі і ваўкі, нібыта аднявалі кагосьці і сама пачалі толькі ўваходзіць у смак гэтага адпявання, ваўчыца перапыніла іх, не дала ім зьедаць асалоду, давесці песню да канца, скочыла з дарогі ў снег. За ёю падхапілася і пайшла па сумётах уся зграя, прамільгнула за кустамі і схавалася ў лагчыне каля моглак.

ЗНАЙДІ

Ён усё ж згледзеў ваўкоў між крыжоў, і хоць нічога не ведаў аб сённяшнім мірным жыцці тут, аб нораве паліваенных ваўкоў, адчуў прыхаваную ў іх нерухомасці пагрозу, і была яна больш халівай за пагрозу смерці на вайне. Там смерць прыходзіла часам нябачна і нячутна, даганяла нечакана, неспадзявана. Тут жа ўсё было відавочна і прадказана, і галоўнае, ані душы побач, аніводнага чалавека, які мог бы падставіцца смерці замест яго, няма салдацкага шэрага натоўпу, які смерць мясца б не разбіраючыся. У мітусні, блытаніне, як вядома, заўсёды ёсць магчымасць выжыць, вылузнуцца, як вылузваўся ён кожны раз да гэтага. Як ён вылузнуўся на самым пачатку вайны, і гэта здарылася як і сёння, амаль пад самай яго хатай, каля парога яе, крыху далей, канечне, чымсьці ён зараз ад яе, але ж усё роўна пад хатай.

Іх гналі з турмы, куды — пра то ён не ведаў, хутчэй за ўсё ў другую турму. Пры чарговым фашысцкім налёце ён бачыў, як пабраліся канваір і Знавец. Абняліся на ўзлесці. Знаўца канваір проста адпусціў, зноў халіся, мусіць, яшчэ ў турме, абняў, пхнуў у кусты. Ён, Сідар Місцюк, быў недалёка ад іх, ляжаў у кустах, чуў нават, што сказалі яны на развітанне адзін аднаму: «Мо і сустрэнемся яшчэ, будзем страляць у адзін бок». Гэта канваір. А Знавец яму: «Больш нам і няма куды страляць, як толькі па ворагу». Гэтых слоў Іван пазней выракаў: не гаварыў, нічога падобнага не было, прымроілася ўсё табе. Але ўсё гэта пазней, а на самым пачатку яны ішлі ў адной калоне, праз тры ці чатыры чалавекі адзін ад аднаго, ды Знавец патурыў яго ад сябе. Калі прайшлі свой райцэнтр, ён, Місцюк,

шапкі, паказваючы лётчыкам стрыжаныя зняволеныя галовы. І гэтыя галовы, як і галовы канваіраў, лопаліся, што пераспелыя кавуны. І Місцюк, хоць і карцела яму ўцякаць хутчэй на злом галавы, яшчэ раз падлез к Знаўцу, што ні гавары, а зямляк, да таго ж ён прыкмеціў у абозе з хлебам, які рухаўся насустрэч калоне, сына Знаўца, Мар'яна.

— Бачыў, Мар'ян, — сказаў ён Знаўцу.

Той прамаўчаў, крочыў пад кулямі, як у турэмны двор на прагулку выйшаў.

— Мар'ян з канём, скочым на воз...

— Адьдзі, мразь...

На самай справе сказаў гэтыя словы Знавец, ці яны толькі прычуліся яму. Місцюк не зразумеў. Але ён зразумеў другое. Знавец не пойдзе на ўцёкі, па крайняй меры, у пары з ім. Пад кулямі ён нават пазбавіўся арыштанцкай звычкі горбіцца, распраміў плечы, узняў галаву, хоць рвкі яго, падпарадкаваныя камандзе канваіраў, пра якую тэя, пэўна, і самі ўжо забыліся, былі складзены за спіной. Зняволеныя выпрабавалі канваіраў, наважачца яны страляць ці не, білі лыжкямі ў кацлякі і крычалі, што каму ў галаву прыйдзе, кожны сваё, пакуль з рознагалосіцы не сплялося адзінае: «Кончыўся, кончыўся ваш час». Да налёту і страляніны нешта падобнае крычаў і Знавец. А калі наскочылі самалёты, змоўк, падіснуў вусны, вярнуў рукі туды, дзе яны былі раней, дзе ім было загадана быць. Але вярнуў не бязвольна, як гэта прадпісана арыштантам, а моцна прыціснуў іх да спіны, сцяў кулак. І, паглядзеўшы на яго, на тое, як ён выкочвае, узняўшы ў неба стрыжаную, брытую нават галаву да неба, што сыходзіла вызваленнем і смерцю, ніхто не асмеліўся б сказаць, што гэта ідзе зняволены Іван Знавец. Распраўленымі, выпнутымі наперад грудзямі ён нібыта пра-

Ен ні на кога не падобны ні ў жыцці, ні ў паэзіі. Злітнасць паэта і чалавека здзіўляе і хваляе дагэтуль. Ен быў і застаецца да канца не разгада-ным, супярэчлівым і спрэчным, асобаю яскраваю, неўтаймоўнаю і пяшчотнаю, легкадумнаю і мудраю, неабачліваю і трагічнаю. Само імя яго гучыць як паэзія, зачароўвала, зачароўвае і гэтак жа будзе ўспрымацца нашымі наступні-камі. Імя гэта — Сяргей Ясе-нін.

Пражыў трыццаць, палаў і сваяцкі ў паэзіі адзінаццаць га-доў, пакінуў след у літарату-ры і ў душах людзей на вякі: пакуль будзе існаваць на све-це паэзія, будзе жыць і Ясе-нін. Кожнае новае пакаленне адкрывае яго нанова, як спа-вядальнае прызнанне, як зача-раваную краіну натхнення, так яскрава ўбачаную ім Русь — імклівую, зменлівую, магутную, што і яго «наполнит новой си-лой», але аднолькава прыго-жую ў сваёй нязменнай красе. Усё, убачанае і адчутае ім, ажывае зноў, хвалюе, бярэ ў палон і вядзе ў чароўны край «березового ситца», на «рязан-ские раздолья», у створаны фантазіяй паэта свет казачнай Шахерзады і сучаснай Шага-ры. Ясенін то адкрывае даўней-шы побыт старой вёскі, дзе «пахнет свежими драчбенами», то вядзе ў бурлівы вір рэвалю-цыйнага сяла і адчыняе дзверы ў дом Анны Снегінай. Асаблі-ваю сілаю дыхаюць яго «Пуга-чоў», «Песня аб вялікім пахо-дзе», «Балада аб дваццаці ша-ці», «Апошняя паэма «Чорны чалавек» — трагічны рэквіем струхлеламу свету, які, гінучы сам, зламаў волю і жыццё та-кога даверлівага і пяшчотнага лірыка.

Што ж такое Ясенін? Што гэта за асоба? Што за з'ява? Думаецца, на гэта пытанне да-кладна адказаў Максім Гор-кі: «Сяргей Ясенін не столькі чалавек, колькі орган, створаны выключна для паэзіі, для вы-казвання невычэрпнага «смук-ку палёў», любові да ўсяго жы-вога ў свеце і міласэрнасці, лкая больш за ўсё іншае — за-служана чалавекам».

Я для сябе Ясеніна адкрыў у год яго такой ранняй і неда-рэчнай смерці. У наш заваяны сумётамі Глуск неяк трапіў ча-сопіс «Красная нива». З вок-ладкі глядзеў яснавакі прыга-жун з сумнаю ўсмішкай. Пад

агульнай увага да лірыкі Ясе-ніна? Відаць, таму, што ён быў «з агромістай інтуыцыяй, з аг-ромністай творчасцю — адзіны ў наш час паэт. Такой суда-дзейнай здольнасці перадаваць танчэйшыя перажыванні, самыя

казнікам дум і спадзяванняў свайго народа: «Мая лірыка жыве адной вялікай любоўю, любоўю да радзімы. Пачуццё радзімы — асноўнае ў маёй твор-часці». І радзімы не абстракт-най, не «Руси уходящей», а «Ру-

ры» і выпадковыя мемуарысты. Аб'ектыўную праду пра неда-рэчны жыццёвы канец Ясеніна з непадробным болям сказаў А. В. Луначарскі: «Не будзем вінаваціць толькі яго. Усе мы — яго сучаснікі — вінаватыя больш або менш. Гэта быў каштоўнейшы чалавек. Трэба было мацней біцца за яго».

Міналі гады і дзесяцігоддзі, мяняліся адносіны і ацэнкі творчасці Ясеніна, а паэзія з-ставалася паэзіяй, як сказаў Маякоўскі: «Существует и ни в зуб ногой». Яна ўспрымалася як толькі што сказанае слова, толькі што зробленае прызна-не, выказанае пачуццё.

Па верхах Ясеніна яго род-ная Рязаншчына, заокскія пра-сторы, бярозавыя гаі і рабіна-выя вогнішчы ўяўляюцца дзі-восным, казачным краем, запаветным кутком, напоеным і пранізаным самой паэзіяй. Ту-ды і цяпер ідуць і едуць, пля-вуць на цеплаходзе «Сяргей Ясенін» паломнікі і прыхільні-кі сапраўднай паэзіі. Марыў і я дакрануцца да невычэрпнай крыніцы ясенінскага натхнення. І васьм у 1974 годзе з групай пісьменнікаў наведаў Рязан-шчыну. Па зімовай дарозе, ка-ля зайзельных гаёў ехалі ў Кан-станцінава. Сяло патанала ў сумётах, паружавелых ад ве-чаровага сонца. За палісадам ламак на чатыры акенцы, пе-рад ім — рабінавы куст, уніза-ны гілямі на прычырпаных снегам чырвоных гронках. Згі-наючыся, паціху, як у капліцу, заходзім у дом Ясеніных. У ку-ханьцы — мыцельнік, на столі-ку даўнейшы самавар, у другім гакоўчыку — засцелены по-цілкай матчынай работы ву-зенькі лажак, на сталае кнігі і здымкі Ясеніна, вісіць яго зграбны піжак, нібыта гаспа-дар толькі што навесіў яго, а сям адсюль панёс па свеце святло і цяпло самай шчырай паэзіі. За хатаю — стары сві-ран пад саламянаю страхою, дзе часта «под шубой овчин-ной» любіў начаваць паэт і дзе з'явіліся першыя накіды «Анны Снегіной», а васьм і «дом

ГАРЫЦЬ ЯГО РАБІНАВЫ КАСЦЁР

партрэтам подпіс: «Сергей Есе-нин. 1895—1925». Увесь часо-піс быў прысвечаны яму. Прай-шло з тае пары 60 гадоў, а радкі з верша Пятра Арэшчына з першай старонкі часопіса па-мятаю дагэтуль:

Илину, илинку с горя,
А тебя уж нет,
В черном коленире
На столе портрет.

Венокля просинь,
Наша сторона...
Если Пушкин...
Ты у нас — весна!

У часопісе было шмат пры-жыццёвых і жалобных здым-каў паэта, жалобнае вершаў, артыкулаў і не астуджаных ча-сам успамінаў. Потым шугану-ла цэлая рэка розных зборні-каў, кніг успамінаў і нядоб-рай памяці джывы «Роман без вранья» Анатоля Марыенгофа. Пачалося масавае захопленне Ясеніным: адны прапагандава-лі, другія забаранялі, а кнігі яго перадаваліся з рук у рукі, вершы перапісваліся ў сшыткі і запаветныя альбомы, многія становіліся музычным фальк-лорам.

Ясенінскія інтанацыі загуча-лі ў верхах і нашых паэтаў, асабліва выразна ў першых кніжках Пушчы, Трусы, Мар-кова, Кляшторнага, Дарожнага, Казлоўскага. Амаль не было паэта, які не адчуў бы на са-бе ўплыў Ясеніна. Чаму ж да-сюль такая нязменная і ўсе-

пяшчотная, самая інтымней-шая — ні ў кога з сучаснікаў... Сам ні ў кога не пытаўся, ні ў кога не пераймаў... цудоўная спадчына». У дакладнасці гэта-га вызначэння А. Серафімовіча пераконваецца і цяпер.

Ясеніна некаторыя ўяўляюць аднастайным, толькі пяшчот-ным лірыкам, а ён, як ні адзін яго сучаснік, самы разнастайны і поліфанічны мастак. На яго палітры не толькі блакіт, ру-жовасць святання і золата во-сени.

Яго кожны верш свеціцца дыхам водарам клейкага ліст-ка апырсканай прадвеснем бя-розкі, пахне яблыкам і мёдам. «В саду горит костер рябины красной... Живали акварель-ны, дакладны, рэалістычны, без «закручанай» метафарычнасці, штучнай ускладнёнасці, фарма-лістычнай вычварнасці, да якой заклікалі «сябры»-імажы-ністы. Ясенін у творчым юна-цтве перахварэў імажынісцкім адзёрам. Пра свае шуканні і блуканні ён сказаў: «Ничего! Я споткнулся о камень, это к завтраму все заживет». І за-жыло. Паэт хутка зразумеў: «Мастацтва для мяне не мудра-гельства ўзораў», а самае меаб-ходнае слова той мовы, якою я хачу сказаць выказаць». Ен ад-чуваў сябе не бязродным фар-малістам, а грамадзянінам роднай зямлі, песняром і вы-

си советской», у якой усё ста-рое «победила стальная конни-ца». Паэт на ўвесь голас заяў-ляе: «Мать моя — Родина, я — большевик». Так, ён з пер-шых дзён рэвалюцыі быў і зас-таваўся беспартыйным больша-віком». Не ўсё было зразуме-ла паэту, не ўсё новае ён ус-прымаў і прымаў адразу, да ўсяго хацеў дайсці сам, але ўпэўнена сцвярджаў: «Верьте, победа с нами! Новый берег недалек». Асабліва востра сваю аднасць і адданасць Ра-дзіме Ясенін адчуў у падарож-жы па Заходняй Еўропе і Аме-рыцы, убачыў перавагу савец-кага ладу над «Жалезным Мір-гарадам». У прыватным лісце з Нью-Йорка паэт пісаў: «Ня-хай у нас галеча, няхай у нас голад і холад, затое ў нас ёсць душа, якую тут здалі як не-патрэбчыну ў арэнду пад смердзякоўшчыну».

Няроўнымі былі жыццёвыя дарогі і літаратурная слава паэта. Быў ажыятаж вакол яго імя, якое скарыстоўвалі пры-хільнікі «Москвы кабацкой» і «ладожские дьячки», былі ўз-лётны ўсеагульнага прызнання і папулярнасці Ясеніна, былі кароткія і зацяжныя зашмечны і замоўчаныя, было шмат хлус-ні і непатрэбных напластаван-няў на яго кароткай біяграфіі. Асабліва шчыравалі нядобра-зыхільцы, гэтак званыя «сяб-

НАШЫ ГОСЦІ

УРАЖАННІ... УРАЖАННІ...

КІЕЎСКИ ТЭАТР ДРАМЫ І КАМЕДЫІ У МІНСКУ

Завяршаецца першы восень-скі месяц, а на тэатральным календары ўсё яшчэ гастроль-нае лета: мінчанам паказвае спектаклі Кіеўскі тэатр дра-мы і камедыі. Калектыў мала-ды, яго гісторыя налічвае ўся-го сем гадоў. За такі невялікі тэрмін на сцэне тэатра ажыц-цэўлена 31 пастаноўка. З мо-манту арганізацыі калектыў узначальвае заслужаны дзеяч мастацтваў УССР Эдуард Міт-ніцкі.

Афіша гасцей уразіла не толь-кі колькасца (на ёй чатырна-цаць назваў — своеасаблівы рэкорд гастрольных паказаў), а і шырынёй тэматычных і жан-равых даяглядаў. Гэта, безу-моўна, сведчыць пра сур'ёз-насць творчых намераў, пра жаданне мастацкага кіраўніц-тва рознабакова прадставіць трупы. Самое «імя» — Тэатр драмы і камедыі — таксама вызначае межы жанравага ды-пазону. У творчым актыве — стыльва разнастайныя драмы, камедыі, трагедыі. Тэатр — прыхільнік тых мастацкіх твораў, якія дазваляюць яму най-больш актыўна ўзімаць хва-люючыя пытанні часу, выво-дзіць на сцэнічныя падмосткі чалавека духоўна адоранага, носьбіта высокіх маральных прынцыпаў: змагацца са злом, з ваяўнічым мшчанствам ва ўсіх яго праявах. Прычым, гэ-тыя важныя задачы тэатр відэ-вачна імкнецца вырашаць не

на рэпертуарным стэрэатыпе: звяртаецца і да твораў, якія маюць даволі абмежаваную сцэ-нічную прапіску, а некаторыя менавіта тут упяршыню ў кра-іне убачылі святло рампы (да прыкладу, «Манон Леско» В. Не-звара паводле вядомага рамана абача Прэво). Праўда, ёсць га-строльныя «шлягеры» наштат «Чаю» М. Ж. Саванона, які ўс-прымаюцца данінай насавым інтарэсам. Некаторыя спектак-лі захоўваюцца ў рэпертуары на працягу ўсіх сямі гадоў. У прыватнасці, спектакль па п'е-се нашага вядомага драматур-га А. Петрушэвіча «Трыбога», які ідзе пад назвай «Начны ды-ялог».

Калектыў творча мабільны, хоць на яго шляху немалыя цяжкасці. Тэатр чакае свайго сталага памяшкання: пакуль даводзіцца іграць на розных сцэнічных пляцоўках — ад на-мернай залы на 80—120 гля-дацкіх месц і да аўдыторыі Па-лаца спорту, які ўмяшчае не-калькі тысяч чалавек. Таія ўмовы спрыяюць прафесійнай загартоўцы трупы, усё пад-раздзяленні тэатра прыстаю-ваюцца працаваць у так званых розных выязных варыянтах. Аднак гэта ж можа і не леп-шым чынам уплываць на мас-тацкія якасці пастановак, на творчае самаадчуванне актё-раў, на іх узаемаадносіны з глядзельнай залай. Адамо на-лежнае энтузіязму трупы, яе веры ў свайго галоўнага рэ-жысёра, які таксама не стра-чае веру ў творчыя перспектывы маладога тэатра.

Гэта — некалькі фактаў з біяграфіі нашых гасцей. Цяпер — пра гастролі.

Іх тэатр пачаў «Гамлетам». Апроч В. Шэкспіра, класіка прадстаўлена А. Чэхавым («Чайка»), Ф. Дастаўскім («Настасья Піліпаўна» — сюжэт з рамана «Ідыёт»). Склада-насць, сур'ёзнасць твораў бес-спрэчныя. У выступленні на Беларускім тэлебачанні га-лоўны рэжысёр Э. Мітніцкі выказаў такую думку: класіка таму і класіка, што ў ёй мы бачым сённяшні дзень. Напэў-на ж, не толькі гэтай утылі-тарна-канкрэтнай, асацыятыў-най функцыяй (дарэчы, мена-віта такі падыход веў да мно-гіх недарэчнасцей у сцэнічным увасабленні класічных твораў) прывабіў кіяўлян шэкспіраўскі твор.

Героі «Гамлета» жывуць па законах сумлення. Толькі сум-ленне Клаўдзія і Гертруды ў суладдзі з забойствам, сумлен-не Афеліі дазваляе ёй здра-дзіць Гамлету... Гамлета ж сумленне падштурхоўвае раз-брацца ў навакольным свеце, у якім «парвалася сувязь ча-соў», яно ж і спакваля прыво-дзіць да ўсведамлення неабход-

«Гамлет». Палоній (В. Патапенка). Лаэрт (М. Баранаў).

насці адпомсціць за смерць бацькі...

Не адзін круг пекла душэў-ных пакут праходзіць шэкспі-раўскі герой. У спектаклі ж Кі-еўскага тэатра «Гамлет» — М. Венгерскі, адпаведна рэжы-суры Э. Мітніцкага, адразу за-яўлены як мсціўца. Ен апанта-ны толькі ідэяй помсты.

...На падлозе адкрытай сцэны, апусціўшы галаву, сядзіць Гам-лет. Запаліцца на штанкеце тэ-атральны ліхтар, з залы на сцэ-ну выйдучы магільшчыкі, по-тым з'явіцца ўсе дзейныя асо-бы. Над Гамлетам пранясучы скрыню-трупы з каронай на вачку, і на працягу ўсяго дзе-яння труна пад чорным пакры-валам будзе, як заўсёды напа-мінае, на сцэне. Паводзіны і лёс Гамлета прадвызначаны. Чор-ны колер ва ўбранні сцэны, у касцюмах (стыль адзення — чорны кабінет, толькі прывід бацькі Гамлета апрануты ў светла-шэрае); дэталі дэкарацыі

— скрыні; паспоруны тэмпа-рымт відовішча, хуткая змена эпізодаў у адпаведным музыч-ным і светлавым афармленні — такое зронавае уражанне ад спектакля. Але за гэтай «хут-касцю» лёсы шэкспіраўскіх ге-рояў амаль губляюцца, не пра-жываюцца анцёрамі дыялогі і маналогі (так здарылася са сла-вутымі гамлетаўскім «Быць альбо не быць», «Што ён Ге-кубе...»). Гамлет артыста М. Вен-герскага — жорсткі і дасведча-ны ў жыцці чалавек. Мне пада-лося нават, што ён варты і Клаўдзія, і Палонія: яны дзей-нічаюць як бы на роўных. Вы-наўдзя ролю Гамлета ў такой трактоўцы данадны, арганіч-ны. Ды сама трактоўка выклі-кае прэрэчанне. Няўжо ж яна — адно толькі ад жадання па-но-ваму паставіць (які ніхто дагэ-туль не ставіў) «Гамлета»?

З добрых уражанняў — пера-іканальныя работы А. Васільева (Палоній), Б. Раманава (Клаў-дзія). У спектаклі ёсць цікавыя рэжысёрскія знаходкі, скажам, сцэна «Пасткі». Пантаміма сы-

с мезаніюм присел на фасад». У гэтым, колішнім доме Л. І. Кашынай, цяпер музей Ясеніна.

Землякі паэта расказвалі, што ў апошні ваенны год у іх сяле спынілася вайсковая часць. Байцы дазналіся, што ў маленькай хаціцы жыве адзінокая маці Ясеніна — Таццяна Фёдаруна. Наведалі яе вайскоўцы. Заўважылі, што асунуўся плот, амаль пустая дрыўотня, ледзь ліпіць на адной завесе брамка. Назаўтра прывезлі машыну дроў, напілавалі, перакалолі, склалі пад павець, правалі платы і брамку, залаталі страху...

Гляджу на крутаары над Акою, на канстанцінаўскія хаці, на землякоў паэта, — усё звычайнае, някідкае, здавен знаёмае. А ў вершах Ясеніна усё ўзнёслае, яскравейшае, рамантызаванае — убачанае ўлюбённым паэтам. Пераканаўся яшчэ раз: паэзія скрозь, вакол нас, на кожным кроку, трэба толькі бачыць, адчуваць і разумець.

А рабінавы касцёр пад акном маленькай хаціцы ў Канстанцінаве палае і свеціць нам і нашым нашчадкам. Падумалася: жывуць жа яшчэ аднагодкі Ясеніна, і ён бы мог быць нашым сучаснікам. А колькі б ён паспеў адкрыць глыбіню чалавечай душы, колькі б паспеў сказаць! З жалем уявіў няроўны лёс выдатнага паэта і ўспомнілася выказванне А. Твардоўскага: «тое, чаго «недаатрымаў» пісьменнік на гэтым свеце ў адносінах прызнання і пахвалы, з лішкам вернецца яму, калі будзе на тым». Паэтычнае слова Ясеніна развее ўшчэнт усё наноснае, жыве, пульсуе, радуе і хвалюе ў святлы і ў будні, для яго кожны дзень юбілейны. А ў дні дзевяностагоддзя вялікага савецкага паэта кожны скажа дзякуй яго паэзіі.

За то, што празнік светлы вліла ты в грудзь мою.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Сяргей ЯСЕНІН

Ліст да маці

Ты жывеш яшчэ, мая матуля?
Я жыву і шлю табе паклон,
І няхай жывым святлом атуліць
Нашу хату залацісты клён.

Гішучь мне, што, тоячы трывогу,
Ты засумавала без мяне,
Што выходзіш часта на дарогу
У сваім старэнькім каптане.

Не хвалюйся ты на кожным кроку
І душу дарэмна не трывож,
Што нібыта мне ў злавесным змроку
Нехта увагнаў пад сэрца нож.

Родная, дарэмна! Супакойся,
Гэта толькі трызніцца ў журбе.
Не загіну я, нібы прапойца,
Нават не пабачыўшы цябе.

Я, як і раней, такі ж ласкавы,
І хачу хутчэй з мяцежных стром
І ад мітусні для важнай справы
Зноў вярнуцца ў наш маленькі дом.

Я вярнуся ўвечары, ці ўранні,
Калі квецень наш пабеліць сад,
Толькі ты мяне ўжо на святанні
Не будзі, як восем год назад.

Не будзі таго, што не збылося,
Што паспела ў марэх адцісці.
Вельмі ж рана страты давалася
Мне адчуць у блытаным жыцці.

І маліцца не вучы. Ні бога,
Ні дарогі ў рай як не было.
Толькі ты адна мне дапамога,
Толькі ты адна — маё святло.

Дык забудзь ранейшую трывогу,
Не журыся вельмі без мяне,
Не хадзі так часта на дарогу
У сваім старэнькім каптане.

1924
Ліст за лістам гайдаецца, падае,
І захмараны вецер аглух.
Хто мне сэрца парадую?
Хто яго супакоіць, мой друг?

Пазіраю з цяжкімі павекамі
Я на месячную вышыню.
Вось і пеўні закукарэкалі
У вераснёвую цішыню.

І дасвеце. Сінле. Раняе.
Толькі зоркі на золку ляцяць.
Загадаць бы якое жаданне,
Ды не ведаю, што загадаць.

Што шукаць пад жыццёвай парашаю,
Праклінаючы лёс свой і дом!
Я хачеў бы цяпер харошую
Бачыць дзевушчыну пад акном.

Каб з вачамі яна васільковымі
Не камусьці, А так, як даўней,
І пачуццём, і новымі словамі
Сэрца толькі сцэшыла мне.

Каб пад месяца срэбнымі струнамі
Лёс шчаслівы мяне ўратаваў,
Каб над песняй я не бедаваў,
І з другімі, вясёлымі, юнымі
Больш мінулага не шкадаваў.
1925

Я спытаў сягоння у мянялы,
Што дае за паўтумана па рублю,

Як сказаць мне для цудоўнай Лалы
Па-персідску «Я цябе люблю!»

Я спытаў сягоння у мянялы
Ціха, так, як хвалі шапацяць,
Як мне для такой цудоўнай Лалы
Пацалунак ласкава назваць?

І яшчэ спытаў я у мянялы,
Затаіўшы сціпласць удвая,
Як сказаць мне для цудоўнай Лалы,
Як сказаць ёй, што яна мая?

Адказаў мяняла мне каротка:
Пра каханне нельга гаварыць,
Закаханы уздыхне салодка,
Толькі погляд яхантам гарыць.

Пацалунак назыві ў нас не мае,
У пацалунка свой і смак, і пах,
Пацалунак, быццам ружа ў маі,
Растае пясцікам на губах.

Ад кахання не даюць зарукі,
Ведаючы ім гора і бяду.
«Ты—мая» ёй толькі скажуць
рукі,

Што зрываці чорную чадру.
1924

Капітан зямлі

(Урывак)

Яшчэ ніхто
Не кіраваў планетай,
І не спяваў
Нікому гімнаў я.
Ды толькі ён
Узняў руку над светам,
Сказаўшы: «Свет —
Адзіная сям'я».

Я не захоплен
Гімнамі герою,
Не трапячу
Крывяправодам жыл,
Але шчаслівы,
Што глухой парою
Адным пачуццём з ім
І дыхаў я,
І жыў.

Не толькі нам,
Якім усё так блізка,
А стала зразумела
Усім жывым,
Што сціплы хлопчык
З горада Сібірска
Стаў у сваёй Краіне
Рулявым.

Між гулу хваляў
У сваёй расчысты,
Увесь добра
Суровага парю,
Ён многа мысліў
Па-марксісцку,
Зусім па-ленінску
Тварыў.
1925

Пераклад Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Драбналесце. Стэп, прыволле
І святло ва ўсе бакі.
І рыдаюць зноў між поля
Пераліўныя званкі.

І дарога любай стала,
Непрыглядная спрадвек,
Па якой гуляў нямала
Кожны рускі чалавек.

Эх вы, сані! Што за сані!
Званы мёрзлых асі!
У мяне бацькі — сяляне,
Ну, а я — сялянскі сын.

Напляваць мне на славатасць,
Калі тут зямля мая,

Гэты чахленькі закутак
Шмат гадоў не бачыў я.

Той, хто бачыў, не забудзе
Гэты край, што не абняць,
І бярозцы кожнай будзе
Ножку рад пацалаваць.

Як жа мне не праслязіцца,
Калі з венкай, як на злосць,
Будзе побач вяселіцца
Рускіх вёсак маладоць.

Эх, гармонікі! Не забава —
Смерць-атрута голас твой!
Вось чаму любая слава
Прападае трын-травой!
1925

Якая ноч! Я не магу...
Не спіцца мне — святло такое!
Яшчэ як быццам берагу
Сваё юнацтва залатое.

Сяброўка састарэлых дзён,
Не называй гульнію каханнем.
Хай лепш струменіцца з акон
Святло, заліўшы ложка ззяннем.

І ўсё, што час паспеў змяніць,
Хай абмалёўвае ён смела.
Хіба ты зможаш разлюбіць,
Як пакахаць ты не сумела?

Кахаць мы можам толькі раз,
І мне чужая з-за таго ты,
Што ліпы марна вабяць нас,
Ступішы ў белыя суметы.

З табой мы знаём удвая,
Што ў гэты водбліск, ясны,

Не цвет на ліпах векавых —
На гэтых ліпах снег ды іней.

Што адкахалі мы даўно
Ты не мяне, а я — другую,
Гуляць ці не — усё адно —
Нам у любоў недарагу.

І ўсё ж цалуй і абдымай
З пшчотай, можна, нечаканай.
Хай сэрцу веча сніцца май
І тая, што была каханай.

1925 Пераклад
Яўген МІКЛАШЭЎСКІ.

У ролі Ніны Зарэчнай («Чайка») А. Слабадзінюк.

гранна з густам, па-мастацку дакладна (выканаўцы — лаўрэаты Рэспубліканскага конкурсу артыстаў эстрады). Вельмі ўражвае метафарычна-абгульнены фінал з яго «прагнозамі» на далейшае.

«Гамлет», першы спектакль, паказаны кіюлянамі, як бы заявіў агульную выяўленчую эстэтыку іншых пастановак, хоць працаваў над імі розныя рэжысёры. Пэўны звод прыёмаў так званых рэжысёрскага тэатра скарыстоўваецца пастаноўшчыкамі з большай ці меншай доляй самастойнай інтэрпрэтацыі. Добра, што творчыя прыхільнасці запрошаных калег супадаюць з мастацкімі поглядамі галоўнага рэжысёра Кіеўскага тэатра. Сама пазіцыя кіраўніка — праца з рознымі рэжысёрамі пашырае творчыя

магчымасці акцёраў» — перспектыўная. Важна толькі, каб у гэтай рэжысёрскай шматколёрнасці не губляліся акцёрскія індывідуальнасці.

Чэхаская «Чайка» (рэжысёр В. Казьменка-Дзяліндзе), на жаль, раптам набыла прыкметы трывіяльнай меладрамы. Поліфанія кожнага характару, на маю думку, падмяніў адзін які-небудзь, да таго ж не вельмі прывабны, матуў. Мякі, далікатны Сорын у выкананні Б. Раманава ператварыўся ў нейкага раззлаванага буркуна. Аркадзіна Т. Кібальнікавай мае адзіны клопат: утрымаць каля сябе Трыгорына, выканаўца ролі якога А. Логінаў хутчэй выглядае равеснікам Трэплева, чым стомленым ад славы пісьменнікам. Блі-

жэй у сваіх работах да чэхаскіх герояў, мне падалося, А. Слабадзінюк (Ніна), К. Вараб'еў (Трэплеў), У. Кудзіеўскі — Дорн, В. Патапенка — Шамраеў (праўда, акцёр пажадана не злоўжываць фарбамі характарнасці).

Шмат пытанняў узнікла ў мяне на спектаклі «Настасся Піліпаўна» (рэжысёр В. Салюк). У цэнтры вобраз Настасці Піліпаўны, але інсцэніроўка В. Шубовіча не выключае і лініі іншых герояў: князя Мышкіна, Рагожына, Гані Івалгіна, генерала Епанчына. Выканаўцы чытаюць старонкі рамана Ф. Дастаеўскага «Ідыёт», выступаючы адначасова ў ролях каментатараў і дзейных асоб. Рэжысёрскі ход сам па сабе цікавы, ды, на жаль, вартасці яго выяўлены сцэнай няпоўна. Дзеянне разгортваецца вакол Настасці Піліпаўны. Яе лірычнае «я» іграецца іншымі героямі і самой выканаўцай — актрысай Л. Лымар. Яна — і дзейная гераіня, і яе партрэт, і каментатар «ад тэатра».

Зноў жа непазбежнасць лёсу герою ўсталяваецца тэатрам адразу. Сцэна уліўляе сабой залу судовага пасяджэння. У цэнтры лава для падсуднага, месцы для сведак. Звяртаеш увагу і на імітацыю эшафота са слупом, да якога прывязаны чалавек. Дзейныя асобы ўсе адначасова і ахвяры, і абвінавачаны. Чаму толькі Рагожын апрануты ў паласатую арыштанцкую адзежу? Так, ён забіў Настасцю Піліпаўну. Але навошта на сцэне такая прасталінейнасць? Здавіла мяне і некалькі разоў паўтораная мізансцэна: Мышкін і Настасся Піліпаўна ў шлюбным строі, як да аналог, ідуць да эшафота, і Рагожын «вясціць» іх нажом. Такіх «прыдумак» заўважыла нямала. І яшчэ узнікла пытанне (спектакль не адказаў на яго). Настасся Піліпаўну забіў не толькі Рагожын, яшчэ раней ён «забіў» свет у асобе Тоцкага

(Л. Літвін), Епанчына (А. Кузьмін) і іншых. Чаму ж гэты матыў рамана не прагучаў да статкова выразна ў спектаклі?

Тэатр працуе над класікай. Тэатр звяртаецца да сучаснай літаратуры народаў СССР. На яго сцэне ідзе «Закон вечнасці» Н. Думбадзе (т'эса М. Мірашнічэнка, рэжысёр Ю. Пагрэбнічка) — твор яркага грамадзянскага гучання, без якога шмат у чым страціла б творчае жыццё маладога калектыву. «Закон вечнасці» — расказ пра нашага сучасніка, чалавека, надзеленага няўрымслівым сэрцам, характарам гарачым, сумленным, неабыхавым. У дынамічным спектаклі кіюлян падзеі разгортваюцца з кінематаграфічнай хуткасцю, перакідаюцца з дня сённяшняга ў дні мінулыя. Лёс Бачаны (Б. Раманаў), як і іншых герояў, толькі акрэслены ў плыні падзей. У сцэнічным калейдаскопе найбольш вылучыліся сцэны Бачаны з Будзікам (У. Кудзіеўскі), з Ірамам (В. Патапенка).

Рэжысёр М. Ліч, які працуе ў штаце тэатра, паставіў палітычны памфлет Г. Баравіка «Агент 00» — музычнае прадстаўленне з песнямі, танцамі, дзе акцёры паказалі свае здольнасці і ў гэтым папулярным жанры. А ў камедыі О. Іаселіяні «Шэсць старых дзевак і адзін мужчына» (пастаноўка Э. Мітніцкага) лірычна і з добрай доляй гумару сыгралі сваіх герояў Л. Лымар (Нінель) і А. Васільеў (Мітуя).

Больш цэласнае ўражанне ад спектакля «Каханне пад вязамі». Рэжысёр І. Пекер карыстаўся ў пастаноўцы драмы Ю. О'Ніла прыёмамі псіхалагічнага тэатра. Характары пад-

рабязна распрацаваныя, абгрунтаваная логіка ўзаемаадносін персанажаў. Драму сваіх герояў пераканаўча раскрылі Л. Лымар (Аббі), Б. Літвін (Эфраім Кэбат), А. Логінаў (Эбін), У. Ільенка (Сімяон), В. Карнеёў (Пітэр). Кожны з іх рэалістычна дакладны, шыры ў паказе таго, як нішчыць душу чалавека практыцызм, пагоня за ўласнасцю, за золатам, і як праз пакутлівую барацьбу і супярэчнасці прыходзяць Аббі і Эбін да разумення таго, што ёсць сапраўдныя вартасці.

Спектаклі, якія давалася на ведаць, пазнаёмлі з творча актыўным калектывам, захопленым пошукамі адметнага аблічча. А той, хто шукае, не можа не памыляцца — старая ісціна. Жаданне разварушыць аўдыторыю (лепш бы, вядома, без эпажаў...), не пакінуць яе абмякавай, мае сваю рацыю. Акцёрская труп маладая, рухомая, не баіцца парушыць звыклыя сцэнічныя «нормы». Тэатр жывы, а таму, натуральна, выклікае жаданне з нечым у яго работах не пагадзіцца, паспрачацца.

Няхай часцей на гэтыя сцэнічныя падмосткі выходзіць наш сучаснік, чалавек з акрэсленай жыццёвай, грамадзянскай пазіцыяй, актыўны будаўнік грамадства. Няхай хутчэй Кіеўскі тэатр драмы і камедыі атрымае сталую базу, вырашыць наспелыя арганізацыйныя праблемы. І тады нішто не будзе перашкаджаць асноўнай місіі тэатра — выносіць на суд глядача добрыя спектаклі.

Клара КУЗНЯЦОВА.
Фота У. ТРАВЕНКІ.

Навуму КІСЛІКУ—60

26 верасня споўнілася 60 год вядомаму паэту і перакладчыку Навуму Кісліку. З нагоды юбілею праўленне СП БССР накіравала яму прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Навум Зіноўевіч! Горача, ад усяго сэрца вітаем Вас, вядомага паэта і перакладчыка, у дзень Вашага 60-годдзя!

Свой працоўны шлях Вы пачалі ў 1941 годзе, працавалі на элеватары, затым — рабочым на лесазаводе.

У 1943 годзе пайшлі службы ў Савецкую Армію, удзельнічалі ў баіх на Бранскім фронце, дзе былі цяжка паранены. За ратныя подзвігі Вы ўзнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны I і II ступені, а таксама медалімі.

Дэмабілізаваўшыся, некаторы час вучыліся ў Арэнбургскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя В. П. Чылава, а пасля перезды ў Мінск — на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, які і скончылі ў 1950 годзе. Настаўнічалі ў Дрысенскай сярэдняй школе, працавалі літпрацоўнікам у газеце «Літаратура і мастацтва».

З першымі вершамі выступілі ў 1944 годзе ў газеце «Чкаловская коммуна». Выдалі паэтычныя кнігі: «Разговор с друзьями», «Поиски», «Позывные земли», «Повесть о преслованном порохе», «Ветви», «Праздник снегопада», «Воспоминания

о вонзалах» (вышла ў Маскве), «Сентябрьская река», «Первоснежье», «Разные годы». У 1975 годзе выдалі «Избранное».

Ужо ў Ваших першых кнігах адчуваўся прысутнасць аўтара, які шмат перажыў і пабачыў, топчучы «огонь сапогами». Пазней гэта якасць у Вашай творчасці набыла больш акрэсленае гучанне. У сваёй франтавой лірыцы, да якой Вы звяртаецеся ў кожным новым зборніку, побач з перажытым асабіста Вы адлюстроўваеце побыт цяжкага ваеннага часу. Многія радкі Ваших вершаў прасякнуты матывамі вернасці міронаму сягу і баявому брацтву, прыналежнасці агульнаму салдацкаму лёсу, беззастаўнага чалавечых страт.

Чытачы паэзіі цэняць Вас за

сур'ёзнае стаўленне да сваёй прафесіі, да культуры верша і слова.

Значнае месца ў Вашай творчасці займае перакладчыцкая праца — пераклады з беларускай паэзіі, якім Вы аддаеце шмат увагі і часу. Дзякуючы Вашаму паэтычнаму майстарству на рускай мове паспраўднана загучалі вершы Рыгора Барадулліна, Анатоля Вярцінскага, Сцяпана Гаўрусёва, Сяргея Дзяргал, Арнадзья Куляшова, Пімена Панчанкі, Аляксея Пысіна, Аляксея Русецкага, Міхаіла Стральцова, Максіма Танка.

Асабліва высока ацэнку атрымалі Вашы пераклады паэзіі Янкі Купалы, у якіх Вы здолелі данесці да рускага чытача дух і пафас творчасці нашага славутага класіка.

Лепшыя Вашы пераклады з беларускай паэзіі сабраны ў кнігах «Янка Купала» і «Спелый бор».

Акрамя гэтага, Вашаму плуру належыць пераклады рамана Івана Мележа «Людзі на балочце», апавесцей Аляксея Карпюка «Данута», «Пушчанская Адэся» і кнігі яго прозы «На лісных сцэжках».

Сардэчна вітаючы Вас у дзень Вашага 60-годдзя, жадаем Вам, дарагі Навум Зіноўевіч, моцнага здароўя, асабістага шчасця і новых поспехаў у Вашай паэтычнай і перакладчыцкай дзейнасці!»

Супрацоўнікі «Літаратуры і мастацтва» таксама віншуюць юбіляра і жадаюць яму ўсяго найлепшага.

Усёвобуч, пагатоўнасцю адказаў Навум Кіслік. І першая, і апошняя, як цяпер з усмешкай заўважае паэт, была ягоная песня Усёвобуча ў Набарэжных Чаўнах на матыў «Врагу мы скажам: нашу Родину не тронь». Пасля было вучылішча і адчуванне прасторы:

Острой пространство
чувствуешь хребтом,
влачимое на двух железных
лямках,
когда его при затемненных
лампках
тепушка ловит
судорожным ртом.

И это — не какой-нибудь
Атлант,
державший свод небесный
в наказание, —
стрелкового училища в
Казани
так и недоучившийся
курсант.

Наогул, трэба зазначыць, што біяграфія Навума Кісліка ў ягоных вершах і паэмах. Дзгалі побыту, часу надзвычай дакладна, але не абіжаныя фактамі, а наадварот узвышаныя журботнай іроніяй, лірычнай кпінай.

Даваенныя ціхі Віцебск паэт умее перадаць некалькімі радкамі:

Громыхали ломовики,
перебраниваясь
на четырех языках сразу.

Да згорбленай даўняй вуліцы можа як да бабулькі звярнуцца:

Давай-на
переведу тебя, старая,
через новую площадь,
за которой раскинулся
космос...
Но это тебе не под силу.

Гэта пра сябе сказаў паэт, вораг усялякага паэзства, выхвальства, рэзанерства.

Он в ангелы не годен —
те полечке,
а зтот поглубей, покруче
тесто,
житейской ношей занято
заплечье —
для крылышек не
не остается места.

Але «гудит бомбардировщик памяти» і зноў, і зноў вяртае да дзея найсуровых выправаванняў. Прыгадваецца, як гучала песня на верш Навума Кісліка ў праграме «Песняроў» «Праз усю вайну», прысвечанай 40-годдзю Перамогі:

Родина, Родина,
что за красоты
ты подстилаешь под ноги
пехоты!..
Первая рота...
Армия, армия...
Первая молодость,
ранняя, ранняя.

Рускі паэт Навум Кіслік жыў і працуе ў Мінску, актыўна перакладае беларускую паэзію на рускую мову. А пачалося ўсё з першага перакладу верша Аркадзья Куляшова. Пасля былі доўгія гады творчай дружбы з выдатным беларускім паэтам. Подзвігам можна назваць ці, карыстаючыся вайсковай тэрміналогіяй, бліскучай перамогай пераклад выбранай паэзіі Янкі Купалы. Ды, як гэта часта здараецца, не заўсёды заўважаецца свой, блізкі, хатні што называецца

майстра. І таму пэўным дакорам нашай крытыцы гучаць словы масквіча Канстанціна Ваншэнкіна: «Навум Кіслік — не толькі сапраўдны паэт, але і сапраўдны майстра. Ён стаіць у адным шэрагу з самымі вядомымі паэтамі франтавой фармацыі, мастакамі, народжанымі вайной. Ён таксама пясняр парадзелага, выбітага пакалення, такі ж, як Межыраў, Вінакураў, Старшынаў ці Слуцкі. Адрозніваецца ён ад зстатніх толькі тым, чым яны самі адрозніваюцца адзін ад аднаго: уласным голасам, інтанацыяй. Ды яшчэ, можа быць, тым, што, жывучы ў Мінску, а не ў Маскве і лянуючыся прыладжваць вершы ў сталіцы, крыху меней вядомы...»

Не выпадкова пасля Уладзіміра Маякоўскага, Барыса Пастэрнака ў Навума Кісліка Барыс Слуцкі ў вялікай пашане. Голас паэта не зблытаецца ў шматгалосым (яно можна сказаць часам і не, дужа зладжаным) хоры сучаснай паэзіі. У вершах Навума Кісліка ёсць, як любіць гаварыць выдатны знаўца мастацкага слова Міхась Стральцоў, дыханне. Паслухайце, як, напрыклад, дычае кожнае слова радка:

Вот и расслышали мы
тихо сквозимую
по перевозимью

первозимую
первую песню зимы.
Первые скрипы, что
были сокрыты,
выползли и расписались
санскритом —
голым кустом на бело
пустом.

Праца над словам катаржная, галерная (у рыфму так і просіцца — халерная), над словам свайго верша, над словам, якое трэба перакласці па-руску, перавесці ў блізкамоўную стыхію, праца гэтая падобна на праход па мінным полі. Бездакорнае веданне рускай і беларускай моў дапамагае майстру. Абкладзены слоўнікамі, даведнікамі, тамамі і томікамі паэзіі, прозы, былі франтавікі на пярэдняй лініі літаратурынага жыцця не дае сабе перадышак, паслабак. Ледзь не з паганскай мальбой да слова звяртаецца працаўнік:

Великий океан — родной
Глагол.
Беззвучен рядом голос
мой простуженный.
Зачем я плыл за
призрачной жемчужиной?
Ведь все равно пред ним
предстану гол.
Глагол, всей солью бытия
пропахший,
Тебе,
за навык, добытый хребтом,
понком приносит без вести
пропавший.
Ты в нем гремел,
не ведал о том.

Слова на ўвагу адказвае ўвагай, на любоў любоўю, узвышаючы афарыстычны, дэмакратычны, вытанчаны радок таленавітага рускага паэта Навума Кісліка, заклінальна і гранільшчыка слова.

Рыгор БАРАДУЛІН.

ЗАКЛІНАЛЬНІК, ГРАНІЛЬШЧЫК СЛОВА

Яго лічыў я сваім самым лютым ворагам больш як год. Нават байку напісаў «Рэдактар і паэт», дзе ў вобразе рэдактара-бюракрата, не чулага да маладых талентаў, вывеў свайго крыўдзіцеля. Але нідзе ніхто не ўзяў і гэтую байку друкаваць. Лёс яе напаткаў такі, як і мой верш ад імя ледзь не ўсяго чалавечтва, забракаваны нябодразліўцам.

А ворагам гэтым быў мой добры таварыш, дарадца Навум Кіслік, які працаваў тады ў «Літаратуры і мастацтве», да каго я, як усе пачаткоўцы, дужа ўпэўнены, і прынёс на першым курсе свой верш. Цяпер я ўдзячны Навуму Кісліку і за той суровы разбор, і за ўсе пазнейшыя словы адкрытай шчырасці, непрыхарошанай суровасці.

Пазней Навум Кіслік напіша «Распавяданне пра дэбют», дзе выкажа самы апраметны страх пачаткоўца:

«Я так робел, што просьбу в гардероб славать при входе верхнюю одежду, с отчаяньем, оледенившим лоб, прочел как дантов стих: «Оставь надежду!» А у дверей с табличкой «литотдел» дрожь охватила — почва закачалась так явственно, что весь похолодел, как даже под бомбежкой не случалось».

Розніца ў нашых становішчах была істотная. Я, зялёны хлапчук, пісаў пра ўсё агульна, а Навум Кіслік пра тое, што адчуў, працуў, прамацаў, выверыў. Бамбёжка была сапраўдная, як і ўсе ягоныя перажыванні. Дэбют паэта адбыўся ў Арэнбургу зімой 1944 года. Выпісаны са шпітала пасля цяжкага ранення на Арлоўска-Курскай дузе ішоў малады, але стрэлены верабей з заповітным сшыткам вершаў і ўбачыў шылду «Газета Южурво «Сталинец». Майр Аляксандр Каваленкаў, таксама са шпітала, прывёў: «А, з сінім сшыткам прыйшоў. Давай». Праз тры дні ўбачыў малады паэт свой першы надрукаваны верш «Памяці паўшых». І пісаў пасля, і цяпер найбольш піша вядомы рускі паэт Навум Кіслік пра сваіх аднагодкаў, што палі на палях вайны, па іх журыцца, нудзьгуе дакладны радок паэта, бо вялікімі стратамі заплачана за перамогу.

Бежала тень несчетных похорон
за огненной обочинной похода,
как будто взялся выполнить Харон
столетний план за те четыре года.
Напярэдадні вайны чарначубы хлапчук зайшоў да славутага тады на ўвесь Віцебск

Пэна. Стары мастак у саламяным капелюшы, у белай талстоўцы (і цяпер прыгадвае Навум Зіноўевіч) параўў хлапчуку вучыцца. Была пададзена заява ў вядомае Віцебскае мастацкае вучылішча (мог бы нават сустрэцца Навум Кіслік з Васілём Быкавым, які вучыўся там), але адразу ж давлялося пісаць заяву — і не адну — і прасіцца на фронт не дзеля подзвігу, думалася тады будучаму паэту, як не трапіць на фронт, нічога не напіша. Але не хапала гадоў, каб трапіць на фронт — нарадзіўся Навум Кіслік 26 верасня 1925 года. Пазней у далёкі мірны час паэт між іншым скажа:

Я вспомнил в друг,
что в сентябре родился,
и первый вздох и первый мой глоток
был с каплей зноя первый холодок —
теперь мне этот опыт пригодился.

У Набарэжных Чаўнах вясенню 1941 года школьнікі абдогай бралі ваенкамат — пашліце на фронт. Ваенком, яшчэ з акна ўгледзеўшы нецярпліва, паўтараў адно і тое ж: «І гародніна, і садавіна свайей чаргі дачакацца павінна». Пасля заняткаў штодзень быў Усёвобуч, дзе камандаваў удзельнік грамадзянскай вайны на дзеравяшчы. На пытанне, хто можа класіці песню пра

КІНО

РОЛЯ ДЛЯ КЛАРЫ ЛУЧКО

Амаль паўсотні роляў сыграла ў кіно народная артыстка СССР Клара Лучко. Пачаўшы з яркіх, гучных работ, адзначаных пошукам вострай характарнасці (так было, напрыклад, у фільмах «Кубанскія казакі», «Дванаццатая ноч»), апошнім часам актрыса аддае перавагу фільмам някідкім, паглыблена псіхалагічным, якія раскажваюць пра перажыванні знешне простых, нічым не прыкметных людзей. Да такіх работ адносіцца роля К. Лучко ў новым двухсерыйным тэлевізійным фільме «Цётка Маруся», які здымаецца на кінастудыі «Беларусьфільм» па заказе Дзяржтэлерадыё СССР. Вядома актрыса выконвае ў гэтай карціне галоўную ролю.

На экране пройдзе амаль трыццаць гадоў з жыцця героіні — спачатку проста Машы, потым — цёткі Марусі. Горкія гады сіроцтва, няўдалае замужжа — такі быў пачатак яе жыццёвага шляху. Лёсам было наканавана, каб у раддоме, дзе памерла дзіця Машы, ёй даялося выкарміць чужога сына, які на доўгія гады стане ёй родным. Марыя нібы забудзе, што яна сама яшчэ маладая, прыгожая, і аддасць усе свае сілы, здароўе, прыгажосць чужой сям'і — спачатку ўзгадаванаму дзіцяці, потым — ягоным дзецям.

Па жанры новая работа беларускіх кінематаграфістаў — меладрама. Але аўтар сцэнарыя Г. Папова, рэжысёр-пастаноў-

Народная артыстка СССР К. ЛУЧКО ў ролі Марусі.

шык М. Браўдэ і аператар Н. Суханава менш за ўсё клапаціцца аб тым, каб расчуліць глядачоў, «выціснуць» у іх слязу. Разам з актрысай яны імкнучца паразважаць пра тое, што ёсць сапраўдная дабрыва ў наш час, у чым заключаецца галоўнае прадвызначэнне жанчыны, якімі могуць быць вынікі празмернай жаночай эмансipaцыі.

Акрамя Клары Лучко, у фільме заняты таксама вядомыя акцёры Анатолій Рамашын, Уладзімір Конкін, Валянціна Цітова, якія здымаліся ў карцінах беларускіх кінематаграфістаў і раней, мінская актрыса Святлана Кузьміна.

П. ЛЕАНІДАУ.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

З ДРУКАРА Бенцыёна Сяндакаса не зводзіла вачэй мыш. Ад яе пагляду ён закупаўся, грывнуў некалькі разоў нагою па пустой дзяжы, але мыш нават не падумала ўцякаць. Асмелела! Хуценька, амаль не перажоўваючы, друкар управіўся са сваім харчункам, насліненым пальцам пабегаў па стала, збіраючы нацярушаныя хлебныя крошкі, уклаў іх у рот і адразу ж адчуў на языку гарчэчу фарбы. Але крошкі выплёўваць не стаў, цярдліва праглынуў і запіў вадою з меднага збанка. Потым адгарнуў тытульны ліст фаліянта, які ляжаў побач. Гэта была «Апалогія», выдадзеная ў 1622 годзе ў Франкфурце-на-Майне.

Мыш усё яшчэ дзяжурала каля дзяжы. Цяпер яна глядзела на збанок, у якім некалькі гадоў назад куды часцей, чым цяпер, плёскалася віно і піва. У склепе друкарні ў тыя гады, калі палуднавалі, не хлеб у алей мачалі, што не, то не! Бенцыёнас Сяндакас жыў тады зусім прыстойна. Ён выдрукаваў «Граматы прускага караля па справах двара», некалькі павучанняў, выдаваў таксама вучоныя кнігі. Дзічына і птаства на стала не пераводзіліся.

А потым справы скіраваліся не па той дарозе. Відаць, у гэтым была вінавата навука. Надрукаваўшы трактат пра адкрыцці Галілея, Бенцыёнас Сяндакас сам змайстраваў тэлескоп і зорнымі лані пачаў аглядаць нябеснае скляпенне. О, ён меў што цяпер раскажаць шанюным гараджанам пра вышні свет, калі па святых нядзелях наведваўся да іх у госці! Неяк адной яснай ноччу, друкар стукнула ў галаву злічыць усё зоркі. Але іх аказалася так шмат, што Сяндакас збіўся з ліку, а збіўшыся, задумаўся, як гэта іх усё здолеў стварыць адзін пан бог. Задумаўся і засумняваўся. Так тэлескоп збунтаваў чалавеку глудзы. Трэба было кідаць шастаць па сузор'ях, бо толькі цвёрдыя ў веры і розуме людзі могуць без шкоды для сябе разважаць пра навуку.

Бенцыёнас Сяндакас паставіў тэлескоп у склеп і зноў аддаўся сваёму рамяству. Сябе не шанавалі і чалавечы каўзату. Па нядзелях, калі па старым звычай наведваўся да знаёмых гараджан, дык болей маўчаў. Гэтак яно надзейней. Ён вырашыў перакачаць, калі ў галаве ўсё стане на сваё месца. Да яго гонару трэба сказаць, што ён не толькі чакаў гэтай хвіліны, але і сёе-тое рабіў, каб наблізіць яе. Кладчыся спаць, друкар горача маліўся. Ён абяцаў больш ніколі не друкаваць свецкіх кніг, штогод ахвяраваць на пяць чырвоных на алтар дзева Марыі, а сабе прасіў толькі драбніцу: каб упадобіліся яго недастойныя вочы ўбачыць залатыя цвікі, якімі да нябеснага скляпення прыбіты зоркі. Аднак бог шкадаваў цуду. Зоркі вездумаўскімі бэльмамі цыкавалі за Сяндакасам. Ён нават пазіраў угору баяўся: тады здавалася яму, што, апанаваны сном, брыдзе ён цераз могілкі, а незлічонае мноства жывых агеньчыкаў рухаецца разам з ім. Зоркі не стаялі на месцы.

Аднаго разу друкара наведваў мастак Капецкас. Шляхецкае паходжанне, відаць, не надта карміла мастака: ён прапаноўваў купіць сваю новую карціну «Спакушэнне святога Антонія». Карціна Сяндакасу спадабалася, аднак ён меркаваў, што над галавой святога павінен быць вянок з зорак, начэпленых на залатую драціну. Капецкас не згаджаўся, даводзіў, што святому найбольш пасуе царновы вянок, якраз такі, які ён і намалюваў, але тым не

менш вянок ён згадзіўся пазалаціць, а зоркі насадзіць на калючкі. Па сходнай цане друкар купіў у Капецкаса гэтае палатно і павесіў перад сабою на сцяну. У вольную гадзіну ён ямчэй усаджаўся ў крэсла і праз тэлескоп пазіраў на зорную галаву святога. Нябесныя свяцілы, нібы аслупняленыя, заўсёды стаялі на адным і тым жа месцы.

А справы ў друкарні не лепшалі, хаця Бенцыёнас Сяндакас ужо не толькі па нядзелях, але і ў будзённым дні хадзіў па знаёмых і ўсім апавядаў адно і тое самае: пра ліст філосафа Кампанелы

стале крошкі звычайна прызначаліся гэтым дробным галодным стварэнням. У глыбіні душы ён радаваўся, што мышы не паўцякалі з яго склепа, напакаванага адно толькі кнігамі і паперамі...

Сёння старонні позірк зламаў Бенцыёна Сяндакаса. Яму здавалася, што з кожнай шчыліны за ім нехта сочыць. Можна, і ў ордэн данеслі? Чухаючы патыліцу запэцканымі ў фарбу пальцамі, друкар намагаўся ўспомніць, каму ён прагаварыўся пра свае колішнія сімпатыі да Галілея і Кампанелы. Ды што там прагаварыўся! Галоўнае, ён друкаваў іхнія кнігі. Абодва

піўся за паліцу, бо зямля пачала выслізгваць з-пад яго ног. Яна круцілася зусім так, як казаў Галілей, а друкар не падаў, стаяў, быццам не дакранаўся да яе ступнямі. Стаяў і глядзеў на кплівую ўсмешку езуіта.

— Айцец прыёр хацеў бы, каб гэтая кніга была надрукавана як мага хутчэй, — ма нах разгарнуў скрутас, які дагэтуль трымаў пад пахай.

Бенцыёнас Сяндакас усё яшчэ сніў: толькі што ён не верыў сваім вушам, а цяпер яго падманвалі вочы. На аркушах паперы, якія прынес манаш, не было ніякага тэксту. Нібыта з рассыпанай ка-

Ужо ў самы першы дзень яна натрапіла на прынесеную ма нахам «Біблію для бедных». Спрактыкаваная ў шмат якіх асаблівасцях друкарскага рамяства, яна аглядзела першы малюнак: на ім узвышаўся нейкі стары. Гэта быў пан бог, а дакладней — адлюстраванае слова пра яго, і яно, як рэч неспажаўная, не мела аніякага паху. Прынамсі, мыш нічога не ўнюхала. Затым сталі трапіцца аркушы цікавейшыя... На шосты дзень стварэння свету разам з разнастайнымі жывымі істотамі з малюнка весела пазіралі два паўкі. Але найбольшую цікавасць мышы выклікаў Язэп у Егіпецкай зямлі: шчодрой рукою ён адпускаў сваім згладнелым братам збожжа. Мыш порсценька абнюхала развязаны мяшок і запусціла зубы ў пшаніцу, што сыпалася. Намалюваныя зярняты, мабыць, не былі такія спажаўныя, як сапраўдныя, таму мыш мігам расправілася з усім мяшком... Потым натрапіўся ёй людскі нагоўп у пустыні. Разяўленымі ратамі людзі лавілі крупы, што сыпаліся з нябесаў: ад крупаў мыш таксама не адмовілася.

Мастак Капецкаса здзівілі і напужалі малюнк «Бібліі для бедных»: рэччу якія можна было б есці, у іх не было нават там, дзе яны непазбежна мусілі быць. Разяўленыя раты, пустыя рукі... — дрыжыкі ад іх бралі. Капецкас супакойваў сябе, вытлумачыўшы гэта як таленавіты мастацкі прыём, і, не паглыбляючыся ў развагі, старанна пераносіў кожную рысу на медныя дошкі. Тым больш што друкар загадаў не марочыць галавы ні яму, ні сабе.

— Малюнк гэтыя дасканалыя, як дасканалае само Святое пісанне, — пераконваў ён мастака пасля аднаго грунтоўнага абеду. — Нават сумнявацца ў гэтым грэх. Дасканаласць тут ёсць акт, а акт, як даводзіць філосафы, ёсць нешта самадастатковае. Калі малюнак існуе, значыць, ён актыўны, і, такім чынам, з'яўляецца праўленнем дасканаласці.

Слухаючы, як філосафствуюе друкар, мастак адчуў, што думкі ў ягонай галаве пачалі блытацца, губляцца, засынаць...

...Яго абступала мноства людзей: яны абурана махалі рукамі, нешта патрабавалі. Мастак пазнаў іх: гэта былі насельнікі «Бібліі для бедных». Нясмела, як на судзе, ён стаяў сярод іх і не меў з сабою нічога, што б мог ім даць. «І сам не гам, і другім не дам», — раптам сказаў нехта. Мастак уздрыгнуў і зірнуў перад сабою. Наводдаль, за людзьмі, абаяраючыся на рагач, стаяў і хмыліўся д'ябал...

А ў гэты час мыш шчыравала каля малюнка, на якім тысячы хрысціян насычаліся некалькімі хлябамі.

...Манах з абліччам Ігнацыя Лаёлы адчыніў дзверы друкарні, калі першыя фаліянт «Бібліі для бедных» толькі што высахлі і былі пастаўлены на паліцу. Бенцыёнас Сяндакас завіхаўся адзін, бо мастак сваю работу зрабіў і цяпер быў вольны. Друкар з пашанай падаў манаху аздобленую ў дрэва, медзь і скуру «Біблію для бедных», набожна схіліў галаву і, цюкуючы крадком за манахам, чакаў, калі госць вынесе прысуд яго тварэнню. Каля аднаго аркуша пальцы і вочы Ігнацыя Лаёлы затрымаўся даўжэй. Бенцыёнас Сяндакас тут жа прынес малюнак-арыгінал. Копія і арыгінал былі падобныя як дзве кроплі вады. Але манах крывіў губы і быў чымсьці незадаволены.

— Тут нешта не тое, — прамовіў ён.

— Што? — тузанаўся друкар.

(Заначэнне на стар. 14—15).

БІБЛІЯ ДЛЯ БЕДНЫХ

Лубок XVII стагоддзя

Вітаўтас МАРЦІНКУС

да папы Урбана VIII. У лісце пісалася, што неба рухаецца не так, як таго хацелася б Каперніку, Пталемею альбо Платону, а толькі так, як запавядаў пан бог. Гаворачы пра гэта, Бенцыёнас Сяндакас нібыта між іншым зазначаў, што прынамсі ён, паводле сваіх цяперашніх перакананняў, уласнаручна спаліў напісаную тым самым Кампанелам «Апалогію Галілея», якую, намоўлены пустадушнымі людзьмі, шмат гадоў таму назад выдрукаваў. Друкару ніхто нічога не адказваў, бо ніхто з яго знаёмых асабліва і не цікавіўся ні тымі лістамі, ні «Апалогіяй». Чэлядзь, убачыўшы, што Бенцыёнас Сяндакас з ляноты ці з дурноты зусім збіўся з пантальку, разбеглася хто-куды.

Калі ў рукі Сяндакасу трапіла «Павучанне хрысціянскае, короткае выкладзенае і з дадаткамі пазнейшымі праз аднаго святара Societatis Jesu * ў друкарні Акадэміі Віленскай выдадзенае», друкар улаў у роспач. «Павучанне» ж было паабяцана яму! Напэўна, айцы-манахі ім незадаволены. А Бенцыёнас Сяндакас здолеў бы выдрукаваць куды лепш!

Сяндакас, папрасіўшы заступніцтва ў дзевы Марыі, падаўся ў палац езуіцкай калегіі. Малады чалавек з абліччам Ігнацыя Лаёлы ветліва растлумачыў друкару, што айцец прыёр у ад'ездзе і невядома, калі вернецца. Стала зразумела, што справы ягоныя дрэнныя: яго не хочучь нават і бачыць!

Цяпер Бенцыёнас Сяндакас дзень за днём сядзеў у друкарні і анічым не займаўся. Ажыўляўся ён толькі тады, калі пражыў на бласе, а потым тоўк у ступе каноплі з соллю. Мы, пэўна, зграшылі б проці ісціны, калі б казалі, што друкар вялікі аматар каняпалярнай солі. Аднак, ва ўсякім разе, гэтак магло падацца тым, хто б змог падгледзець, як рупліва друкар затыкае ўсе шчыліны ў шафе, каб, крый бог, мышы не далезлі да канопляў і алею. Наогул ён не быў ні свавольні, ні зайздросны: нацярушаныя на

добрыя цацы: пананісвалі ўсялякіх мудрошчаў, выставілі перад светам, а калі настаў час трымаць адказ за свае словы — няма іх: пазашываліся, як мышы ў норы. Сваімі ж вуснамі асудзілі ўсё тое, што сцвярджалі ўчора, сваімі ж нагамі патапталі, што ўчора ўздымалі на руках. Дзвуршныя істоты! І певень тры разы не пракукае, як яны адракліся ад ісціны. Ды дзе там, ісціны не было з ім і тады, няма і цяпер. Прагнучы пераканання ў гэтым дарэшты, Бенцыёнас Сяндакас разгарнуў яшчэ адну кнігу Кампанелы і ўголас прачытаў: «Бачу, як Сонца набліжаецца да Зямлі, як яно бесперастанна рухаецца, што пацвярджаюць і адкрытыя Галілеем плямы; значыць, усе прадметы нашай сістэмы павінны быць скіраваны да яго, як вучыў Геракліт і апостал Пётра».

Дык як жа так? Ці свет сам цягнецца да пагібелі, ці, можа, таго хоча бог? А ці, можа, апостал Пётра?

Друкар выцер даланёю твар і змрочна ўсклікнуў:

— Махляр! Не веру больш табе!.. Адступнік!..

Ён шпурнуў кнігу на падлогу і заўзята пачаў таптаць яе. Перапалоханая мыш шмыгнула за дзяжу.

— Госпадзі, даруй мне, — мармытаў чалавек, топчучы кнігу. У гэты час адчыніліся дзверы і ў склепе заззяў сонечны прамень. Ачмаўшыся, Бенцыёнас Сяндакас убачыў манаха — маладога наступніка Ігнацыя Лаёлы, што нядаўна выправоджваў яго з калідора калегіі.

— Мір табе! — сказаў манах.

— Можна, вярнуўся айцец прыёр? — ледзь варочаючы языком, запытаўся друкар.

— Як жа, — пачуўся адказ. — Айцец прыёр хоча аказаць табе сваю ласку.

Друкар замёр і паглядзеў на госця вачамі галоднай мышы.

— Айцец прыёр, — гэтым жа размераным голасам веў далей манах, — жадае, каб ты надрукаваў Святое пісанне.

Бенцыёнас Сяндакас уха-

лоды картаў, на друкара пазіралі прарокі і апосталы, д'яблы і святых. На аркушах былі толькі малюнк.

— Вы гэта называеце... калі мне не здолася... Святым пісаннем? — запінаючыся, запытаўся Бенцыёнас Сяндакас.

— Але, Гэта Biblia Pauperum. Біблія для бедных. Што рабіць, калі так шмат непісьменных людзей і святых слоў не даходзіць да іхніх сэрцаў? Айцец прыёр мяркуе, што дарэмна мы гэтак доўга не спрабавалі паказаць у малюнках тое самае, што напісалі прарокі і апосталы... Ці магу я паведаміць айцу прыёру, што вы згадзіліся?

— О несумненна! Я ведаю аднаго адмысловага мастака, ён выражае святых малюнк на медных дошках. Айцец прыёр будзе задаволены.

— Вось, — манах працягнуў туга напакаваны кашэль, — задатак.

Бенцыёнас Сяндакас праводзіў госця за дзверы і доўга стаяў на вуліцы, пазіраючы на неба. Быццам белыя зоркі, лаволі падалі з вышні сняжынк. Падалі і раставалі на гарачым твары друкара.

З гэтай пары мыш кожнага дня магла бачыць двух хаўруснікаў: Бенцыёна Сяндакаса і мастака Капецкаса. Пачыналі працаваць яны ў склепе з раніцы, потым ішлі палуднаваць у самую лепшую карчму горада, пасля гэтага ў друкарню ўжо не вярталіся, а ўладкоўваліся каля агеньчыка ў доме друкара ці мастака і бавілі час у размовах. Здавалася, друкар забыўся пра свае нядаўнія зарокі і зноў на некаторыя дзівосы прыроды спрабаваў пазіраць праз навуковыя акулярны. Так, разважаючы пра ўнутраную патэнцыю чалавечай прыроды, ён параўноўваў яе з інерцыяй цвёрдых цел. Мастак, вядома, быў далейшы ад ісціны, ён меркаваў, што гэта толькі чалавечая здольнасць абмяжоўваць дзеянне.

Пакуль яны сабе гаманілі, мыш бязбоязна шастала па друкарні, вышукваючы крошкі ці што-небудзь іншае, што можна было б узяць на зуб.

Павышэнне аздараўленчай культуры народа... Масавасць фізічнай культуры... Спорт і культурна-асветная работа... Менавіта гэтым надзённым пытаннем надаецца значная ўвага ў пастанове ЦК КПСС «Аб мерах па паліпшэнні выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў». У ёй, у прыватнасці, адзначаецца, што сёння ў краіне праяўляецца вялікі клопат аб далейшым уздыме масавасці фізікультуры. Але не сакрэт і тое, што яшчэ не ў поўнай меры выкарыстоўваецца матэрыяльная база, якая ёсць у наяўнасці і якая павінна служыць справе выхавання, развіцця творчых здольнасцей і фізічнай загартоўкі людзей, арганізацыі вольнага часу працоўных, студэнцкай моладзі, школьнікаў і нават наведвальнікаў дзіцячых садоў.

Як можна хутка і дзейсна вырашыць гэтыя важныя праблемы? Што трэба зрабіць для таго, каб спартыўныя залы, басейны, ігравыя пляцоўкі мелі магчымасць наведваць як мага больш жыхароў буйных гарадоў, райцэнтраў, маленькіх вёсак? І яшчэ. Як прывучыць кожнага з нас адказаць і клапаціцца пра сваё ўласнае здароўе? Бо, пагадзіцеся, мяккае крэсла і блакітны экран — часта вызмевыя спадарожнікі нашага вольнага часу. А як жа патрэбны нам актыўны адпачынак!

Менавіта пра ўсё гэта — наша гутарка з намеснікам старшыні Камітэта па фізічнай культуры і спорце пры Саўеце Міністраў БССР М. Ц. ЗАЙЧКОВым.

— Мікалай Цімафеевіч, у назве вашага камітэта, які закліканы на практыцы ажыццяўляць кіраўніцтва фізікультурным рухам у рэспубліцы, на першае месца вынесены словы «фізічная культура», на другое «спорт». Але, калі гаварыць шчыра, на самай справе пануе што першынствае спорт. Мена-

віта яму надаецца большая ўвага, на ягонае развіццё ідуць асабліва сродкі. Вядома, спорт — гэта святая прыгажосць, сілы, гармонія чалавека і апафеоз гэтага свята, яго вяршыня — алімпійскі рух. Фізікультура — гэта паўсядзёнасць, будні. Якое ж месца займае яна ў нашым жыцці? Вазьму, напрыклад, сябе. Раней былі ўрокі ў школе, потым — заняткі ў інстытуце. Цяпер ад выпадку да выпадку

лы, з сардэчна-сасудзістымі захворваннямі работнік... Праблема рацыянальнага выкарыстання вольнага часу — адна з найбольш складаных. І менавіта актыўнага выкарыстання. А так што ж атрымліваецца: часам актыўнасць гэтая пачынае праяўляцца толькі на занятках лячэбнай фізікультуры

прадпрыемствам, напрыклад, пабудавань у садах для сваіх дзяцей тыя ж басейны, пляцоўкі для спартыўных гульняў? Не цяжка, думаю. У Наваполацку прынялі ўжо рашэнне не здаваць ясельна-садовыя камбінацыі без гэтых аб'ектаў... Тое ж у Віцебску, Брэсце. Словам, практыка пацвярджае, што ўжо

фабрыцы, ён зможа. На жаль, у практыцы работы адміністрацый, прафсаюзаў, фізікультурных арганізацый гэтага бадай што няма. Першыя спробы, праўда, зроблены на Мінскім моторным заводзе, у аб'яднанні «Будмаш», некаторых прадпрыемствах Брэста і Магілёва. Што трэба зрабіць, каб прак-

Галоўны прыз — здароўе

На пытанні намесніка старшыні Камітэта па фізічнай культуры і спорце пры Саўеце Міністраў БССР М. Ц. ЗАЙЧКОВ.

— лыжныя прагульні з сябрамі. Вось, бадай, і ўсё. Між іншым, большасць маіх знаёмых дадуць да фізічнай культуры і спорту, сядзячы ў асноўным на трыбунах стадыёнаў або перад экранам тэлевізара...

— Сапраўды, многія беляць плямы ў развіцці масавай фізікультуры ўзнікаюць з-за таго, што мы яшчэ не ўсіх пераканалі і не даказалі на практыцы, што кожны чалавек найперш сам адказвае за ўласнае здароўе. І гэта далёка не асабістая справа. Грамадству, калектыву зусім не ўсё роўна, хто становіцца ля станка на заводзе або хто працуе за штурвалам камбайна на полі — поўны сіл і энергіі чалавек ці кво-

пад наглядом урача, калі, скажам, інфаркт стаў фактам біяграфіі...

— Усё гэта так. Але ж далучэнне да фізічнай культуры кожнага з нас патрабуе пэўнай выхаваўчай сістэмы...

— Безумоўна. І сёння перад намі стаіць задача пачынаць гэты выхаваўчы працэс з дзяцей у сям'і, яслях, дзіцячым садзіку. Мэтазгодна, відаць, у кожным садзіку мець спецыяліста па фізічным выхаванні. І, вядома, матэрыяльную базу. Пакуль жа адзінкавыя дашкольныя ўстановы маюць прасцейшыя плавальныя басейны. А яны ж проста неабходныя! І ці так ужо цяжка

сёння трэба прадугледжваць будаўніцтва дашкольных (дарэчы, і школьных) устаноў з комплексам спартыўных збудаванняў і абавязкова з басейнам. Што тут казаць, не ўсе школы рэспублікі маюць яшчэ свае спартыўныя залы і толькі пятнаццаць з іх — плавальныя басейны. Цяпер мы вырашылі ў школах, дзе няма пакуль неабходных умоў (гэта ў асноўным тычыцца сельскай мясцовасці), праводзіць заняткі па плаванні на адкрытых вадаёмах...

— Трэба спадзявацца, што падростаючае пакаленне будзе больш фізічна загартаванае і выхаванае... Ну, а як моладзь, я не маю на ўвазе тых, хто займаецца ў пэўных спартыўных секцыях, людзі сярэдняга ўзросту?

— Практычна ў кожнай вобласці, горадзе, раёне ёсць працоўныя калектывы, дзе нядрэна ідуць справы з масавасцю фізічнай культуры і спорту. Але з пазіцыі высокіх патрабаванняў сённяшняга дня многія пытанні паліпшэння работы ў гэтым кірунку вырашаюцца не да канца, не кардынальна. Можна, вядома, адкрыццём скажам, спартакіяды буйнога прадпрыемства сабраць некалькі тысяч чалавек. Можна ўзорна правесці спаборніцтвы па дзесяці відах спорту паміж камандамі ўсіх цэхаў і аддзелаў. Але гэта адзінкавыя, эпизодычныя мерапрыемствы і праблемы масавасці яны не рашаюць...

— І ўсё ж, як наблізіць фізікультуру да рабочага, калгасніка, служачага? Бо, як вы слухаеце, заўважылі, не заўсёды пасля працоўнага дня ён мае магчымасць пайсці на стадыён, у басейн...

— ...А вось згуляць у валебол ці футбол, партыю-другую на пляцоўцы побач з цэхам, наведваць да ўрача, пабываць у трэнажорным кабінце, саўне проста тут жа, на заводзе або

тыка гэтая пашырала? У першую чаргу — будавацца. Наўрад ці могуць узрадаваць такія факты: семдзесят працэнтаў прадпрыемстваў не маюць неабходных умоў для культурна-аздараўленчага адпачынку, трыццаць працэнтаў — наогул ніякай матэрыяльнай базы для заняткаў фізікультурнай і спортам. А як навучыць чалавека азбуцы здароўя, калі ў некаторых раённых цэнтрах рэспублікі няма нават добраўпарадкаваных стадыёнаў? А такіх «гарачых кропак» у нас пяцьдзесят дзве! Я не кажу ўжо пра наяўнасць плавальных басейнаў, тэнісных кортаў, гаррадошных і іншых пляцовак. І як павінна быць сёння сорамна фізікультурным работнікам гэтых раёнаў, яго кіраўнікам за такое становішча? Спорткамітэт БССР са сродкаў «Спортлато» ўжо выдаткаваў на гэты мэты больш за мільён рублёў. І надалей мы будзем так рабіць. Аднак галоўная крыніца — гэта каапераванне сродкаў прадпрыемстваў і устаноў, зацікаўленасць кіраўніцтва завода, калгаса, будоўлі, ініцыятыўнасць камсамола. Можна наладзіць камсамольскія суботнікі і сіламі грамадскасі пабудавань у калгасе або райцэнтры той жа стадыён, не спадзеючыся на дапамогу з боку.

— У пастанове ЦК КПСС «Аб мерах па паліпшэнні выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў» ставіцца пытанне аб тым, каб снаардынаваць намаганні работнікаў культуры і спорту ў справе паліпшэння умоў для адпачынку і вольнага часу працоўных. Якія мерапрыемствы прадугледжаны на гэты конт у рэспубліцы?

— Сёння ў Беларусі разгортваюць сваю дзейнасць больш за дзвесце культурна-спартыўных комплексаў. У дванадцятнай пяцігодцы мы плануем

Дзень бегу.

Фота А. ВИСАВА.

БІБЛІЯ ДЛЯ БЕДНЫХ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

— Апранайся. Пойдзеш са мною. Ад яго голасу сэрца друкара затахнала хутка-хутка, а потым спынілася. Нібы зусім з іншага свету пранік у яго святломасць гук — мышынны піск. Мыш сядзела на сваім улюбёным месцы — каля вялізнай пустой дзяжы. Яна да таго сохлася, што нагадвала намалыванага на шматку пергаменту і чудам ажыўшага звярка. Друкар першы, а ма-

нах услед, пераступілі парог. Дзверы засталіся адчыненыя.

Даволі хутка ў іх увайшлі некалькі манахаў. Твары ва ўсіх іх былі як адзін: малітва і духоўная рашучасць. Манахі прывялі мастака Капецкаса і падштурхнулі яго да палцы з кнігамі.

Перш за ўсё, — вымавіў адзін, — ты раскажаш нам, хто сапсаваў «Біблію для бедных». Па-другое, ты мусіш заставацца тут датуль, пакуль не паправіш усе малюн-

кі, да якіх дацягнуўся кішчор д'ябла.

— Я не вінаваты, — кінуўся апраўдвацца Капецкас, — бачыць пан бог, я не вінаваты. Я выразаў правільна... Вэдлуг вашых малюнкаў...

— Мы вернемся праз тры дні, пане разбяр. Замкнём цябе тут і пачакаем тры дні. А калі што... праз тры дні душы пана разбяр і пана друкара разам будуць скварыцца ў агні апраметнай.

— Я — шляхціц! — не сваім голасам закрычаў мастак. — Шляхціц!..

Але яго ўжо ніхто не слухаў.

Застаўшыся адзін, ён разгарнуў Біблію. Язэп, які з божай ласкі пераўвасобіўся з гаротніка ў магутнага ўладара, адзяляў родзічаў збожжам. Пазіраючы на гэтую

карціну, змучаны мастак неўпрыкмет заснуў.

...Апрануты ў дарагія строі, перад ім сядзеў поважны заморскі купец. Нахілам галавы ён прывітаў мастака.

— Як у старога знаёмага я хачу папытацца ў васпана, — прыязна загаварыў купец, — што б ты лепш выбраў: гэта... альбо гэта?..

Ён кінуў спачатку на друкароў дзяку, якая была цяпер даверу засыпаная збожжам, а потым на стол: там ляжала горка залатых дукатаў.

Для мастака пытанне не існавала.

— Вядома, гэта, — упэўнена адказаў ён і паказаў рукою на грошы.

— Так мяркую чалавек, — задуманна прамовіў госьць і з усмешкай дадаў: — Ну дык бяры іх, яны твае.

— Мае? — здзівіўся мастак. — За што? Васпан, здаецца, нічога ў мяне не набыў?

— А хіба ты што маеш яшчэ для продажу?.. — нібыта запытаўся, нібыта засумняваўся ўголас купец. — Карціну са святым ты ўжо прадаў друкару, рыціны — чарнарызнікам. Але як старому знаёму магу табе прызнацца на вуша, што ты заадно і мяне прадаў... Але гэта мне падабаецца, гэта я цяно. Так што грошы ты заслужыў сумлена, бяры...

«Ну дык і вазьму», — рашыўся мастак. Ён ступіў да стала, каб ссыпаць дукаты ў кішэню. Але ў гэты час побач пачуўся смех. Мастак азірнуўся. На крэсле, якое толькі што займаў заморскі купец, сядзеў яго знаёмы д'ябел.

— Я яшчэ не такое магу,

стварыць каля сямісот такіх аб'яднанняў. Але справа гэтая не такая ўжо простая... Тут шмат станоўчых і адмоўных момантаў. Вельмі добра, напрыклад, што аб'яднаную базу культуры і спорту ўзначальвае на месцах намеснік старшыні выканкома, што ідзе адзінае планаванне сродкаў. Але, разам з тым, далёка не ва ўсіх спартыўна-культурных комплексах прадугледжана далейшае будаўніцтва. А каб мець перспектыву, трэба глядзець у будучыню. І не толькі новыя аб'екты — праблема. Трэба як след даглядаць старыя — рамантаваць, добраўпарадкаваць. Возьмем, да прыкладу, Лагойск. Тут няма свайго плавальнага басейна, стадыён патрабуе грунтоўнай рэканструкцыі, спартыўныя залы ёсць толькі ў некаторых школьных будынках. Дык якую карысць можа прынесці такі культурна-спартыўны комплекс жыхарам райцэнтра? Значыць, мясцовыя ўлады падыходзілі да гэтай справы фармальна і ўзнікла ў Лагойску ў пэўнай ступені штучнае аб'яднанне. Вось тут без грошай на долевых асновах, без кааперавання сродкаў культуры і спорту не абыйсціся.

А вось вам добры прыклад. У Мастоках на Гродзеншчыне культурна-спартыўны комплекс пабудаваны на долевой аснове свайго стадыёна, плавальнага басейна, валебольнага, баскетбольнага пляцоўкі, тэнісных корты. Там ёсць моцная матэрыяльная база. І што ў выніку? Дзесяць тысяч жыхароў райцэнтра наведваюць спартыўныя секцыі, пяць тысяч — гурткі мастацкай самадзейнасці. Такі комплекс, уцэлены, стане сапраўдным цэнтрам культурнай і спартыўнай работы з жыхарамі.

Давялося мне пабываць не так даўно на традыцыйнай спартакіядзе сельсаветаў у Зэльвенскім раёне. Раней гэта было толькі спартыўнае відоўшча, дакладней, праводзіліся пэўныя спаборніцтвы па футболе, валеболе і гэтак далей. Цяпер на калгасным стадыёне адбывалася маляўнічае свята, дзе сабраліся не толькі прыхільнікі спорту з усіх дваццаці сельсаветаў, але і мясцовыя спевакі, танцоры, народныя майстры. Ва ўсіх удзельнікаў спартыўных спаборніцтваў была адзіная форма, артысты-аматары апрануты ў прыгожыя касцюмы. Словам, сапраўды свята! І зусім зразумела, чаму месца свабоднага на стадыёне не было...

— Мікалай Цімафеевіч, культурна-спартыўныя комплексы — гэта, відаць, толькі адна з форм арганізацыі вольнага часу працоўных рэспублікі?

— Вядома. У адпаведнасці з настановай партыі і ўрада перад намі стаіць яшчэ дзве важныя задачы. Першая з іх — эфектыўная загрузка тых спартыўных збудаванняў, якія ёсць. А іх, дарэчы, намала: 155 стадыёнаў, 97 плавальных басейнаў, 3 тысячы спартыўных залаў, 20 тысяч пляцовак для гульні і далей. Мы зрабілі се-

рыю рэйдаў па ўсіх абласцях, правяралі 65 райцэнтраў, больш за 300 спартыўных збудаванняў, амаль усе парк культуры і адпачынку, прафілакторыі, санаторыі, пляжы. Высветлілася, што крытыя спартыўныя залы, басейны загрузаны толькі на 78 працэнтаў у гарадах, а ў сельскай мясцовасці — на 50. Адкрытыя пляцоўкі для спартыўных гульні загрузаны толькі на 30—40 працэнтаў. Якія меры мы прынялі? Зацвердзілі ў выканкомах графікі работы спартыўных збудаванняў. У прыватнасці, басейны цяпер будуць працаваць з васемнаццаці да дваццаці трох гадзін, а ў выхадныя дні — з дзесяці гадзін раніцы. Работнікі спартыўных аб'ектаў будуць адпачываць не ў суботу і нядзелю, а мець іншы выхадны дзень... На мінскім стадыёне «Дынама» адкрыліся групы здароўя на такіх відах спорту, як ваялікі тэніс, катанне на ролякавай дошцы. Дарэчы, сёння гэты від спорту вельмі папулярны. Створаны нават спецыяльны клуб і выдзелена пляцоўка для яго аматараў. На стадыёне працуюць таксама секцыі па міні-футболу, у якіх займаецца каля ста футбольных каманд розных узростаў... Але возьмем мінскі Палац спорту. Раней тут адбываліся толькі буяныя культурныя і спартыўныя мерапрыемствы, а гледачы выступалі ў ролі пасіўных сузіральнікаў. Цяпер у палацы ёсць семнаццаць тэнісных сталоў, і хто сюды прыходзіць, той мае магчымасць актыўна адпачыць. І не толькі адпачыць, але і атрымаць прыз за добрую гульню. У выніку ў Палацы спорту цяпер бывае больш за дзвесце чалавек што-вечар...

— Цікава, а парні культуры і адпачынку? Што прапануюць яны сваім наведвальнікам?

— Нядаўна мы звярнуліся ў Міністэрства культуры з прапановай. У ёй падкрэслівалася (ды і ў часе рэйду мы гэта бачылі), што ў парках практычна няма спартыўнай базы. Таму вырашана ўвесці ў штатны расклад пасаду метадыста па фізкультуры, абсталяваць пункты пракату разнастайнага спортінвентару, стварыць пляцоўкі для гульні ў гарадкі, тэнісныя корты. Дарэчы, пад корты вырашана прыстасоўваць нават танцавальныя пляцоўкі, якія да вечара пустуюць. Як вядома, у Ратамцы працуюць конна-спартыўная школа. Вось мы і вырашылі ўкамплектаваць тут спецыяльную конную групу для пракату. У Раўбінках будзеца вадасховішча. Тут можна будзе пакатацца на лодках, а таксама і на веласіпедзе. Вырашана стварыць веладарожку ад Раўбін да Хатыні, распрацаваць спецыяльны веламаршрут... Мы ставім пытанне і пра тое, каб на дачных участках, у садовых таварыствах заняліся будаўніцтвам баскетбольных, футбольных, тэнісных і іншых пляцовак. Зноў вярнуся да паркаў. На нарадзе работнікаў сістэмы Спорткамітэта было прынята рашэнне стварыць у кожным парку «сцяжыну зда-

роўя». Да канца года іх будзе ў рэспубліцы семдзесят. Што гэта такое? Гэта своеасаблівая двухкіламетровая дыстанцыя з фізкультурнымі «станцыямі», дзе ўстаноўлены гімнастычныя снарады і трэнажоры: тут і штанга, і кольцы, і дэсцы рознага памеру, і бегавыя дарожкі. Усяго не пералічыць. Такая сцяжына функцыяніруе ўжо ў парку культуры і адпачынку імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка і з ёй моцна пасябравалі фізкультурнікі прадпрыемстваў, арганізацый і ўстаноў, школ і дзіцячых садоў, жыхары Фрунзенскага раёна сталіцы рэспублікі...

— Праблема фізкультурна-здараўленчай работы з насельніцтвам па месцы жыхарства па-ранейшаму адна з найбольш балючых. Якое месца займаюць у яе вырашэнні «ФАКі»? Вядома, што рэспубліка выступіла ініцыятарам іх стварэння ў краіне...

— Сапраўды, фізкультурна-здараўленчыя камбінаты, ці як мы іх называем — «ФАКі», сёння вельмі папулярныя ў жыхароў Наваполацка і Магілёва, Гродна і Віцебска... Іх у рэспубліцы — 26. Можна шмат гаварыць пра тое, чаго дасягнулі «ФАКі» ў рабоце з дзецьмі і людзьмі стагата ўзроста. Скажу, што найбольшы плён прыносяць стацыянарныя камбінаты, дзе ёсць басейны, спартзалы, некалькі саўн, урачэбныя кабінеты і гэтак далей. Менавіта такі «ФАК» стаў упрыгожаннем, напрыклад, Гродна... Але і праблем у развіцці камбінатаў здароўя дастаткова. І адна з іх — менавіта будаўніцтва стацыянарных «ФАКі», якіх у нас пакуль толькі шэсць. Астатнія аб'екты знаходзяцца ў нежылых памяшканнях, і ў іх, як засведчыла практыка, насельніцтва аказваюцца абмежаваныя віды паслуг. Словам, трэба будаваць такія «ФАКі», як, напрыклад, у раёне Серабранкі сталіцы рэспублікі. І яшчэ. На дзейнасць камбінатаў адмоўна адбіваецца адсутнасць навукова-метадычнага цэнтра. Кіраўнікі «ФАКі» нібы прадастаўлены самі сабе, у іх няма ні навукова-абгрунтаваных метадыч правядзення заняткаў, ні арганізацыйных распрацовак...

На ўсё гэта, пра што я сёння расказаў, трэба звяртаць асабліва пільную ўвагу. Бо гэтыя праблемы, іх больш хуткае і дзейнае вырашэнне — барацьба за здароўе чалавека, за маральнае яго аблічча. І гэта таксама наш уклад у арганізацыйныя мерапрыемствы партыі і ўрада па пераадоленні п'яніства і алкагалізму. І мы, у сваю чаргу, павінны зрабіць разам з клубнымі работнікамі так, каб чалавек прыцягваў спортпляцоўка і Дом культуры, басейн, каток, стадыён, а не піўны бар ці ларок. Словам, дайці да кожнага чалавека, умяцаваць яго здароўе — наша надзённая задача.

— Дзякуй за гутарку, Мікалай Цімафеевіч.

Гутарку правяла
Л. КРУШЫНСКАЯ.

1 верасня споўнілася 75 гадоў заслужанаму артысту БССР Андрэю РАЕУСКАМУ, рэжысёру і аперы. У 1928—36 гадах вучыўся і працаваў у маскоўскіх тэатрах-студыях пад кіраўніцтвам Ю. Завадскага, А. Жыльцова, М. Хмялёва. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, з 1955 г. — рэжысёр Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра. Сярод лепшых пастацовак А. Раеўскага — «Дзядзька Ваня» А. Чэхава, «Каварства і каханне» Ф. Шылера, «Мільянерка» Б. Шоу, «Гэта было ў Магілёве» Я. Тарасова, «Тры дні і тры ночы» М. Матукоўскага і інш.

1 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Ансіма БРОНА, вядомага савецкага дырыжора тэатраў оперы і балета. У Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР працаваў у 1944—48 гадах. Пад яго музычным кіраўніцтвам былі пастаўлены творы беларускай опернай класікі: «Алеся» і «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага, «Кастусь Каліноўскі» Д. Лукаса, творы Ж. Бізэ і Д. Вердзі.

8 верасня — 70 гадоў з дня нараджэння Іосіфа ПАПОВА, народнага артыста БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі. Працаваў рэжысёрам у розных тэатрах краіны. У Беларусі ўзначальваў Брэсцкі тэатр імя ЛКСМБ, Гродзенскі абласны драматычны, Акадэмічны тэатр імя Я. Коласа, Гомельскі абласны, Рэспубліканскі ТЮГ. Працаваў у Рускім тэатры БССР імя М. Горькага. Сярод

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 9

Да 800-годдзя «Слова пра паход Ігаравы» — публікацыя К. Тарасова, Л. Чарнышовай «Слова пра паход Ігаравы» — уроч. гісторыі. 3. Пазняна «Плынь жалоб», Л. Салавей «Міфалагічныя вобразы ў «Слове пра паход Ігаравы», Г. Штыхава «У вусці Нямігі».

Творчы партрэт мастака І. Рэа напісала Л. Салавей — «Вайна мае забрала сны...» Нататкі з Рэспубліканскай выстаўкі народнага мастацтва і самадзейнай творчасці прапагане Г. Сачанка — «На радасць сабе і людзям».

Т. Дубінова расказвае аб прэм'еры твораў ленинградскіх кампазітараў у Белдзяржфілармоніі — «Спектр сучаснасці».

Пад рубрыкай «У дапамогу настаўніку» артыкул Я. Сахуты — «Народнае мастацтва і школа».

І. Чарнас прысвячае сваё выступленне 65-годдзю творчага

пастацовак на сцэнах Беларусі — чэхаўскага «Чайка», «Жывы труп» Л. Талстога, «Дачнікі» М. Горькага, п'есы савецкіх драматургаў, у тым ліку беларускіх: «Год здыянсненню» П. Васілеўскага, «Жыццё ўсяго адно» А. Маўзона, інсцэніроўка «Рудабельская рэспубліка» С. Грахоўскага і інш.

11 верасня споўнілася 130 гадоў з дня нараджэння беларускага этнографа, фалькларыста і археолага Еўдзіма Раманавіча РАМАНАВА. З мяшчан. Нарадзіўся ў мястэчку Беліца Гомельскага павета, скончыў Гомельскую прагімназію. Працаваў настаўнікам, інспектарам народных вучылішчаў. У 1897—1903 гг. — рэдактар неафіцыйнай часткі газеты «Могілеўскіе губерньскіе ведомости». Друкаваўся з 1880 г. Асноўная праца — «Беларускі зборнік». Сабраў звесткі пра 1000 старажытных гарадзішчаў. Памёр 20.1.1922 г.

26 верасня — 75 год з дня нараджэння Уладзіміра АГІЕВІЧА. З вёскі Пухавічы Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці. Настаўнічаў у сельскай школе. Пасля заканчэння Магілёўскага педінстытута выкладаў у Слуцкім педучылішчы. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Быў вучоным сакратаром аддзялення грамадскіх навук АН БССР. Памёр 4.10.1952 г. Крытык. Склаў (з І. Кудраўцавым) некалькі падручнікаў. Лепшыя крытычныя працы сабраны ў зборніку «Літаратура і жыццё» (1954).

шляху Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — «На пульсе жыцця».

«І нараджаецца танец» — працяг нататкаў Ю. Чурко аб фальклорнай экспедыцыі студэнтаў Мінскага інстытута культуры.

Новым беларускім фільмам прысвечаны выступленні Е. Бондаравой «Натанты з пералынкамі», В. Нічай «Лідэр і астанія...», А. Красінскага «У фокусе увагі — жыццё».

Аналіз падзей тэатральнага фестывалю ў г. Рызе зрабіў А. Сабалеўскі — «Прыбалтыйская тэатральная вясна-85».

Творчасць фотамайстра В. Лабно разглядае Д. Падбярэзскі — «У кадры — чалавек».

У. Ніфёд рэцэнзуе кнігу М. Любамудрава «Роздум па сусветчы» — «Пра тэатр сёння і ў мінулым».

«ПОМНІКІ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ» № 3

Адкрывае нумар артыкул Л. Лазюк «Змагаюцца за Савецкую ўладу». «Вы хацелі жыць і нахаць» — публікацыя І. Аудзеевай — своеасаблівая эстафета памяці пра гераічныя справы нашых дзядоў і бацькоў.

Да 100-годдзя з дня нараджэння А. С. Славінскага — публікацыя М. Федасеенкі «Верны сын большавіцкай партыі».

Гісторыі Крычова прысвечан артыкул М. Мельнікава «Ішоў Крычаў дарогай стагоддзя».

Першаму беларусу, удасконаламу звання Героя Сацыялістычнай Працы, адрасуецца нататка М. Пятровіча «Ён быў першы».

Дзіця А. Фурык — пра легендарнага камбрыга А. Флягонтова — «Партызанскі генерал».

Пра падвигі Герояў Савецкага Саюза Ф. Крылова і М. Чэпіна расказвае Д. Петрачэнка («У бас пад Лагойскам») і І. Вароніна («У імя жыцця і міру»).

Пад рубрыкай «Да 80-годдзя першай расійскай рэвалюцыі» — публікацыя М. Маніс («На

бой крывавы, святы і правы») і В. Кісялёвай («У адзіным страі»).

Пра слаўных нашых зямлячак М. Багушэвіч і Цётку расказваюць У. Сазановіч («Насцюшкаўская праўніцка») і В. Бурдулянюк («Пазтэса-рэвалюцыянерка»).

Пра пошукі, знаходкі, даследаванні паведваюць Ю. Яніковіч («Ці быў у Койданаве замка?»), В. Пічуню («Прагрэсіўны рэдактар»), А. Кандратаў, І. Дорахова, І. Чарніўскі («Дом Ваньковічаў у Мінску»), А. Ярашэвіч («Готыка ў Ішкалдзі»), В. Бабішчэвіч («Якуб Колас — гісторык»), А. Лякотка («Вяночныя двары»), Н. Буракоўская («Кушнерства»), Я. Рьер («Старажытнарускія курганы»).

Жыццё Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры прысвечаны выступленні — А. Скірабіна («Усенародная справа»), С. Пазняк («Спадчына, пошукі, выхаванне»), Л. Саламахі («Захаваем для нашчадкаў»), Л. Дзямідзенкі («Прызнаны лепшымі»).

— гмыкнуў у адказ на бязмоўнае ўтрапанне мастака д'ябал. — Вось зараз я...

Але мастак не дачакаўся, што будзе зараз. Ён абудзіўся. Лыпаючы вачамі і хапаючы ротам паветра, нібы ён вынырнуў з вады, мастак прыходзіў у сябе. Неўзабаве ягоную ўвагу прыцягнуў нейкі шоргат: па раскіданых аркушах кнігі шырыў шэры звярок — мыш. Недарэчная і простая думка авалодала чалавекам. Ён знайшоў змайстраваны друкаром тэлескоп, паставіў насупраць трубы малюнак і паглядзеў у акуляр. Суцэльная імгла! Можа, таму, што ў склепе поцёмна? Капеецкаса разабраў тэлескоп. Цяпер ён меў моцную павелічальную лінзу і, пазіраючы праз яе, адразу заўважыў, што папера сям-там абгрызена...

Потым мастак убачыў і такія рэчы, аб існаванні якіх нават не падарваў. Так, у мяшках сярод насыпанай пшаніцы былі схаваныя дваццаць срэбранікаў — гэтулькі браты атрымалі за прададзенага Язэпа. Мыш ведала, чаго хацела: яна згрызла толькі зярняты, а манеты пакінула, аднак яны былі такія дробныя, што голым чалавечым вокам іх нельга было прыкмеціць. Да таго ж, у мяшку Беньяміна ляжала срэбраная чаша — па ёй Язэп не адзіны раз гадаў пра сваю будучыню, а цяпер загадаў рабам схаваць яе ў пшаніцы, каб потым мець падставу абвінаваціць у зладзействе свайго роднага брата...

Пасля ўсіх сённяшніх адкрыццяў мастак зрабілася нядобра. Ён апусціўся на калені перад карцінай, якую

купіў у яго Бенцыёнас Сяндаска. На галаве ў святога, якога спакушаў д'ябал, блішчэў цярнова-зорны вянок. Мастак здаўся, што калочкі цярноўніка набрынялі крывёю.

Калі манах прышлі зноў, мастак сядзеў за сталом і старанна выпраўляў малюнк «Бібліі для бедных». На падлозе, побач з меднай трубой тэлескопа, падобная на маленькі шэры шматок пергаменту, ляжала мыш. Яна была нежывая. Мастак узяўся і працягнуў манахам павелічальнае шкло.

— Добра, — кінуў малады манах, аглядзеўшы некалькі малюнкаў.

— Хто выпраўляе памылкі паспешна, той нічога не выпраўляе, — умяшаўся пажылы манах. Ён трымаў у руцэ нейкі прадмет. — У гэтай

скрыначцы фарбы, добрыя фарбы. Але асцярожна, яны — атрутныя. Бачыць пан бог, у гэтым выпадку мы будзем упэўненыя, што ніякае стварэнне не паквапіцца другі раз на ласыя вываы. Мы мусім засцерагчы і сябе, і, дарэчы, вас, ад падобных непрыемных штук. Вы разумееце? Выпраўляйце, пане мастак, усе папсаваныя малюнк толькі гэтымі фарбамі.

Мастак Капеецкаса узяў з рук манаха скрыначку, панюхаў і боязка паклаў на стол.

— Аднак ва ўсім вінавата мыш, адна, гэтая, — пачаў быў тлумачыць ён, паказваючы на мёртвую небарак. — Гэта яна пагрызла малюнк з ежай... І ўсё роўна памерла з голада... Другой такой ужо няма...

Мыш манахаў не зацікавіла.

— Мы ведаем, — пагардліва прамовіў малады манах, — мышы заводзяцца там, дзе яны маюць ежу. Дый не толькі мышы. У нас яны яе мець не могуць і не павінны, бо мы даём ежу не для тленнага цела, а для вечнай душы...

— А як жа бедныя... Яны, калі гартуюць старонкі, любяць сліньці пальцы... Не ўсе вядома, але... — голас мастака ледзьве чуўся.

— Dixi* — перапыніў яго пажылы манах словам, якім антычныя аратары канчалі свае прамовы.

І ўсе астатнія манахі з аднолькавым абліччам Ігнацыя Лаёлы ўслед паўтарылі:

— Dixi.

Пераклаў з літоўскай
Алесь РАЗАНАУ.

* Я сказаў (лац.).

— Няма часу! Няма часу! — як часта людзі паўтараюць гэту фразу!.. Між тым, падлічана, што 112 дзён у годзе выпадае толькі на выхадныя і святочныя дні. А калі прыплюсаваць сюды яшчэ і водпускі, дык атрымаваецца, што аж трыццаць год — наш вольны час. Час адпачынку. І справа ў тым, каб надаць яму ціннасць і карыснасць змест, каб ён не траціўся на блэгуздыя застоллі ці забаванне «казла». Культура адпачынку не толькі асабістая, але і грамадская справа, важная частка сацыяльнай палітыкі. Восць чаму сёння мы ўсё часцей гаво-

насці, сказана: «...шырэі знаёміць турыстаў з традыцыямі і сучасным жыццём рэспублікі і краіны, узмацніць ролю турызму ў ідэалагічнай рабоце».

— Якая структура беларускага турызму?

— У рэспубліцы працуе 31 бюро па арганізацыі падарожжаў і экскурсій, 10 турыстычных баз, 5 турыстычных гасцініц. Для беларускіх турыстаў мы арандуем пэўную колькасць месца на

росту. Ці ўлічваеце вы гэта? — А як жа! Такія нашы турбазы, як «Высокі бераг», «Сож», «Віцебская», «Нёман», «Любуш», «Нарачанка», «Лясное возера», толькі ў гэтым годзе прынялі 20 тысяч чалавек па сямейных птуўках.

Нельга не сказаць і пра самадзейны турызм, які таксама — наш клопат. 300 тысяч турыстаў-аматараў, якія аб'яднаны ў 170 клубу, — вось што такое самадзейны турызм! За іх плячамі сцэжкі Цянь-Шаня, Паміра, Каўказа, Урала...

— Ну, гэта хутчэй прафесіяналы турызму, ва ўсім разе — спартываваныя спартсмены, бо далёка не кожнаму па плячы Памірскія ці Цянь-Шаньскія кручы. А вось неарганізаванае насельніцтва, людзі, якія на выхадныя дні хочуч падзецца ў лес альбо наведаць які-небудзь горад, — што вы мяне прапанаваць ім?

— Паездкі выхаднага дня, паязды дружбы, паязды здароўя, «грыбныя» паязды...

— Паспрабуй убіцца ў такі поезд у выхадны дзень! — Калі ты адзіночка, — цяжка. А вось служачым і рабочым розных устаноў і прадпрыемстваў, якія заключваюць з намі дагавор на год па турыстычным абслугоўванні, — проста. Мы такіх турыстаў забяспечваем і транспартам, і метадыстамі, і экскурсаводам.

— Так, экскурсавод — гэта вельмі важнае званне. Ндаўна мне дзвалося пабываць на экскурсіі па Мінску. Родны мой горад, але вось я ўвучыла яго вачамі гасця і адкрыла для сябе нешта новае, нечаканае. Экскурсавод А. Грыгаровіч свой расказ пра Мінск вельмі ўдала звязала нават з літаратурай, з паэзіяй, цытуючы вельмі да месца і Пушкіна, і Коласа, і Купала, і Сільву Капуціян. Гэта — норма для экскурсавода? Ці павінен кожны турыстычны маршрут спалучацца з размовай пра культуру, літаратуру рэспублікі, ці гэта добрая самадзейнасць некаторых экскурсаводаў?

— Не. Гэта норма. У нас распрацавана 1000 тэматычных маршрутаў — ваенна-патрыятычных, краязнаўчых, гістарычных, вытворчых, экалагічных, мастацтвазнаўчых. Гэта акрамя агульных, азнаямляльных. Вядома, большасць марш-

рутаў звязаны з ваенна-патрыятычнай тэматыкай, з барацьбой беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Амаль на кожным кроку памяць аб гэтай барацьбе, нездарма ж Беларусь завецца рэспублікай-партызанкай!.. Але многія маршруты адлюстроўваюць і сённяшні дзень — наша аднаўленне і росквіт. Не забыта і культурная спадчына. Толькі па Мінску распрацавана 100 тэм. Сярод іх такія, як «Архітэктура Мінска», «У бронзе і камені», «Янка Купала ў Мінску», «Якуб Колас у Мінску», «Максім Багдановіч у Мінску», «Тэатр падымее заслону»... Калі гаварыць пра рэспубліку ў цэлым, то распрацаваны маршруты «Мой родны кут», «Зямля Купала», «Сцежкамі Адама Міцкевіча». Гасці Гродна знаёмляцца з жыццём і творчасцю Элізы Ажэшкі, Цёткі, Таўлая, Васіля Быкава, Бічэль-Загнетавай і іншых. Усяго літаратурнай тэматыцы прысвячаецца 26 экскурсій.

102 тэмы адведзены прыродзе нашага краю, 23 — архітэктуры, 17 — мастацтва.

— Людзі адчулі смак падарожжаў і экскурсій. Але ж попыт не заўсёды, на жаль, сустракае сустрэчную прапанову. Мала месца ў гасцініцах, мала турбазах, не хапае транспарту, турыстычныя вагоны на чыгунцы часта брудныя, няўтульныя.

— Згодзен, яшчэ не ўсе нашы сумежнікі забяспечваюць турыстам належныя ўмовы. Патрэбны новыя гасцініцы, сучасныя аўтаправы, на якіх былі б прадугледжаны пешыя і веласіпедныя дарожкі. Шмат прэтэнзій і да прадпрыемстваў грамадскага харчавання, да фабрык, якія выпускаюць турыстычныя прылады і абсталяванне. На вырашэнне ўсіх гэтых пытанняў і нацэлена пастанова, з якой мы пачалі нашу гаворку. Трэба спадзявацца, што пастанова гэтая будзе выканана намаганнямі ўсіх нас — і намаганнямі савета па турызме, і ўсіх нашых сумежнікаў.

Гутарку вяла
Р. БАКУНОВІЧ.

Маршруты, якія мы выбіраем

рым пра «індустрыю» адпачынку.

Кола цэхаў і участкаў гэтай індустрыі — ад клубу, бібліятэкі, нацэртных залаў, парку, стадыёнаў да прадпрыемстваў грамадскага харчавання і транспарту. І, вядома, сюды уваходзіць і турызм.

Напрыкладні Сусветнага дня турызму наш карэспандэнт сустраеся з намеснікам старшыні Беларускага рэспубліканскага савета па турызме і экскурсіях І. Іванюшыным і папрасіў яго расказаць аб рабоце савета, аб яго дзейнасці па арганізацыі аднаго з самых цікавых і змястоўных відаў нашага адпачынку.

— Пачну з таго, — скажаў Іван Мікалаевіч, што турызм не толькі магчымасць цікава і карысна правесці вольны час, не толькі служба добрага настрою, але і школа выхавання — і фізічнага, і маральнага. І яшчэ шырэі — школа выхавання сапраўднага патрыятызму, што і падкрэслена ў пастанове ЦК КПБ, Савета Міністраў БССР, Белсаўпрофа і ЦК ЛКСМБ ад 23 жніўня 1985 года «Аб мерах па развіцці турызму і ўдасканаленні турыстычна-экскурсійнага абслугоўвання насельніцтва рэспублікі ў 1986—1990 гадах і на перыяд да 2000 года». У прэамбуле пастановы, у прыват-

160 базам у розных кутках краіны — ад Прыбалтыкі і Украіны да Далёкага Усходу.

Турыстычныя бюро наладжваюць за год 200 турыстычных маршрутаў на паяздах, 300 аўтобусных, 80 — авія- і 3 цеплаходных маршруты. Акрамя таго, хто жадае, можа адправіцца ў падарожжа пешшу, на веласіпедзе, на лыжах, на байдарках ці лодках. І нават — на конях! Селета на турбазе «Сож» створаны конны маршрут. А ўсяго мы прапануем 73 маршруты — я маю на ўвазе геаграфію падарожжаў — па гістарычных і памятных мясцінах нашага краю.

— Напрыклад?

— Хатынь і Брэсцкая крэпасць, Нарач, Кобрын, Дзяржынава, Вязынкі, Малая Браслаўская «кругасветка» па рэках Дрывяты — Цна — Друйна — Заходняя Дзвіна. А яшчэ шлях «з варагаў у грэкі» — па Прыпяці, Дняпры, Сажы, Бярэзіне — да Чорнага мора. Праўда, гэты маршрут яшчэ трэба асвоіць.

— Турызм — перш за ўсё адпачынак маладых людзей, аднак у апошні час ён усё больш прыцягвае і падлеткаў, і людзей сальднага ўз-

Па нарачанскіх сцежках.

Фоты С. ІВАНОВАЯ.

З 30 ВЕРАСНЯ ПА 6 КАСТРЫЧНІКА 30 ВЕРАСНЯ. 20.25
ЛАЎРЭАТЫ РЭСПУБЛІКАНСКАГА ТЭЛЕВІЗІЙНАГА КОНКУРСУ «ЗЯМЛЯ МАЯ».

Выступae народная харавая капэла настаўнікаў г. Полацка.

1 кастрычніка. 18.05
«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ».

Выступленне М. Мятліцкага.

1 кастрычніка. 19.40
«ЛЯ РАСКРЫТАЙ ПАРТЫТУРЫ».

Прагучыць Пятая сімфонія Д. Шастаковіча ў выкананні заслужанага калектыву РСФСР Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Ленінградскай дзяржаўнай філармоніі імя Шастаковіча.

Дырыжор — Герой Сацыялістычнай Працы, народны артыст СССР Я. Мравінскі.

Вядучая — музыказнавец Л. Барадзіна.

3 кастрычніка. 18.25
«СУГУЧЧА».

Пачуеце вершы С. Ясеніна ў перакладах беларускіх паэтаў. Чытае артыст С. Журавель.

Перадача вядзе кандыдат філалагічных навук Г. Няфагіна.

4 кастрычніка. 18.25
ПАЭТЫЧНАЕ СЛОВА

У АРМЕЙСКИМ СТРАІ.

Расказ пра літаб'яднанне пры Мінскім ДOME афіцэраў.

4 кастрычніка. 19.45
ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ.

ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС «РАДЗІМІЧЫ».

Першы сюжэт падрыхтаваны да 75-годдзя А. Жаўрука, затым будзе расказана пра клуб «Час і моладзь» у Светлагорску; на заканчэнне знаёмства са слайд-фільмам І. Шклярэўскага «Слова аб міры».

4 кастрычніка. 20.30
«НАШЫ ГОСЦІ».

Заслужаны артыст РСФСР У. Варанцоў чытае творы Шукшына і Кісялёва.

5 кастрычніка. 19.45
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».

Перадача расказвае пра творчасць маладзечанскага мастака Ю. Герасіменкі, які п'яццаць гадоў у кніжнай графіцы. Сярод яго работ ілюстрацыі да «Знака бяды» Быкава, «Маўчанне травы» Зуёнка, «Выбранга» Коласа.

6 кастрычніка. 14.15
КАНЦЭРТ ХОРУ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ.

У праграме беларускія народныя песні. Кіраўнік — народны артыст БССР, прафесар В. Роўда.

6 кастрычніка. 14.55
«КІНААФІША».

Перадача знаёміць з кастрычніцкім кінарэпертуарам.

Вядучы — В. Анісенка.

6 кастрычніка. 19.45
«ХАЛАДЫ У ПАЧАТКУ ВЯСНЫ».

Прэм'ера тэлевізійнага кароткаметражнага мастацкага фільма, паводле апавядання А. Кудраўца.

У аснове сюжэта гісторыя раняга душэўнага сталежня вясковага хлопчыка ў суровыя гады вайны.

6 кастрычніка. 20.15
«ВІНШУЕМ ВАСІ».

Канцэрт па заяўках настаўнікаў. У ім выступаюць А. Пугачова, Я. Еўдкімаў, А. Кудлай і В. Беланоўка, вэральнае трыо «Марыніч».

6 кастрычніка. 23.30
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

Музычная праграма з удзелам артыстаў савецкай эстрады.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друарнага выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04429 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адраа рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карантарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыныцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАЯНКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЌНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адзназна сакратар Пятро СУШКО.